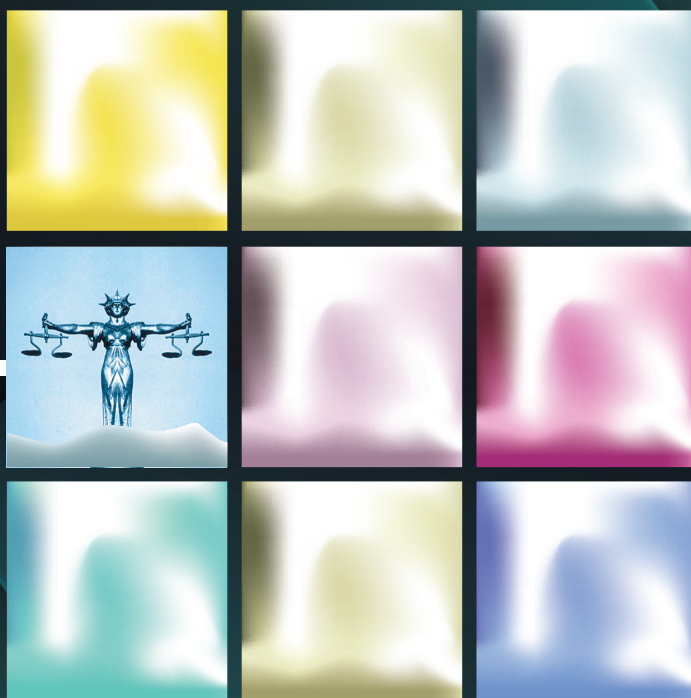

PRIMENA NAČELA OPORTUNITETA U PRAKSI *izazovi i preporuke*

*prof. dr Stanko Bejatović, prof. dr Vojislav Đurđić,
prof. dr Milan Škulić, dr Goran Ilić, mr Jasmina Kiurski,
mr Marina Matić, Radovan Lazić, Svetlana Nenadić,
Verica Trninić*

PRIMENA NAČELA OPORTUNITETA U PRAKSI

izazovi i preporuke

Zahvaljujemo se organizaciji Balkanski fond za demokratiju (Balkan Trust for Democracy) i ambasadi Kraljevine Holandije u Republici Srbiji što su podržali projekat „Unapređenje efikasnosti krivičnog sistema kroz efikasniju primenu principa tužilačkog oportuniteta (tužilačka diskrecija)”. Stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i nužno ne izražavaju stavove Balkanskog fonda za demokratiju i Kraljevine Holandije.

Primena načela oportuniteta u praksi

izazovi i preporuke

Izdavač:

Udruženje tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije

Autori:

prof. dr Stanko Bejatović, dr Vojislav Đurđić, prof. dr Milan Škulić,
dr Goran Ilić, mr Jasmina Kiurski, , mr Marina Matić,
Radovan Lazić, Svetlana Nenadić, Verica Trninić

Saradnici:

Leposava Porubović-Vujanović, Moma Ilić

Tiraž:

500

Štampa:

ATC, Beograd

Beograd, 2012.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.131

PRIMENA načela oportuniteta u praksi :
izazovi i preporuke / Jasmina Kiurski ... [et
al.]. - Beograd : Udruženje tužilaca i
zamenika javnih tužilaca Srbije, 2012
(Beograd : ATC). - 168 str. : tabele, graf.
prikazi ; 24 cm

Tiraž 500. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst.

ISBN 978-86-87259-31-7

1. Киурски, Јасмина [аутор]
а) Кривични поступак - Начела
COBISS.SR-ID 190157580

prof. dr Stanko Bejatović, dr Vojislav Đurđić, prof. dr Milan Škulić,
dr Goran Ilić, mr Jasmina Kiurski, , mr Marina Matić,
Radovan Lazić, Svetlana Nenadić, Verica Trninić

PRIMENA NAČELA OPORTUNITETA U PRAKSI

izazovi i preporuke

Udruženja javnih tužilaca i zamenika
javnih tužilaca Srbije
Beograd, 2012.

PREDGOVOR

Marta 2012. navršava se deset godina od uvođenja načela oportuniteta u naše pozitivno krivično procesno zakonodavstvo. Ovo načelo prvi put je uvedeno u Zakonik o krivičnom postupku 2001. godine, koji je stupio na snagu 28. marta 2002. i u to vreme predstavljao jednu od najznačajnijih novina u pravosuđu. Uvođenjem člana 236. i 237. ZKP-a, koji regulišu načelo oportuniteta, zakonodavac je pre svega bio motivisan racionalizacijom krivičnog pravosuđa i rasterećenjem sudova, sledeći tako opšti svetski trend u krivičnom procesnom pravu, obeležen mogućnošću dogovora između učesnika u krivičnom postupku i idejom restorativne pravde. U periodu od deset godina, navedene odredbe Zakonika o krivičnom postupku pretrpele su veći broj izmena i dopuna koje, nažalost, nisu doprinele usavršavanju ovog načela jer su bile nedovoljno jasne, bez koncepcije, doslednosti i logike. Na prvi pogled, deluje da je načelo oportuniteta evoluiralo u našem krivičnom procesnom pravu, kako u sferi krivičnih dela na koja se može primeniti tako i u sferi procesnih faza postupka gde se može predložiti, ali se zapravo nije mnogo odmaklo od početne koncepcije. To samo ukazuje na odsustvo sluha zakonodavca na brojne primedbe stručne javnosti u pogledu zakonske regulative ovog načela i problema u njegovoj primeni u praksi. Naime, i pored brojnih stručnih skupova na ovu temu i više izmena i dopuna Zakonika o krivičnom postupku, važeće zakonsko rešenje, kao ni rešenje u novom zakoniku o krivičnom postupku¹, nije u skladu s komparativnim zakonodav-

¹ *Službeni glasnik RS*, br. 101/11 od 30. decembra 2011. godine. Novi zakonik o krivičnom postupku stupa na snagu osmog dana od objavljivanja u *Službenom glasniku Republike Srbije*, a počće da se primenjuje 15. januara 2013. godine, izuzev u postupcima za krivična dela organizovanog kriminala ili ratnih zločina koji se vode pred posebnim odeljenjem nadležnog suda. Za takve slučajeve novi zakonik primenjuje se od 15. januara 2012. godine.

stvom i Preporukom br. R (87) 18 Saveta Evrope u vezi s pojednostavljenjem krivičnog pravosuđa², kao i Preporukom REC (2000) 19 u vezi sa ulogom javnog tužioca u krivičnompravnom sistemu.³ Dodatni problem, svakako, predstavlja specifična situacija u Srbiji, jer se sada istovremeno primenjuju, to jest važe dva zakonika o krivičnom postupku, koja na različite načine uređuju načelo oportuniteta.

Uz činjenicu da načelo oportuniteta zbog svog značaja zahteva znatno širu i detaljniju normativnu razradu, kao i zbog brojnih primedbi stručne javnosti, nametnula se potreba da se preispitaju važeća zakonodavna rešenja i primena ovog načela u praksi. Nesporno, povećan je broj slučajeva na koje je primenjeno načelo oportuniteta u odnosu na početni period, kada se ovaj broj izražavao u desetinama, a sada u stotinama, ali se opravdano postavlja pitanje da li je to dovoljan broj u odnosu na ukupan broj primljenih i odbačenih krivičnih prijava. To je bilo moguće utvrditi samo ozbiljnom analizom zakonske regulative i empirijskim istraživanjem pravosudne prakse, zbog čega je Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, zajedno sa Partnerima za demokratske promene, sprovedo istraživanje u 11 osnovnih i viših javnih tužilaštava u Srbiji za period od 1. januara 2008. do 30. septembra 2011. godine. Projekat je realizovala grupa autora: dr Stanko Bejatović, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, dr Vojislav Đurčić, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, dr Milan Škulić, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, dr Goran Ilić, zamenik republičkog javnog tužioca, mr Jasmina Kiurski, zamenik apelacionog javnog tužioca u Beogradu, Radovan Lazić, zamenik apelacionog javnog tužioca u Novom Sadu, Svetlana Nenadić, zamenik prvog osnovnog javnog tužioca u Beogradu, Verica Trninić, savetnik u Apelacionom javnom tužilaštvu u Beogradu i mr Marina Matić, ekspert za strateški razvoj Udruženja javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.

Projekat je rezultat sprovedenog istraživanja, a tom prilikom utvrđeno je da je primena načela oportuniteta i dalje dosta neujednačena, kao i da postoji različito postupanje javnih tužilaštava. Odgovor

² Usvojena od strane Saveta ministara na 410. sednici održanoj 17. septembra 1987. godine.

³ Usvojena od strane Saveta ministara na 724. sednici održanoj 6. oktobra 2000. godine.

na to treba tražiti pre svega u nedovoljnoj i nepreciznoj zakonskoj regulativi člana 236. i 237. ZKP-a, ali isto tako i u nedovoljnoj spremnosti javnih tužilaca za uspešnu i pravilnu primenu ovog načela. Cilj projekta je da u odsustvu smernica za primenu načela oportuniteta javnim tužiocima olakša rad tako što će ukazati na ključne probleme u praksi i dati odgovore kako ih prevazići. Stoga ovaj projekat za cilj pre svega ima identifikaciju prepreka za efikasnu primenu načela oportuniteta i poboljšanje trenutne javnotužilačke prakse. To dalje pretpostavlja podizanje svesti, podršku i edukaciju javnih tužilaca za efikasnu primenu načela oportuniteta, kao i opšte javno promovisanje principa restorativne pravde.

Da bi javni tužioci ostvarili svoja zakonska ovlašćenja, potrebno je stvoriti uslove za njihov rad i motivisati ih za primenu načela oportuniteta, kako bi, s jedne strane, rasteretili sudove, a s druge strane veću pažnju i vreme posvetili obradi složenih i kompleksnih predmeta, te tako omogućili punu efikasnost pravosudnog sistema.

U prvom delu projekta autori su detaljno analizirali nacionalno zakonodavstvo (odredbe člana 236. i 237. ZKP), dok su u drugom delu analizirali prikupljene statističke podatke o postupanju javnih tužilaštava u primeni načela oportuniteta, da bi na kraju, na osnovu tako sprovedene analize, izneli zaključna razmatranja. Time je javnim tužiocima omogućeno da sveobuhvatno sagledaju značaj načela oportuniteta i eventualne prepreke u njegovoj primeni. Međutim, ovaj projekat ima za cilj da ukaže na značaj načela oportuniteta ne samo stručnoj već i široj javnosti, kako bi se otklonile zablude da načelo oportuniteta predstavlja privilegiju osumnjičenog/okrivljenog lica, već da, naprotiv, omogućava zaštitu interesa oštećenog/žrtve krivičnog dela i efikasnost krivičnog postupka. Stoga se autori nadaju da će ovaj projekat biti od pomoći ne samo javnim tužiocima već i sudijama, kao i široj javnosti, u sagledavanju i razumevanju ove oblasti. Takođe, nadamo se da će rezultati istraživanja prezentovani u projektu doprineti većoj efikasnosti u primeni načela oportuniteta i korigovanju javnotužilačke prakse u smislu ujednačenog postupanja javnih tužilaca, te da će i zakonodavcu poslužiti kao dobra osnova u iznalaženju boljih zakonskih rešenja. Veći stepen ujednačenosti u postupanju odnosi se pre svega na formalne radnje koje javni tužioci preduzimaju u različitim fazama primene načela oportuniteta, s tim da se mora sačuvati

diskreciono pravo javnog tužioca da samostalno odlučuje o vršenju funkcije krivičnog gonjenja, jer je to suština i smisao načela oportuniteta. Naime, i pored ukazanih problema u praksi i nepreciznosti zakona, značaj ovog načela ne može se dovesti u pitanje, niti obezvređiti uloga javnog tužioca u njegovoj primeni.

U ime Udruženja javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije i grupe autora, zahvaljujemo Partnerima za demokratske promene na saradnji prilikom izrade projekta, kao i javnim tužilaštvima na ukazanoj pomoći u realizaciji istraživačkog dela.

Beograd, 2012. godine

Mr Jasmina Kiurski

predsednik Programskog saveta Udruženja
javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije

SADRŽAJ

PREGOVOR	5
SADRŽAJ	9
I. PREDMET, CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	13
II. POJAM, OPRAVDANJE I VIDOVI OPORTUNITETA KRIVIČNOG GONJENJA	17
III. ODLAGANJE KRIVIČNOG GONJENJA KAO POSEBAN VID OPORTUNITETA	29
§1. ZAKONSKO UREĐENJE ODLAGANJA KRIVIČNOG GONJENJA	29
§2. ODLAGANJE KRIVIČNOG GONJENJA U PRAVOSUDNOJ PRAKSI	68
1. <i>Podaci o osumnjičenom/okrivljenom</i>	68
a) Pol učinioca	69
b) Starost učinioca	70
c) Obrazovanje učinioca	71
d) Zanimanje učinioca	73
e) Imovno stanje učinioca	75
f) Bračno i porodično stanje	77
g) Osuđivanost za krivična dela i kažnjavanost/osuđivanost za prekršaje	80
h) Ponovna primena oportuniteta	83
2. <i>Podaci o učinjenom krivičnom delu</i>	84
a) Krivično delo	84
b) Stadijumi izvršenja krivičnog dela	90
c) Sticaj krivičnih dela	91
d) Saučesništvo	93

3. Podaci o pretkrivičnom postupku	96
a) Vreme proteklo od učinjenog krivičnog dela do podnošenja krivične prijave	96
b) Odluke javnog tužioca po krivičnoj prijavi	98
c) Predlog za primenu načela oportuniteta	99
d) Naložene mere kod uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja	100
(1) Obim primene mera	100
(2) Uplaćeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove	105
(3) Obavljen društveno korisni rad	107
(4) Vreme ispunjenja mere	109
(5) Izvršenje mera u roku	112
e) Saglasnost oštećenog	117
f) Odobrenje suda kojim se nadomešta saglasnost oštećenog na primenu mera iz čl. 236. st. 1. tač. 2. i 3. ZKP	118
4. Primena načela oportuniteta kod krivičnog dela neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a KZ-a	120
5. Službena beleška o mogućnosti za odlaganje krivičnog gonjenja	121
6. Okolnosti koje javni tužilac ceni pri primeni načela oportuniteta	123
7. Primena mera iz člana 236. stav 1. ZKP kod sporazuma o priznavanju krivice	126
8. Nerealizovani dogovori stranaka o primeni načela oportuniteta	126
9. Pregovori o primeni načela oportuniteta	128
10. Odluka o primeni oportuniteta krivičnog gonjenja	129
11. Primedbe oštećenog na postupanje javnog tužioca, odnosno suda u primeni načela oportuniteta	131

IV. PRIMENA OPORTUNITETA IZ RAZLOGA PRAVIČNOSTI (ČL. 237. ZKP)	133
V. USLOVNO ODUSTAJANJE OD OPTUŽBE NA GLAVNOM PRETRESU	136
§1. ZAKONSKA REGULATIVA	136
1. Zakonski uslovi za primenu oportuniteta na glavnom pretresu	136
2. Postupak uslovnog odustajanja od optužbe	138
§2. PRAVOSUDNA PRAKSA	145
1. Obim primene uslovnog odlaganja optužbe na glavnom pretresu	145
2. Karakteristike primene oportuniteta na glavnom pretresu	147
3. Nalaganje mera prilikom primene oportuniteta na glavnom pretresu	154
VI USLOVI ODLAGANJA KRIVIČNOG GONJENJA KAO MOGUĆI ELEMENT SPORAZUMA O PRIZNAVANJU KRIVICE	156
VII. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	162
VIII. ANEX I	168
Upitnik	168

I

PREDMET, CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Oportunitet krivičnog gonjenja jedno je od načela na kojima se danas temelji uređenje krivične tužbe, bilo kao osnovno načelo ili kao odstupanje od načela legaliteta, sve više kao komplementarno, a ne njemu suprotstavljeno načelo. Oportunitet krivičnog gonjenja važi u polju omeđenom načelom oficijelnosti, kome je pretpostavka sistem javne krivične tužbe. To znači da se diskreciono gonjenje rasprostire na krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti od strane za to posebno ustanovljenog državnog organa – javnog tužioca. Prema načelu oportuniteta, javni tužilac najpre ceni postoje li stvarni i pravni razlozi za pokretanje postupka, pa ako su ti zakonski uslovi ispunjeni, tek onda procenjuje celishodnost gonjenja. Otuda je moguće da krivično gonjenje izostane i kada se steknu sve zakonske pretpostavke za pokretanje krivičnog postupka, u slučajevima kad javni tužilac oceni da bi to bilo u javnom interesu, rukovodeći se obzirima celishodnosti za koje nađe da postoje.

Osnovna svrha uvođenja oportuniteta u sistem krivične tužbe najčešće se vidi u povećanju efikasnosti krivičnog postupka i rasterećenju sudova, te se može reći da oportunitet krivičnog gonjenja u biti predstavlja *diverzioni model, protkan idejama konsenzualne i restorativne pravde*, čija je svrha *racionalizacija* krivičnog postupka i postizanje nekih vanprocesnih i političkih ciljeva.⁴ U krivično procesno zakonodavstvo Srbije oportunitet krivičnog gonjenja punoletnih lica uveden je Zakonikom o krivičnom postupku iz 2001. godine. Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja punoletnih lica ustanovljeno je za krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a predviđena su bila dva njegova oblika – uslovno odlaganje krivičnog gonjenja i odbacivanje krivične prijave iz razloga pravičnosti. Novelom procesnog zakonika iz 2009. godine prošireno je polje važenja načela oportuniteta i

⁴ Dr Vojislav Đurđić, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u krivičnom postupku Srbije”, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 2-3/2011, str. 205.

uveden još jedan njegov oblik. Sada se uslovno odlaganje krivičnog gonjenja može primenjivati i za krivična dela sa zaprećenom kaznom do pet godina zatvora ako javni tužilac pribavi odobrenje suda. Proširena je lista mera kojima se može usloviti primena oportuniteta krivičnog gonjenja, a uslovno odustajanje od optužbe uvedeno je kao novi vid oportuniteta koji se primenjuje na glavnom pretresu. Tom novelom je predviđena i obaveza javnog tužioca da za krivična dela sa zaprećenom kaznom do tri godine zatvora obavezno ispita mogućnost primene uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja. Time je učinjen radikalni zahvat u uređenje krivične tužbe jer je za ova krivična dela načelo oportuniteta postalo osnovno načelo, a ne odstupanje od načela legaliteta. Tendencija širenja oportuniteta krivičnog gonjenja zaustavljena je Zakonikom o krivičnom postupku iz 2011. godine: polje važenja uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja ponovo je ograničeno samo na krivična dela sa zaprećenom kaznom do tri godine, ukinut je oportunitet na glavnom pretresu i izbrisana je obaveza javnog tužioca da za svako od tih krivičnih dela ispita ima li mesta primeni uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja, čime načelo oportuniteta ponovo postaje izuzetak, a ne osnovno načelo koje koegzistira s načelom legaliteta krivičnog gonjenja.

Zakonskom regulativom, ukratko opisanom, determinisan je opšti okvir istraživanja. Predmet istraživanja jeste oportunitet krivičnog gonjenja punoletnih lica, posmatran sa dva aspekta – istraživana je *zakonska regulativa* ovog procesnog načela i njegova *primena u pravosudnoj praksi*. Istraživanjem je obuhvaćena pozitivnopravna regulativa oportuniteta krivičnog gonjenja, prema Zakoniku o krivičnom postupku iz 2001. godine, i uređenje ovog procesnog načela prema novom procesnom zakonodavstvu, čija primena treba da otpočne 15. januara 2013. godine. U okviru ovako određenog predmeta istraživanja, obuhvaćeni su svi vidovi oportuniteta krivičnog gonjenja prema punoletnim licima, uslovno odlaganje krivičnog gonjenja, odbacivanje krivične prijave iz razloga pravičnosti i uslovno odustajanje od optužbe na glavnom pretresu. Za svaki od ovih vidova oportuniteta kritički je prikazana zakonska regulativa i ispitana njegova primena u praksi javnih tužilaštava i krivičnih sudova.

Neposredni predmet istraživanja bile su odluke javnih tužilaca da primene bilo koji od navedenih oblika oportuniteta krivičnog gonjenja, sadržane u javnotužilačkim spisima.

Cilj istraživanja jeste da se prouče i ocene procesna pravila važećeg i novousvojenog procesnog zakonika kojima se uređuje oportunitet krivičnog gonjenja punoletnih učinilaca, kao i da se utvrde karakteristike njegove primene u pravosudnoj praksi, da bi se, na osnovu sveukupne analize pravnih propisa i procesne stvarnosti, predložila zakonska rešenja *de lege ferenda*. Iz ovako određenog opšteg cilja istraživanja, proizašli su neposredni ciljevi usmereni u dva pravca, kojima su određeni istraživački zadaci. Prvi pravac tiče se normi procesnog prava. Zadatak je da se protumače norme dosadašnjeg i novog procesnog zakonika, te da se, na bazi kritičke analize, konstatuju prednosti i nedostaci, oceni koncepcijska, sadržinska i pravno-tehnička validnost zakonske regulative, kako bi se izveo zaključak da li zakonska rešenja odgovaraju svrsi i kriminalnopolitičkim ciljevima načela oportuniteta. Druga grupa istraživačkih zadataka vezana je za oportunitet krivičnog gonjenja u pravosudnoj praksi. Zadatak empirijskog istraživanja jeste da se ustanove karakteristike primene oportuniteta u javnotužilačkoj praksi na temelju ispitivanja i proučavanja osobenosti vezanih za učinioca prema kojima se primenjuje oportunitet, za prirodu, vrstu i težinu krivičnih dela, te za postupak primene svih vidova oportuniteta, kao što su okolnosti koje javni tužilac uzima u obzir, mere koje nalaže učiniocu, stav oštećenog i odluke krivičnog suda ako u tom postupku učestvuje, kao i druge osobenosti postupka primene oportuniteta.

Realizacija postavljenih ciljeva projekta ostvarena je analizom procesnog zakonodavstva i istraživanjem sudske prakse, a čitav istraživački projekat realizovan je u periodu od tri meseca. Najpre su utvrđeni metodologija i plan istraživanja, a zatim izrađen odgovarajući upitnik, po kojem su istraživači prikupljali statističke podatke iz javnotužilačkih spisa. Prikupljeni podaci selektovani su i pohranjeni u računarsku bazu podataka, a potom obrađeni primenom statističkih metoda, analizirani i prezentovani u odgovarajućoj formi, putem grafikona, tabela i drugih uobičajenih oblika prikazivanja statističkih podataka.

Da bi se izvršilo empirijsko istraživanje sudske prakse, bilo je potrebno da se najpre odredi uzorak koji će biti dovoljno reprezentativan u pogledu broja krivičnih predmeta i područja pravosudnih organa gde se primenjuje istraživano procesno načelo. Zamisao je bila da se empirijsko istraživanje obavi u deset osnovnih javnih tužilaštava i rav-

nomerno pokrije čitavo područje Srbije, obuhvatajući glavni grad i sve veće gradove. Zbog razlika u tehničkom prikazivanju statističkih podataka do kojih su istraživači došli uvidom u spise javnotužilačkih predmeta, računarskom tehnologijom nije bilo moguće obraditi podatke iz tri javna tužilaštva, tako da su selektovani, prikazani i analizirani statistički podaci iz osam osnovnih tužilaštava: u Beogradu, Jagodini, Kraljevu, Pančevu, Pirotu, Somboru, Valjevu i Vranju. Istraživači su imali zadatak da u svakom tužilaštvu, iz javnotužilačkih spisa, obrade po 50 krivičnih predmeta u kojima je primenjen neki od vidova oportuniteta. Predmeti su birani metodom slučajnog uzorka, u periodu od tri i po godine (2008 – 2011). Ukoliko u nekom javnom tužilaštvu, u istraživanom periodu, nije bilo pedeset slučajeva primene oportuniteta, istraživači su imali obavezu da obrade onoliko predmeta koliko je stvarno u tom tužilaštvu bilo primene oportuniteta. Po sprovedenom istraživanju, konstatovano je da samo u jednom osnovnom javnom tužilaštvu (Jagodina) nije bio ostvaren zadati istraživački kvantum primene oportuniteta. Tako se došlo do 377 obrađenih krivičnih predmeta u kojima su javni tužiocu primenili oportunitet krivičnog gonjenja, što je, po svim kriterijumima, reprezentativni uzorak.

Kao hipotetički okvir, postavljene su tri hipoteze o praktičnoj primeni oportuniteta krivičnog gonjenja. Osnovna je hipoteza da se *načelo oportuniteta nedovoljno primenjuje* u javnotužilačkoj praksi, ali da ima tendenciju stalnog porasta. Zato bi usavršavanjem zakonodavne regulative, stručnim radovima i opštim uputstvom trebalo ohrabriti javne tužioce da primenjuju načelo oportuniteta umesto pokretanja krivičnog postupka u svakom slučaju kad ocene da bi to bilo u javnom interesu. Druga hipoteza je da se *razlikuje obim primene pojedinih vidova oportuniteta*. Imajući u vidu naučnu i stručnu kritiku oportuniteta na glavnom pretresu, upućenu zbog konceptijskih i sadržinskih nedostataka, te nedovoljne i pogrešne zakonske regulative, a polazeći od hipoteze da ovaj vid oportuniteta nije prihvaćen u praksi, možemo konstatovati da je opravdano ukidanje uslovnog odlaganja optužbe na glavnom pretresu, kao vida oportuniteta krivičnog gonjenja. Treća hipoteza je da *primena oportuniteta u svakom tužilaštvu ima specifičnosti po kojima se razlikuje od drugih*, i to u pogledu okolnosti odlučujućih za primenu oportuniteta kod krivičnih dela i mera kojima se uslovljava njegova primena, kao i sam postupak primene.

II

POJAM, OPRAVDANJE I VIDOVI OPORTUNITETA KRIVIČNOG GONJENJA

1. Pojam i osnovna obeležja načela oportuniteta krivičnog gonjenja

Jedno od sve značajnijih načela uređenja krivičnog gonjenja i u krivičnom procesnom zakonodavstvu i javnotužilačkoj praksi Srbije jeste načelo oportuniteta. Njegova se suština ogleda u ovlašćenju javnog tužioca da u slučajevima sticanja stvarnih i pravnih razloga u konkretnom slučaju ceni da li je oportuno (celishodno) pokretati krivični postupak ili ne. Za razliku od načela legaliteta krivičnog gonjenja, koje obavezuje javnog tužioca na pokretanje i vođenje krivičnog postupka u slučaju ispunjenosti za to predviđenih uslova, načelo oportuniteta daje pravo javnom tužiocu da ne pokrene, ne vodi krivični postupak protiv određenog lica uprkos tome što su ispunjeni zakonski uslovi za preduzimanje krivičnog gonjenja. Iako raspolaže dokazima koji govore u prilog osnovane sumnje da je određeno lice izvršilac konkretnog krivičnog dela, javni tužilac, u skladu sa ovim načelom, može da ne pokrene krivični postupak. Osnov celishodnosti nepokretanja krivičnog postupka kao ključna pretpostavka načela oportuniteta krivičnog gonjenja može biti veoma različit, i može da se tiče kako krivičnog dela i njegovog izvršioca tako i okolnosti pod kojima je delo izvršeno.⁵ Tako npr. u nemačkom krivičnom procesnom zakonodavstvu do primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja može doći ne samo kod bagatelnih krivičnih dela kojima je ovo načelo pre svega namenjeno već npr. i iz političkih razloga, zbog stvarnog kajanja, zbog nebitnih sporednih kazni i sl.⁶ Ili, posmatrano uopšte,

⁵ Cigler, S, *Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja*, Novi Sad, 1995, str. 37.

⁶ Bejatović, S, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u nemačkom kri-

tu su i razlozi: „dejstvo krivičnog postupka na javnost“⁷, „potreba blagonaklonog postupanja prema okrivljenom iz kriminalno-političkih razloga“⁸, razlozi procesne ekonomije, obziri prema porodici učinioca krivičnog dela, „obziri prema zahtevima državne politike u međunarodnim odnosima“⁹ i sl.¹⁰ S obzirom na ovakvu njegovu suštinu, i u slučaju njegove primene javni tužilac najpre ceni postoje li stvarni i pravni razlozi za pokretanje krivičnog postupka, pa tek onda procenjuje celishodnost krivičnog gonjenja. Rukovodeći se obzirima celishodnosti za koje nađe da postoje u skladu sa zakonom predviđenim normama, javni tužilac načelno ima pravo da krivično ne goni iako su se stekle sve zakonske pretpostavke za pokretanje i vođenje krivičnog postupka. S obzirom na ovo, načelo oportuniteta krivičnog gonjenja ni u kom slučaju ne daje ovlašćenje javnom tužiocu da proizvoljno, po svom nahođenju, rešava o gonjenju ili negonjenju učinioca krivičnog dela. Obzire celishodnosti javni tužilac mora ceniti sa stanovišta javnog interesa (da li je u javnom interesu da se učinilac krivično goni ili ne goni?). I po načelu oportuniteta, javni tužilac je obavezan da preduzme krivično gonjenje kad se steknu zakonske pretpostavke za pokretanje krivičnog postupka ako je to prema okolnostima slučaja u javnom interesu, što je faktičko pitanje. Imamo li u vidu ovakvu njegovu suštinu, sasvim je opravdano što se ovo načelo u procesnoj teoriji definiše kao „obaveza organa krivičnog gonjenja da vrši funkciju krivičnog gonjenja ako su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi i ako je to u konkretnom slučaju svrsishodno s obzirom na javni interes“.¹¹

Iz datog pojma načela oportuniteta krivičnog gonjenja može se zaključiti da se njegove krucijalne osobenosti ogledaju u sledećem: načelom se rešava pitanje obaveznosti krivičnog gonjenja; načelo važi za javnog tužioca kao jedinog ovlašćenog državnog organa kome je

vičnom procesnom pravu”, Zbornik *Oportunitet krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, str. 125-144.

⁷ Živanović, T, *Osnovni problemi Krivičnog i Građanskog procesnog prava (postupka)*, II Odeljak, Beograd 1941 str. 31.

⁸ Vasiljević, T, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd, 1981, str. 122.

⁹ Grubač, M, *Krivično procesno pravo – Uvod i Opšti deo*, Beograd, 2004, str. 152.

¹⁰ Bejatović, S, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u nemačkom krivičnom procesnom pravu”, Zbornik *Oportunitet krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, str. 125-144.

¹¹ Cigler, S, op. cit, str. 14.

poverena funkcija krivičnog gonjenja; za primenu načela oportuniteta neophodno je da se prethodno steknu zakonski uslovi za pokretanje krivičnog postupka; kao ishod diskrecione ocene javnog tužioca, obaveza na krivično gonjenje može izostati u slučajevima kad gonjenje, sa stanovišta javnog interesa – a u zakonom predviđenim slučajevima – ne bi bilo celishodno.¹² Dalje, posmatrano u odnosu na načelo legaliteta načelo oportuniteta je obimnijeg sadržaja. Načelo legaliteta ovlašćuje javnog tužioca da ocenjuje samo zakonitost pokretanja krivičnog postupka. Da li preduzeta radnja podleže krivičnopravnoj represiji, tj. da li se na radnju izvršenja dela rasprostire važenje materijalnog krivičnog prava? Po načelu oportuniteta javni tužilac ovlašćen je da ocenjuje i legalnost i oportunost pokretanja krivičnog postupka. Naime, on najpre ocenjuje važenje materijalnog prava na dati slučaj, pa ako su ispunjene sve stvarne i pravne pretpostavke, ocenjuje da li je iz kriminalno-političkih razloga, dakle, sa stanovišta javnog interesa, celishodno da se učinilac krivično goni i da se u pokrenutom postupku obezbedi primena krivičnog materijalnog prava, što se, u krajnjem, svodi na primenu krivične sankcije. Po načelu legaliteta, javni tužilac je obavezan da preduzme gonjenje ako zaključi da su ispunjeni stvarni i pravni uslovi za pokretanje postupka, dok po načelu oportuniteta, može ali ne mora krivično da goni, zavisno od procene javnog interesa – dakle celishodnosti. Dalje, iz ovoga proizlazi i sledeća osobenost načela oportuniteta. Ogleda se u tome da se ono primenjuje samo na krivična dela koja goni javni tužilac, samo na krivična dela koja nadležni državni organ goni po službenoj dužnosti. Kao i kod načela legaliteta krivičnog gonjenja, i važenje načela oportuniteta rasprostire se na polje omeđeno načelom oficijelnosti krivičnog gonjenja, kome je pretpostavka sistem javne krivične tužbe. Izvan toga, gde su volja oštećenog i privatni interesi dominantni za krivično gonjenje, njihova primena je, po prirodi stvari, isključena.

¹² Đurđić, V, „Opravdanost i svrha načela oportuniteta krivičnog gonjenja”, Zbornik *Oportunitet krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, str. 13-28.

2. *Opravljanje i svrha načela oportuniteta krivičnog gonjenja*

Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja je i pre ozakonjenja u krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije, kao opšti institut, sa ovakvim statusom bilo prisutno u velikom broju drugih krivičnih procesnih zakonodavstava.¹³ Skoro sve reforme krivičnog procesnog zakonodavstva sprovedene u evropskim zemljama proteklih deceniju-dve odlikuju se novim odstupanjima od načela legaliteta. Polje primene načela oportuniteta sve više se širi, a razlozi celishodnosti kao osnov primene postaju sve brojniji i raznovrsniji. Jednom rečju, načelo oportuniteta krivičnog gonjenja postalo je inflatorni trend nemalog broja krivičnih procesnih zakonodavstava. Kao specifičan diverzion model kojim se ostvaruje svrha uprošćenih formi krivičnog postupka, širenje načela je u duhu Preporuke R (87) 18 Komiteta ministara Saveta Evrope zemljama članicama u vezi s pojednostavljenjem krivičnog pravosuđa.¹⁴ Istom je preporučeno da „načelu diskrecionog gonjenja treba pribegavati ili njegovu primenu proširivati kad god istorijski razvoj i ustav zemalja članica to omogućavaju; odnosno, treba doneti mere koja imaju isti cilj“ (Ia. 1.). I upravo ovo, kao i pozitivna iskustva njegove primene u kompetentnim komparativnim krivičnim procesnim zakonodavstvima, uticala su na njegovo ozakonjenje u krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije i kod punoletnih učinilaca krivičnih dela.¹⁵ S obzirom na ovakvu njegovu prisutnost u krivičnom procesnom zakonodavstvu uopšte, postavlja se pitanje: koji razlozi

¹³ Vidi: *Objašnjenje Predloga ZKP*, Savezno ministarstvo pravde, Beograd, 2001. godine

¹⁴ Usvojena od strane Komiteta ministara na 410. sednici održanoj 17. septembra 1987. na nivou zamenika ministara

¹⁵ Ovo načelo kod punoletnih učinilaca krivičnih dela ozakonjeno je čl. 236 i 237. ZKP iz 2001. godine, a mogućnost njegove primene kod maloletnih učinilaca krivičnih dela bila je prisutna i ranije. Vidi: Bejatović, S, – Radulović, D, *Zakonik o krivičnom postupku SRJ* (sa objašnjenjima i uputstvima za praktičnu primenu), Kultura, Beograd, 2002. god, str. 159-160; Bejatović, S, „Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i neka pitanja našeg procesnog krivičnog zakonodavstva“, *Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo*, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore, Beograd, 2005. god, str. 21-25.

opravdavaju ovakav trend po pitanju ovog načela? To jest, koji razlozi govore u prilog načela oportuniteta krivičnog gonjenja? Razlozi su brojni. Među njima poseban značaj imaju sledeći:

1. Doprinosi većoj ekonomičnosti, ubrzanju i pojednostavljenju rada krivičnog pravosuđa, putem rasterećenja sudova i njihovog oslobađanja od predmeta u vezi s lakšim krivičnim slučajevima;

2. Omogućava veći stepen stručnog angažovanja sudova kod složenijih krivičnih slučajeva, a time doprinosi i kvalitetu njihovog rada u takvim predmetima;

3. Doprinosi višem stepenu mogućnosti istovremenog vođenja računa kako o individualnim tako i o opštim društvenim interesima u konkretnom krivičnom slučaju;

4. Nepostojanje kriminalno-političkih razloga za krivično gonjenje u pojedinim slučajevima, posebno prisutno u slučajevima nesrazmere između propisane krivične sankcije i stepena konkretne opasnosti kriminalnog slučaja;

5. Mogućnost nanošenja veće štete opštem interesu zbog preduzimanja krivičnog gonjenja u konkretnom krivičnom slučaju, s obzirom na okolnosti pod kojima je izvršeno krivično delo i na posledice nastale njegovim izvršenjem;

6. Neopravdanost stvaranja troškova krivičnog gonjenja u slučaju potpunog prethodnog saniranja posledica izvršenog krivičnog dela, i to posebno pri potpunoj nadoknadi štete oštećenom licu kod lakših krivičnih dela;

7. Viši stepen konkretnog preventivnog dejstva na učinioca nego u slučaju preduzimanja krivičnog gonjenja;¹⁶

8. Pored iznesenog, ako se ovaj aspekt posmatra u okvirima konkretnih krivičnih procesnih zakonodavstava u kojima je ovo načelo prisutno tek odnedavno, zasigurno je da je na to, u nemalom stepenu, uticala i činjenica da se skoro sve reforme krivičnog procesnog

¹⁶ Roxin, C, *Strafverfahrensrechth*, 22.Auflage, Munchen, 2002, seit. 187-201; Lutz Meyer-Gossner, *Strafprozessordnung*, 46. Auflage, Verlag C. H. Beck, Munchen, 2003, seit. 145-156; Čvorović, D, „Kriminalno-politička opravdanost, svrha i oblici načela oportuniteta krivičnog gonjenja”, *Zbornik Oportunitet krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, str. 29-38.

zakonodavstva sprovedene u evropskim zemljama pre njih odlikuju ne samo ozakonjenjem ovog načela već i stvaranjem normativnih uslova za povećanje njegove primene.

Kada je reč o razlozima ozakonjenja i afirmacije načela oportuniteta krivičnog gonjenja, treba imati u vidu još jednu činjenicu. To je da u donošenju odluke o ozakonjenju i obimu primene ovog načela, kao što je to, uostalom, slučaj i sa svim drugim rešenjima, treba voditi računa ne samo o razlozima koji govore za već i o razlozima protiv ovog načela. Jedino u situacijama kada se sa istim stepenom kritičnosti analiziraju i jedni i drugi razlozi odluka je adekvatna. U vezi sa ovim postavlja se pitanje koji razlozi govore protiv ovog načela i kakav značaj njima treba dati? Stav je autora ovog rada da oni samo na prvi pogled, a ne i suštinski, imaju opravdanje. Postoje, pre svega, sledeći prigovori načelu: prvo, ustanovljavanje i postojanje načela oportuniteta je nepravično, jer se njime građani dele na dve grupe, građani podvrgnuti krivičnom pravu i građani od njega izuzeti, čime se vređa princip jednakosti građana pred zakonom.¹⁷ Ovakvo jedno gledište je neprihvatljivo jer načelo oportuniteta upravo omogućava da se različito postupa u različitim situacijama, pa kako ni krivični događaji nisu isti, izostajanje gonjenja u pojedinim slučajevima služi ideji pravičnosti kad na to upućuju neznatne posledice dela i okolnosti vezane za ličnost ili krivicu učinioca, ili kakvi drugi važni kriminalno-politički razlozi. Pored ovog, ovom, nešto starijem stanovištu, protivreči i procesna stvarnost. Naime, iz istih tih razloga bile bi neprihvatljive sve diverziona forme postupanja u krivičnim stvarima, ali se bez njih ne da ni zamisliti savremeni krivični postupak, što opovrgava navedeno gledište kao prevaziđeno;¹⁸ drugo, mogućnost arbitrarnosti krivičnog gonjenja; treće, mogućnost paralisanja krivičnog gonjenja zbog obustava gonjenja po krivičnim prijavama;¹⁹ četvrto, kršenje jednakosti građana davanjem prava javnom tužiocu da putem ovog načela odlučuje protiv koga će pokrenuti krivični postupak, a protiv koga neće.

¹⁷ Vasiljević, T, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd, 1981, str. 123.

¹⁸ Đurđić, V, „Opravdanost i svrha načela oportuniteta krivičnog gonjenja”, *Zbornik Oportunitet krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, str.13-28.

¹⁹ Danić, R, *Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja*, Beograd, 2007. god, str. 130.

Ako se ovome doda i neadekvatna pravna regulativa po ovom pitanju onda se time još više putem ovog načela dovodi do nejednakosti građana pred zakonom; Peto, nespojivost sa funkcijom javnog tužioca. Prema ovome prigovoru, davanje prava javnom tužiocu da odlučuje o konačnom rešenju krivične stvari putem načela oportuniteta nespojivo je s njegovom osnovnom funkcijom, a to je krivično gonjenje, a ne rešavanje krivične stvari. Odnosno, na ovaj način javnom tužiocu daje se ono što po svojoj prirodi pripada sudu. Upravo kao posledica ovakvog prigovora u krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije, Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2004. godine²⁰ bilo je predviđeno da do odlaganja krivičnog gonjenja od strane javnog tužioca, zbog posebnog oblika načela oportuniteta, pod određenim uslovima, može da dođe samo uz prethodnu saglasnost suda. U obrazloženju zakonodavca ističe se da se na ovaj način „uvažava primedba da javni tužilac nalaganjem mera kod odlaganja krivičnog gonjenja praktično izriče krivične sankcije iako takvu funkciju prema ustavu nema”. Razlog ovakvog ozakonjenja nisu stajali i nisu bili u saglasnosti s prirodom načela oportuniteta krivičnog gonjenja.²¹ Uz ovo, ovakva odredba faktički je izuzetno otežala, ako ne i onemogućila praktičnu primenu ovog vida oportuniteta krivičnog gonjenja.²² S obzirom na ovo, sasvim opravdano, ta odredba je izbačena iz Zakonika 2009. god²³.

Imamo li u vidu iznesene razloge za i protiv, može se zaključiti da je normiranje, a time i primena načela oportuniteta, potpuno opravdana. Polazeći od ovoga, treba pozdraviti stav našeg zakonodavca da već na prvom koraku u procesu reforme našeg krivičnog procesnog zakonodavstva predvidi i mogućnost primene ovog načela i kod punoletnih učinilaca krivičnih dela. Za razliku od niza drugih novina karakterističnih za proces reforme krivičnog procesnog zakonodav-

²⁰ *Sl. glasnik RS*, br. 58/04.

²¹ Bejatović, S, - Banović, B, Krivično procesno zakonodavstvo Srbije, Glosarijum, Beograd, 2005. god, str. 204

²² Vučković, B, *Načelo oportuniteta*, „Nova rešenja u krivičnom zakonodavstvu i dosadašnja iskustva u njihovoj primeni”, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore, Beograd, 2006. god, str. 436-474.

²³ Čl. 61. st. 1. Zakona o izmenama i dopunama ZKP (*Sl. glasnik RS*, br. 72/2009)

stva Srbije, mogućnost primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja i kod punoletnih učinilaca krivičnih dela jeste njegova osobenost od samog početka rada na reformi. Kao takva, ona je već prisutna u ZKP iz 2001. godine.²⁴ Međutim, čini se da ni kod jednog drugog rešenja nije bilo toliko „lutanja” u njegovom normiranju kao što je to slučaj sa ovim načelom. Skoro da nije bilo nijedne intervencije u dosadašnjem, više od deset godina dugom radu na reformi krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije a da se nije ticala i ovog načela, što samo po sebi govori o visokom stepenu njegove aktuelnosti. Međutim, nijedna od zakonodavnih intervencija, nijedna od vođenih stručnih rasprava nije dovodila pod znak pitanja njegovu kriminalno-političku opravdanost. Naprotiv. Za veoma kratko vreme nakon njegovog ozakonjenja pokazao je svoju punu opravdanost i sve intervencije išle su u pravcu iznalaženja rešenja za njegovu što adekvatniju primenu, uz predviđanje mehanizama kontrole ispravnosti njegove primene u konkretnim slučajevima. Među najdiskutabilnijim pitanjima kada je reč o ovom načelu bila su pitanja mogućeg obima njegove primene, kontrole odluke javnog tužioca o primeni načela oportuniteta, uslova pod kojima može da dođe do odlaganja krivičnog gonjenja i prava oštećenog lica u primeni načela²⁵. Koliko su ova pitanja aktuelna, govori i činjenica da su ona bila itekako prisutna i u radu na izradi novog ZKP. Posmatrano sa aspekta još uvek važećeg teksta ZKP, nekoliko je novina kada je reč o načelu oportuniteta krivičnog gonjenja kod punoletnih učinilaca krivičnih dela u novom Zakoniku²⁶. Među njima, najznačajnije su sledeće. Prvo, došlo je do širenja mogućnosti prime-

²⁴ Čl. 236 i 237. ZKP iz 2001. god.

²⁵ Kada je reč o pravima oštećenog lica, u primeni načela oportuniteta krivičnog gonjenja jedinstven je stav da se tome mora posvetiti posebna pažnja pošto on u tim slučajevima po samom zakonu ne može steći svojstvo supsidijarnog tužioca i zahtevati pokretanje krivičnog postupka. U vezi s tim, zalaganja idu u pravcu traženja saglasnosti oštećenog za primenu pojedinih vidova oportuniteta, posebno u slučajevima kada to nije u protivrečnosti s razlozima zbog kojih je ocena celishodnosti gonjenja i uvedena. Zatim, za postizanje saglasnosti ili obeštećenja žrtve, prilikom odluke o primeni oportuniteta, treba predvideti postupak medijacije između oštećenog i učinioca, ali tako da se to ne pretvori u prepreku koja će sprečavati primenu oportuniteta krivičnog gonjenja.

²⁶ Đurđić, V, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u krivičnom postupku Srbije”, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 2-3/2011, str. 199-220.

ne načela oportuniteta krivičnog gonjenja tako što je data mogućnost javnom tužiocu da „odloži krivično gonjenje za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina.”²⁷ Drugo, smanjen je broj mogućih obaveza pod kojima može da dođe do odlaganja krivičnog gonjenja. Treće, rešeno je pitanje forme odluke o odlaganju krivičnog gonjenja. To je naredba; Četvrto, predviđen je način kontrole izvršenja naloženih obaveza tako što je propisano da „Nadzor nad izvršenjem obaveza obavlja poverenik iz organa uprave nadležnog za poslove izvršenja krivičnih sankcija, u skladu s propisom koji donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa”;²⁸ Peto, brisana je obaveza javnog tužioca da pre podnošenja optužnog predloga ispita postojanje mogućnosti za odlaganje krivičnog gonjenja, u cilju čega je mogao obaviti razgovor sa osumnjičenim i oštećenim, kao i drugim licima, odnosno prikupiti druge potrebne podatke; Šesto, predviđen je sasvim drugačiji način kontrole odluke javnog tužioca o korišćenju načela oportuniteta krivičnog gonjenja.²⁹ Detaljna stručnokritička analiza ovih rešenja pokazuje da su ona u velikom stepenu u skladu s većinskim stavovima naše stručne javnosti i da su, kao takva, u funkciji stvaranja normativne osnove za adekvatniju primenu ovog načela, a na taj način i funkciji načela kao celine. Izuzetak od ovakvog stava jeste sužavanje kruga obaveza koje mogu biti naložene osumnjičenom u slučaju odlaganja krivičnog gonjenja, za šta, čini se, nije bilo opravdanja.

Iz razloga kojima se pravda uvođenje i postojanje načela oportuniteta krivičnog gonjenja vidljiva je i svrha kojoj načelo treba da služi. Osnovna svrha načela jeste povećanje efikasnosti postupka i rasterećenje sudova. Drugim rečima, načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u biti predstavlja diverzioni model, protkan idejama konsenzualne i restorativne pravde, čija je svrha racionalizacija krivičnog postupka. Ovako formulisanoj osnovnoj svrsi načela odgovaraju svi njegovi osnovni vidovi predviđeni u našem krivičnom procesnom zakonodavstvu. Međutim posmatrano uopšte, pored ove, osnovne

²⁷ Čl. 283. st. 1. novog ZKP

²⁸ Čl. 283. st. 2. novog Zakonika

²⁹ Ilić, G, „Krivično procesno zakonodavstvo Republike Srbije i standardi Evropske unije”, Zbornik *Krivično zakonodavstvo Srbije i standardi Evropske unije*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2010. god, str. 39-40.

svrhe, u uporednom krivičnom procesnom zakonodavstvu prisutni su i slučajevi oportuniteta krivičnog gonjenja radi postizanja i nekih drugih, npr. političkih ciljeva, ili efekata sličnih onima što ih proizvodi primena pojedinih krivičnopravnih instituta, zbog kojih izostaje kažnjavanje u okončanim krivičnim postupcima. Tako npr. korišćenje načela oportuniteta iz političkih razloga predviđa se za slučaj kad bi gonjenjem nastala opasnost za nastanak velike štete po državu, kad je osumnjičenom izrečena mera proterivanja iz zemlje ili radi očuvanje dobrih međudržavnih odnosa, i iz sličnih političkih razloga. Ili, prisutni su i slučajevi mogućnosti korišćenja ovog načela po osnovu očekivanog ishoda krivičnog postupka (oslobođenje od kazne, nebitne sporedne kazne i sl.)³⁰.

3. Vidovi načela oportuniteta krivičnog gonjenja

Uz izneseno, načelo oportuniteta krivičnog gonjenja, posmatrano uopšte, karakteriše još jedna osobenost. To je postojanje većeg broja njegovih vidova, što je u zavisnosti od osnova koji predstavljaju mogućnost njegove primene. Predviđanje većeg broja vidova ovog načela je u funkciji njegove što adekvatnije primene, kao i u funkciji stvaranja mogućnosti njegove primene u zavisnosti od niza okolnosti vezanih za ličnost izvršioca, za vrstu krivičnog dela, okolnosti pod kojima je delo izvršeno, odnosno krivičnu sankciju propisanu za njegovu izvršenje. I upravo polazeći od ovih kriterijuma, zakonom predviđene vidove načela oportuniteta krivičnog gonjenja u krivičnom procesnom zakonodavstvu, posmatrano uopšteno i nezavisno o kom zakonskom tekstu je reč, možemo svrstati u nekoliko kategorija. Prvu kategoriju čine oni vidovi ovog načela u čijoj osnovi mogućnosti primene leži težina krivičnog dela cenjena sa aspekta propisane krivične sankcije. (Slučaj sa primenom načela kod bagatelnih krivičnih dela). Drugu kategoriju čine vidovi koji za osnov svoje primene imaju očekivani ishod krivičnog postupka za izvršeno krivično delo. (Slučaj npr. sa primenom načela po osnovu nebitnosti sporednih kazni ili pak po osnovu mogućnosti oslobođenja od kazne). Treću grupu čine

³⁰ Vidi: Bejatović, S, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u nemačkom krivičnom procesnom pravu”, Zbornik *Oportunitet krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, 2009, str. 125-144.

vidovi načela oportuniteta krivičnog gonjenja koji za osnov mogućnosti primene imaju političke razloga. (Slučaj pre svega sa mogućnošću nepreduzimanja krivičnog gonjenja iz političkih razloga). Zatim, četvrtu grupu čine vidovi čija osnova počiva na procesnom trenutku u kojem može da dođe da korišćenja načela (pre pokretanja krivičnog postupka ili pak u već započetom krivičnom postupku). Na kraju, tu su i vidovi u čijoj osnovi leži ličnost lica prema kojem se koristi ovo načelo (punoletno ili maloletno lice). Posmatrano pojedinačno, i to sa aspekta krivičnog procesnog zakonodavstva uopšte, a ne krivičnog procesnog zakonodavstva konkretne države, najčešći vidovi načela oportuniteta krivičnog gonjenja su sledeći: nepreduzimanje krivičnog gonjenja za bagatelna krivična dela; uslovni (privremeni) odustanak od krivičnog gonjenja; odustanak od krivičnog gonjenja zbog mogućnosti oslobođenja od kazne; nepreduzimanje krivičnog gonjenja za krivična dela izvršena u inostranstvu; nepreduzimanje krivičnog gonjenja iz političkih razloga; stvarno kajanje kao osnov mogućnosti korišćenja načela oportuniteta krivičnog gonjenja; nebitnost sporedne kazne; izručenje i proterivanje okrivljenog iz zemlje; privremeni odustanak od krivičnog gonjenja zbog već pokrenutog postupka i slično.

Kada je reč o krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije, ono i po ovom pitanju prati rešenja prisutna u savremenom komparativnom krivičnom procesnom zakonodavstvu. Istina, u nešto manjem obimu nego što je to slučaj s većinom drugih krivičnih procesnih zakonodavstava. Razlog za ovakav pristup našeg zakonodavca u vezi sa ovim pitanjem treba tražiti pre svega u činjenici da je u njemu načelo oportuniteta krivičnog gonjenja prema punoletnim učinocima krivičnih dela relativno novijeg datuma. U prilog ovome najbolje govori činjenice da se od njegovog uvođenja u ZKP 2001. godine stalno povećava broj vidova, to jest osnova mogućnosti primene ovog načela. Ako se ovo posmatra sa aspekta pozitivnog krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije u odnosu na punoletne učinioce krivičnih dela, onda se može konstatovati postojanje tri osnovna vida ovog načela. To su: odlaganje krivičnog gonjenja kao poseban i dominantan vid načela oportuniteta; odbacivanje krivične prijave iz razloga pravičnosti; odustanak od krivičnog gonjenja u toku trajanja krivičnog postupka iz razloga celishodnosti.

Međutim bilo bi pogrešno zaključiti da su ovo jedini vidovi mogućnosti korišćenja ovog načela u našem krivičnom procesnom zakonodavstvu. Naprotiv. Pored nabrojanih vidova koji predstavlja suštinu i pravi smisao načela oportuniteta krivičnog gonjenja, njegova primena moguća je i u nekim drugim slučajevima povodom konkretne krivične stvari. Slučaj npr. pri odlučivanju o nekim drugim pitanjima koja su u vezi s krivičnim gonjenjem određenog lica za konkretno krivično delo. Npr. pri donošenju rešenja kojim se ne dozvoljava izručenje okrivljenog ili osuđenog lica u smislu čl. 33. Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima³¹. Ili, pri donošenju odluke od strane republičkog javnog tužioca u smislu čl. 6. st. 4. KZ RS.

³¹ *Sl. glasnik RS*, br. 20/09

III

ODLAGANJE KRIVIČNOG GONJENJA KAO POSEBAN VID OPORTUNITETA

§1.

ZAKONSKO UREĐENJE ODLAGANJA KRIVIČNOG GONJENJA

Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u Zakoniku o krivičnom postupku Srbije iz 2001. godine

1. Uvod

Posle donošenja Zakonika o krivičnom postupku (*Službeni list SRJ*, br. 70/01 i 68/02 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/04, 85/05, 115/05 i 49/07), donet je novi ustav Republike Srbije, Krivični zakonik (*Službeni glasnik RS*, broj 85/05) i ratifikovane određene međunarodne konvencije i ugovori koji se tiču i pravila krivičnog postupka. Izmena-
ma Zakonika o krivičnom postupku Srbije (2001) iz septembra 2009. godine izvršena su odgovarajuća usklađivanja ovog zakonika sa Ustavom, Krivičnim zakonikom i nekim međunarodnim pravnim aktima, a pored toga unete su i određene modifikacije za koje se očekuje da doprinesu efikasnijem i ekonomičnijem krivičnom postupku, što se posebno odnosi na određene promene koje se tiču načela oportuniteta krivičnog gonjenja.³²

³² S obzirom na to da se tekst skoro u potpunosti odnosi na normativni mehanizam sadržan u Zakoniku o krivičnom postupku Srbije iz 2001. godine, koji je nekoliko puta menjan i dopunjavao, uvek kada se u zagrada navodi konkretna zakonska odredba, bez označavanja zakonskog izvora, misli se na taj zakonik o krivičnom postupku, a samo kada se u nekim situacijama navode drugi zakonski izvori, što se uz zakonsku odredbu striktno označava odgovarajućom skraćenicom, na primer „ZM” - Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica.

2. Opšta izlaganja o načelu oportuniteta krivičnog gonjenja

U načela krivičnog gonjenja spadaju: 1) načelo akuzatornosti, 2) načelo legaliteta (obligatornosti) oficijelnog krivičnog gonjenja, 3) načelo oportuniteta, te 4) načelo *ne bis in idem*. U stvari, načelo oportuniteta je u osnovi samo procesni izuzetak u odnosu na načelo legaliteta, što i predstavlja razlog da ovde govorimo o načelima krivičnog gonjenja, a ne načelima pokretanja krivičnog postupka, s obzirom na to da se načelom oportuniteta krivičnog gonjenja reguliše opozit pokretanju postupka, to jest radi se o njegovom nepokretanju, nekoj vrsti uzdržavanja ovlašćenog tužioca od podizanja optužnog akta i vođenja krivičnog postupka.³³

Načelo oportuniteta suprotan je princip načelu legaliteta krivičnog gonjenja i u mnogim radovima ono se i ne izlaže kao posebno ili osobeno krivično procesno načelo, već samo kao jedan procesni opozit načelu legaliteta (izuzetak u odnosu na to načelo), a ogleda se u postupanju „po oportunitetu“, tako da se krivično gonjenje ne mora obavezno preduzeti iako su ispunjeni svi traženi uslovi koji proizlaze iz načela legaliteta, već se, shodno proceni svrsishodnosti krivičnog gonjenja u određenom slučaju, gonjenje može ili ne mora preduzeti, pri čemu je kriterijum za negonjenje u nekim nacionalnim (uporednim) krivičnim postupcima povezan sa, na primer, visokim troškovima postupka,³⁴ ili se zasniva na nekim svojstvima optuženog.³⁵

Načelo oportuniteta u našem krivičnom procesnom pravu važi bez ikakvih ograničenja kada su u pitanju krivična dela koja se gone po privatnoj tužbi, jer tada oštećeni, odnosno lice koje može da posta-

³³ Više o tome: M. Škulić, *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i *Službeni glasnik*, Beograd, 2011, str. 43.

³⁴ Osim primera koji se odnosi na zahteve ekonomičnosti postupka, citirani autori kao sledeće primere mogućeg postupanja po načelu oportuniteta navode: slučaj krivičnog negonjenja „iz obzira prema određenom optuženom koji se nalazi na visokom položaju ili radi izbegavanja nekog javnog skandala, odnosno iz spoljnopolitičkih razloga“, što inače, svakako, može da bude osnov postupanja prema nekoj vrsti faktičkog i istovremeno nelegalnog oportuniteta, ali se takvi razlozi teško mogu opravdati u pravnoj državi, tako da budu formalna podloga za nezapočinjanje krivičnog gonjenja, iako su za to inače ispunjeni svi zakonom traženi uslovi.

³⁵ Više o tome: E. Kern und C. Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 14. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 1976, str. 61.

ne privatni tužilac, potpuno slobodno optira da li će krivično goniti u zakonikom određenom roku (tri meseca od saznanja za delo i učinioca), ili će se od toga uzdržati, tako da on, nevezano sa bilo kakvim zakonskim kriterijumima, može odlučiti da postupi po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja, te da ne podnese privatnu tužbu.

Slično tome i oštećeni krivičnim delom koje se goni po službenoj dužnosti (što važi i za njegove sukcesore nakon njegove smrti), sam odlučuje da li će u zakonskom roku i pod zakonskim uslovima da pokrene, odnosno nastavi krivično gonjenje, u slučaju kada to ne učini primarni ovlašćeni tužilac – javni tužilac, odnosno kada javni tužilac odustane od započetog krivičnog gonjenja i samo od volje oštećenog zavisi da li će on postati supsidijarni tužilac. Međutim, ukoliko je postupak već pokrenut, pa nakon odustanka javnog tužioca oštećeni ne preuzme gonjenje, tu *de facto* postoji postupanje po oportunitetu krivičnog gonjenja, ali ne i u pravnotehničkom smislu, jer je postupak već prethodno započet.

Pravo postupanje po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja od strane oštećenog krivičnim delom koje se goni po službenoj dužnosti postojalo bi ako on ne bi pokrenuo krivično gonjenje u zakonskom roku, pošto je javni tužilac manifestovao svoju procesnu volju da ne podigne optužni akt, bilo da je oštećeni o tome obavešten, kada se može krivično goniti u roku od osam dana od prijema obaveštenja, bilo da nije obavešten, kada optužni akt može podneti u objektivnom roku od tri meseca.

Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u odnosu na javnog tužioca postoji u *dve situacije*: 1) u *postupku prema maloletnicima*, kada se ono svodi na mogućnost javnog tužioca da u dva slučaja iz razloga celishodnosti, to jest (ne)svrsishodnosti, ne pokrene postupak prema maloletniku, iako su za to ispunjeni svi drugi potrebni zakonski uslovi i 2) mogućnost postupanja po oportunitetu krivičnog gonjenja, kada se radi o nekim relativno *lakšim krivičnim delima*, što je moguće u dva oblika: a) slučaj *uslovljenog oportuniteta* krivičnog gonjenja, te b) slučaj postupanja po oportunitetu krivičnog gonjenja usled *stvarnog kajanja* osumnjičenog, uz ispunjenje i drugih potrebnih uslova.

U dva slučaja javni tužilac, koji je i jedini ovlašćeni tužilac u postupku prema maloletnicima (ekskluzivno pravo krivičnog gonjenja maloletnika), može da, bez obzira na to što postoje dokazi da je

maloletnik učinio krivično delo, ipak ne pokrene postupak prema njemu.³⁶ 1) *u odnosu na krivično delo određene težine* – kada se radi o krivičnom delu za koje je propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna, ako javni tužilac smatra ne bi bilo celishodno da se prema maloletniku vodi postupak, s obzirom na sledeće kumulativno propisane okolnosti: a) okolnosti koje se odnose na delo: 1. priroda krivičnog dela i 2. okolnosti pod kojima je delo učinjeno, te b) okolnosti koje se odnose na maloletnika: 1. njegov raniji život i 2. lična svojstva maloletnika (čl. 58 st. 1 ZM), pri čemu, ako za donošenje takve odluke treba da se ispituju lična svojstva maloletnika, javni tužilac za maloletnike, u sporazumu sa organom starateljstva, može uputiti maloletnika u prihvatilište za decu i omladinu ili u vaspitnu ustanovu, ali najduže do trideset dana (čl. 58 st. 2 ZM); 2) *kada se prema maloletniku već izvršava sankcija* – kad je izvršenje kazne ili vaspitne mere prema maloletniku u toku, javni tužilac može odlučiti da ne zahteva pokretanje krivičnog postupka za drugo krivično delo maloletnika, ako, s obzirom na težinu tog krivičnog dela, kao i na kaznu, to jest vaspitnu meru koja se izvršava, ne bi imalo svrhe vođenje postupka i izricanje krivične sankcije za to delo (čl. 58 st. 3 ZM).³⁷

3. Uslovljeni oportunitet krivičnog gonjenja u Zakoniku o krivičnom postupku Srbije iz 2001. godine

Odredbe člana 236 Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine odnose se na tzv. uslovljeni oportunitet krivičnog gonjenja. *Uslovljeni oportunitet krivičnog gonjenja* predstavlja jednu vrstu hibridne, po svom karakteru mešovite krivične procesne ustanove, koja ima elemente kako klasičnog *nepokretanja krivičnog postupka* zbog necelishodnosti tako i elemente *oproštaja učiniocu* krivičnog dela ukoliko on ispunjenjem određenih obaveza tu specifičnu aboliciju “zasluži”, a s obzirom na karakter tih obaveza koje u određenoj meri imaju sličnosti i s nekim krivičnim sankcijama (na primer, s novčanom kaznom, kao

³⁶ Više o tome: M. Škulić, „Princip oportuniteta u krivičnom postupku prema maloletnicima I”, Izbor sudske prakse – stručno informativni časopis *Glosarijum*, br. 7–8/97, Beograd, 1997, str. 66–68.

³⁷ Više o tome: M. Škulić, *Maloletničko krivično pravo*, Pravni fakultet i Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 290 – 291.

i sa radom u javnom interesu), ovom ustanovom se u određenoj meri može ostvariti i *svrha krivičnog sankcionisanja*, a da pri tom, u formalnom smislu ne dolazi do kažnjavanja i nekih uobičajenih štetnih posledica izvršenja kazne, niti nastupa tzv. stigmatizacija osuđivanosti. Pored toga, s obzirom na karakter nekih od obaveza koje se nameću okrivljenom i koje on, uz saglasnost oštećenog prihvata, ovo krivično procesno rešenje u sebi potencijalno sadrži i neke elemente *pomirenja* između okrivljenog i oštećenog, odnosno njihovog poravnjanja, što inače, kada su u pitanju relativno lakša krivična dela, predstavlja jednu od istaknutijih tendencija u savremenom krivičnom postupku.³⁸

Označavanje mehanizma uslovljenog oportuniteta iz člana 236, kao „odlaganje krivičnog gonjenja”, samo je delimično opravdano, jer se ovde zaista radi o odlaganju krivičnog gonjenja, ali to odlaganje ne postoje sebe radi, već je funkcionalno usmereno ka *oproštaju krivičnog gonjenja*, do koga dolazi kada u periodu odloženog krivičnog gonjenja osumnjičeni ispuni jednu ili više od obaveza koje je prihvatio i koje mu je javni tužilac odredio, pri čemu je za neke od tih obaveza, kao poseban *conditio sine qua non*, potrebna i saglasnost oštećenog.

Bilo kakva saglasnost, odnosno odobrenje suda ovde nije potrebna, već se radi o autonomnoj odluci državnog tužioca, koji na ovakav način dobija posebno pravo u okviru svog opšteg prava *raspolaganja optužbom*, pri čemu se kroz ovakav procesni mehanizam uvodi odgovarajući procesni izuzetak u odnosu na delovanje načela legaliteta oficijelnog krivičnog gonjenja.

Odredbe sadržane u članu 236 ustanovljavaju procesni mehanizam postupanja prema uslovljenom oportunitetu krivičnog gonjenja (izuzetak u odnosu na načelo obaveznosti krivičnog gonjenja za dela za koja se goni po službenoj dužnosti, a *pravna priroda* procesnog instituta iz člana 236 svodi se na određeni *oproštaj krivičnog gonjenja*, tj. *neku vrstu abolicije* koju okrivljenom pod određenim zakonskim uslovima može dati nadležni javni tužilac.

³⁸ Ovakva mogućnosti se u krivično procesnoj nauci često označavaju kao tzv. diverzioni modeli, koji predstavljaju odgovarajuće alternative klasičnom sudskom krivičnom postupku kada se radi o lakim i srednje teškim krivičnim delima, čime se, pre svega, postižu ekonomski efekti, ali se na taj način takođe izbegava stigmatizacija koju podrazumeva krivična osuđivanost. Više o tome: S.Seiler, Strafprozessrecht, 10. überarbeitete Auflage, „Facultas.wuv“, Wien, 2009, стр. 22.

Ratio legis zakonske mogućnosti sadržane u članu 236 jeste da se ne pokreće i obavezno vodi krivični postupak u odnosu na određeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, ali koje načelno, s obzirom na kaznu propisanu u KZ-u, ipak ne spada u kategoriju najtežih krivičnih dela, ako se konkretna stvar može rešiti na drugi, društveno prihvatljiv način. U pitanju je savremena tendencija u krivičnom procesnom pravu da se krivični postupak u meri u kojoj je to moguće oslobodi „balasta” oni krivičnih predmeta koji bi znatno opteretili krivično pravosuđe, a objektivno bi mogli biti rešeni i na drugi način, čak ne ni od strane suda, već samo aktivnošću i procesnom radnjom javnog tužioca, koji i u ovom slučaju ispoljava kako svoju stranačku prirodu tako i svoj karakter državnog organa, koji mora postupati u javnom interesu.

Javni tužilac slobodno i na temelju svog slobodnog uverenja ocenjuje da li je ispunjen uslov celishodnosti vođenja krivičnog postupka protiv konkretnog osumnjičenog. Javni tužilac prethodno mora oceniti da su ispunjeni svi uslovi za krivično gonjenje, tj. da postoji dovoljno dokaza iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je lice učinilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, na temelju čega bi državni tužilac inače mogao da goni po načelu legaliteta oficijelnog krivičnog gonjenja. Vidi više o ovome u komentarima uz član 20.

3.1. Osnovni elementi za ocenu necelishodnosti krivičnog gonjenja

Iako to nije navedeno u odredbi člana 236, ovde je, kao i uvek kada se radi o oportunitetu krivičnog gonjenja, u pitanju određena **necelishodnost** krivičnog gonjenja.

Svakako, bilo bi dobro da zakonodavac – slično kao što je to učinjeno kada se radi o postupanju prema načelu oportuniteta krivičnog gonjenja u postupku prema maloletnicima i kada je u pitanju načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u odnosu na punoletne osumnjičene – mogao da definiše konkretne parametre za ocenu (ne)celishodnosti krivičnog gonjenja, u pogledu čega ima prostora za davanje predloga u smislu *de lege ferenda*.

Drugim rečima, javni tužilac bi u praksi, svakako, morao da proceni da nije u pitanju krivično delo u pogledu kojeg bi se neizostavno

moralo goniti, odnosno da se ne radi o osumnjičenom („učiniocu”) koji u svakom slučaju zaslužuje da bude krivično gonjen. Faktičko je pitanje kada će to biti na delu.

Kada državni tužilac u smislu člana 236 stav 1 (samo implicitno, jer se u Zakoniku „necelishodnost“ ne spominje), ocenjuje (ne) celishodnost krivičnog gonjenja, on takvu ocenu treba da donese s obzirom na prirodu krivičnog dela i okolnosti pod kojima je delo učinjeno. Javni tužilac će, pre svega, imati u vidu da li postoje okolnosti koje bi se, ako bi došlo do pokretanja krivičnog postupka, odnosno krivičnog gonjenja, mogle smatrati olakšavajućim okolnostima.

Po pravilu, krivična dela sa elementima nasilja ne bi trebalo da spadaju u kategoriju krivičnih dela za koja je moguće odlaganje krivičnog gonjenja, ali ni to nije apsolutno, a odlaganje krivičnog gonjenja u pogledu dela sa elementima nasilja (naravno, ne kada se radi o slučajevima brutalnosti), ipak bi moglo biti celishodno u nekim slučajevima, a posebno ako se radi o krivičnom delu gde postoji znatan *doprinos žrtve* ili pak druge konkretne okolnosti – gde je značajna i ličnost osumnjičenog – opravdavaju krivično negonjenje. Ovde bi od značaja morali biti raniji život osumnjičenog i okolnosti pod kojima je krivično delo učinjeno.

Pod ranijim životom „učinioca“, tj. osumnjičenog, treba pre svega podrazumevati njegov eventualni raniji recidivizam, ili obrnuto, nečinjenje krivičnih dela. Načelno, povrat je okolnost koja ukazuje na neopravdanost odlaganja krivičnog gonjenja, ali ne apsolutno i u svakom slučaju. Nije ni svaki povrat isti, a posebno je značajno da li se radi o istovrsnom ili raznovrsnom recidivizmu. Dakle, ni za povratnike (osim kada se radi o ekstremnim slučajevima), nije apsolutno isključena mogućnost postupanja prema članu 236.

Pod ličnim svojstvima osumnjičenog treba podrazumevati utisak koji on kao ličnost ostavlja, ali i elemente njegovog ličnog života, poput toga da li je porodičan, da li izdržava maloletnu decu, da li je zaposlen, školuje se, usavršava, da li je ranije ostvarivao određena društvena priznanja, ima odgovarajući ugled u sredini u kojoj živi itd. Radi se o oceni da li konkretni osumnjičeni s obzirom na dominantne elemente svoje životne „istorije“, i aktuelnih ličnih prilika, zaslužuje da ne bude krivično gonjen, te da li je sa stanovišta društva bolje da

on ne bude krivično gonjen, pod uslovom da ispuni jednu ili više od obaveza iz člana 236.

U kombinaciji objektivnih i subjektivnih okolnosti iz kojih proizlazi ocena javnog tužioca da krivično gonjenje ne bi bilo celishodno, poseban značaj imaju slučajevi tzv. situacionog kriminaliteta, kada se krivično delo u konkretnom slučaju ispoljava kao jedan eksces i plod određenog slučaja i nekih okolnosti koje su se našle u odgovarajućem činjeničnom sticaju, a ne radi se o „životnom stilu“ osumnjičenog, niti o nekoj „prirodnoj“ posledici životnih okolnosti osumnjičenog. Ovo je posebno karakteristično za saobraćajne delikte, krivična dela učinjena usled nepoznavanja propisa, a kada nema uslova za primenu instituta pravne zablude,³⁹ koja se i inače u našoj praksi shvata veoma restriktivno i tome slično.

3.2. Odlaganje krivičnog gonjenja uz/bez saglasnost(i) suda

Kada se radi o krivičnim delima za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora *do tri godine*, javni tužilac može sam, tj. autonomno i bez odobrenja suda, odložiti krivično gonjenje, a ako su u pitanju krivična dela za koja je propisana kazna zatvora *preko tri godine, a do pet godina*, tada je za odlaganje krivičnog gonjenja kao dodatni neophodan uslov potrebno i odobrenje vanraspravnog veća (član 236 stav 2).

Kada je *krivična prijava* podnesena za krivično delo za koje je kao glavna kazna predviđena novčana kazna ili kazna zatvora *do tri godine*, javni tužilac je dužan da pre preduzimanja bilo koje radnje u pravcu realizacije krivičnog gonjenja, tj. pre podnošenja optužnog predloga, odnosno pre nego što podnese predlog za sprovođenje istražne radnje pre optužnog predloga – ispita postojanje mogućnosti za odlaganje krivičnog gonjenja, radi čega javni tužilac može obaviti razgovor sa osumnjičenim i oštećenim, kao i drugim licima, odnosno prikupiti druge potrebne podatke, što obavezno dokumentuje na odgovarajući način, tako što o tome sastavlja službenu belešku (član 236 stav 9). *Ratio legis* ove odredbe je da se javni tužilac na određeni način posebno navede da uvek, kada je to objektivno moguće, umesto

³⁹ Više o tome: Z. Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2006, str. 126-127.

krivičnog gonjenja za relativno lakša krivična dela, stvar rešava mehanizmom iz člana 236. Cilj je da se krivični postupak, onda kada je to moguće, rastereti krivičnih dela koja spadaju u „lakši kriminalitet“, ili čak onaj koji je „srednjeg“ obima, a da se tako ostvare ne samo određene uštede, već i da se omogući posvećivanje višeg stepena energije u suzbijanju onih ozbiljnijih formi kriminaliteta.

Nema nikakvog formalnog razloga, a to ne bi trebalo da bude prepreka ni u *de facto* smislu, da zbog toga što je javni tužilac u skladu sa članom 236 stav 9, prethodno, pre podnošenja optužnog predloga, zaključio da ne bi trebalo da postupa po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja, te to konstatovao svojom službenom beleškom, javni tužilac kasnije, tj. nakon podnesenog optužnog predloga, ne bude spreman da u skladu sa mogućnostima iz člana 237 stav 6 odustane od krivičnog gonjenja. Naime, javni tužilac, bez ikakvih posebnih uslova i bez obzira na svoju prethodnu drugačiju ocenu, što je i formalno oficijelnog konstatovao u smislu člana 237 stav 9, može da promeni svoj stav, do čega posebno može doći kada javni tužilac tokom postupka stekne relevantne informacije koje govore u prilog primeni zakonskog mehanizma načela oportuniteta krivičnog gonjenja, te da potom postupi u skladu sa članom 237 stav 6 Zakonika, što može učiniti sve do završetka glavnog pretresa.

3.3. Mere čije je ispunjenje od strane osumnjičenog uslov za krivično negonjenje

Slučaj uslovljenog oportuniteta krivičnog gonjenja u našem krivičnom postupku formalno se označava kao *odlaganje krivičnog gonjenja* od strane javnog tužioca i uz saglasnost suda, kao neophodan uslov (čl. 236), a odnosi se na slučaj podnošenja krivične prijave javnom tužiocu za krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ako osumnjičeni prihvati jednu ili više od Zakonikom o krivičnom postupku alternativno utvrđenih mera. Te mere mogu da se podele na dve osnovne vrste: 1) mere za koje nije potrebna saglasnost oštećenog i 2) mere za koje je neophodna saglasnost oštećenog, kao poseban, dodatni uslov.

U mere za koje nije potrebna saglasnost oštećenog spadaju one koje se svode na: A) odgovarajuću reparaciju oštećenom, to jest

njegovo materijalno namirenje, a to su: a) otklanjanje štetnih posledica nastalih izvršenjem krivičnog dela ili naknada pričinjene štete, b) ispunjavanje dospelih obaveza izdržavanja, c) mere koje predstavljaju podvrgavanje osumnjičenog određenim medicinsko-socijalnim tretmanima, odnosno ispunjavanje posebne edukativne obaveze: a) odvikavanje od alkohola ili opojnih droga, b) podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji, ili c) polaganje vozačkog ispita, obavljanje dodatne vozačke obuke ili završavanje odgovarajućeg kursa te d) mera koja se odnosi na poštovanje relevantne sudske odluke - izvršenje obaveze ustanovljene pravnosnažnom odlukom suda, odnosno poštovanje ograničenja utvrđenog pravnosnažnom sudskom odlukom.

Mere za koje je potrebna saglasnost oštećenog su: a) plaćanje određenog novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove i b) obavljanje određenog društveno korisnog ili humanitarnog rada. Saglasnost oštećenog je do poslednjih novela ZKP-a bila apsolutno neophodna, a sada je u suštini relativnog karaktera, jer je propisana mogućnost da se odgovarajućim *stavom suda*, onda kada je to opravdano, *supstituiše saglasnost oštećenog*, ali samo ako se radi o oštećenom kome je pričinjena šteta već u potpunosti nadoknađena, a koji na odlaganje krivičnog gonjenja ne pristaje iz određenih neracionalnih razloga.

Logično je što se saglasnost oštećenog, kao *conditio sine qua non* za odlaganje krivičnog gonjenja i postupanje javnog tužioca po uslovljenom oportunitetu, zahteva baš za dve obaveze, koje se svode na određena materijalna davanja osumnjičenog, to jest njegova činjenja koja se u krajnjoj liniji, po logici stvari, uvek mogu materijalno izraziti.⁴⁰ Kada oštećeni plaća određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove, radi se o neposrednom davanju novca, a kada obavlja određeni društveno korisni ili humanitarni rad, nema neposrednog plaćanja, ali se taj rad, kao i svaki rad, u krajnjoj liniji može i materijalno izraziti, on odgovarajuću vrednost ili stvara ili ima sam po sebi. Ne bi bilo logično da se saglasnost oštećenog zahteva u skladu sa onim obavezama reparacionog karaktera u odnosu baš na samog oštećenog (otklanjanje štetnih posledica nastalih izvr-

⁴⁰ Više o tome: M. Škulić, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, Ministarstvo pravde Crne Gore i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, Podgorica, 2009, str. 798-799.

šenjem krivičnog dela ili naknada pričinjene štete i ispunjavanje dospelih obaveza izdržavanja), jer je tu neposredni interes oštećenog da se otklone štetne posledice krivičnog dela učinjenog na njegovu štetu, ili da mu se naknadi šteta pričinjena krivičnim delom, odnosno plate zaostale rate alimentacije. Bilo bi besmisleno da se ispunjavanje ovih obaveza uslovljava saglasnošću oštećenog, kome bi njihovo ispunjenje prvenstveno koristilo. Zar bi bilo logično da oštećeni svojom voljom može onemogućiti izvršenje tih obaveza koje baš njemu pogoduju, a da onda u parnici zahteva njihovo izvršenje, ili da očekuje da to u krivičnom postupku bude rešeno po osnovu imovinskopravnog zahteva koji je uložio?

S druge strane, u praksi se uočava da oštećeni ponekad baš žele krivični progon osumnjičenog, pa i onda kada to očigledno nije racionalno, i zato je uvedena mogućnost da javni tužilac postupi prema članu 236 stav 5. Takva mogućnost je pravična jer se radi o oštećenom kome je već u potpunosti naknađena pričinjena šteta. Očigledno neopravdan razlog za nedavanje saglasnosti oštećenog bi, na primer, postojao kada se radi o prethodno neosuđivanom osumnjičenom, koji je sticajem okolnosti učinio krivično delo, a iz celokupne situacije proizlazi da on u budućnosti neće činiti krivična dela, pa bi bilo neracionalno goniti ga pošto poto, a pri tom oštećeni iz neke vrste „čistog hira” baš želi krivični progon. Takođe, ne bi bilo opravdano da se osumnjičeni krivično goni, bez obzira što oštećeni ne daje saglasnost za odlaganje krivičnog gonjenja, kada se radi o oceni javnog tužioca da je upravo za buduće odnose osumnjičenog i oštećenog bolje da osumnjičeni ne bude krivično gonjen, jer bi onda, usled ogorčenja tog lica budućom osudom, za koju bi krivio oštećenog, između njih definitivno bili „spaljeni svi mostovi”. Radi se, na primer, o osobama koje žive u istom domaćinstvu, odnosno članovima porodice i tome slično. U osnovi, ovde se radi o faktičkom pitanju koje svojom slobodnom ocenom rešava javni tužilac, odnosno sud (vanraspravno veće), kada se od njega zahteva da svojim rešenjem supstituiše nesaglasnost oštećenog, tj. da odobri izvršenje obaveza iz člana 236 stav 1 tač. 2 i 3 iako se sa tim ne saglašava oštećeni.

Postavlja se pitanje kada treba smatrati da je oštećenom, u smislu člana 236 stav 5, šteta u potpunosti nadoknađena. Da li se u tom pogledu treba rukovoditi visinom imovinskopravnog zahteva ošteće-

nog, odnosno njegovim konkretnim zahtevom u pogledu vrste naknade štete i njene visine, a naročito da je visina naknade štete tim zahtevom apsolutno uslovljena, te da li je potrebno da se u tom pogledu obavljaju određena veštačenja, odnosno uopšte, izvode dokazi u pogledu visine naknade štete? Smatramo da ovo pitanje po svojoj slobodnoj oceni treba da rešava javni tužilac, odnosno vanraspravno veće. Nije potrebno da se u tom pogledu određuje bilo kakvo veštačenje, jer bi to samo usporilo postupak i dovelo do novih troškova, što ne samo da očigledno nije intencija zakonodavca, već bi na prvi pogled bilo apsolutno suprotno procesnoj logici mehanizma iz člana 236 stav 5, a bilo bi i veoma komplikovano u procesnom smislu. Pored toga, ne bi se moglo opravdati ni bilo kakvo iole složenije i skuplje izvođenje dokaza u odnosu na to pitanje u jednom načelno neformalnom procesnom stadijumu (pretkrivični postupak), kada sam krivični postupak još nije ni započeo.

Javni tužilac, odnosno vanraspravno veće u smislu člana 236 stav 5, treba da ovo pitanje (da li je oštećenom u potpunosti nadoknađena šteta) rešavaju objektivno prema određenim ustaljenim merilima, a ako po tom pitanju imaju određenu dilemu, nju nikako ne mogu rešavati određivanjem veštačenja, niti nekim posebnim dokazivanjem, već, eventualno, na jedan manje-više neformalan način mogu proveravati i utvrđivati koja je realna visina štete. Na primer, ako bi nabavili cenovnik koji se odnosi na stvar koja je uništena i tome slično. Iako postavljeni imovinskopravni zahtev ovde ne može biti apsolutni parametar, njega takođe, svakako, treba imati u vidu i ako javni tužilac, odnosno vanraspravno veće utvrdi da je osumnjičeni štetu naknadio potpuno u skladu s njim, onda bi moralo biti nesporno da je oštećenom šteta u potpunosti nadoknađena. Ako imovinskopravnog zahteva oštećenog nema ili je on već na prvi pogled nerealan, onda se i ovo pitanje rešava po slobodnoj oceni javnog tužioca, odnosno vanraspravnog veća, koji mogu da zakluče da je oštećenom šteta u potpunosti već nadoknađena i onda kada je visina naknade niža od visine postavljenog imovinskopravnog zahteva. Naravno, potrebno je da i tužilac, kao i vanraspravno veće, ispolji neophodan stepen savesnosti i realnosti u ovoj oceni, te da celovito vodi računa da se ne ogreši o prava oštećenog.

Ne treba zaboraviti da oštećeni i inače, a to važi i u ovoj situaciji, zahtev za naknadu štete uvek može ostvarivati u parničnom postup-

ku. To znači da bi oštećeni i onda kada je protivno njegovoj volji (u odnosu na obaveze iz člana 236 stav 1 tač. 2 i 3), postupljeno prema načelu oportuniteta krivičnog gonjenja, mogao podneti tužbu za naknadu štete u parničnom postupku, koju bi usmerio protiv osumnjičenog u odnosu na kojeg je postupljeno u skladu sa članom 236 stav 4 u vezi sa stavom 5. Predmet takvog tužbenog zahteva oštećenog sveo bi se na novčanu sumu koja bi predstavljala razliku između visine naknade štete koju sam oštećeni (tužilac u parničnom postupku) smatra adekvatnom, i one za koju su javni tužilac i vanraspravno veće (član 236 stav 5) našli da se njome oštećenom šteta u potpunosti nadoknađuje, pa je, zahvaljujući tome, postupljeno prema načelu oportuniteta krivičnog gonjenja. To što krivični postupak protiv lica koje je oštećenom pricinilo štetu nije vođen, te nije došlo do osuđujuće presude (odnosno druge odluke suda koja podrazumeva da je učinjeno krivično delo, kao što je to, na primer, rešenje o sudskoj opomeni), nije smetnja da se njegova krivica za prouzrokovanu štetu dokaže u parničnom postupku u građanskopravnom smislu, a samim tim što je osumnjičeni (a to može biti i drugo lice u ime osumnjičenog, na primer, osiguravajuće društvo), štetu, odnosno njen deo po mišljenju oštećenog, već naknadio, to predstavlja i neku vrstu implicitnog, ali sasvim jasnog „priznavanja“ krivice.

Javni tužilac će zatražiti da vanraspravno veće svojim rešenjem odobri izvršenje obaveza za koje je inače potrebna saglasnost oštećenog, ako postoje sledeći *kumulativni uslovi*: 1) oštećenom je već u potpunosti nadoknađena pricinjena šteta, 2) oštećeni ne pristaje da osumnjičeni izvrši obaveze plaćanja određenog novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove, odnosno obavljanje društveno korisnog ili humanitarnog rada, 3) javni tužilac je ocenio da oštećeni ne pristaje na odlaganje krivičnog gonjenja iz očigledno neopravdanog razloga, te 4) javni tužilac je našao da je izvršenje takvih obaveza celishodno. Ako vanraspravno veće odobri izvršenje tih obaveza, a osumnjičeni ih u potpunosti izvrši, oštećeni u takvom slučaju ne može steći svojstvo oštećenog kao supsidijarnog tužioca.

Osumnjičeni je dužan da prihvaćenu obavezu izvrši u roku koji ne može biti duži od šest meseci, i u tom slučaju javni tužilac donosi rešenje o odbacivanju krivične prijave, a oštećeni nema pravo da stekne svojstvo supsidijarnog tužioca. Momentom donošenja rešenja

o odbacivanju krivične prijave, javni tužilac ispoljava procesno relevantnu volju da ne pokrene krivično gonjenje, što se svodi na njegovu postupanje po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja, a na temelju prethodnog ispunjenja obaveza određenih osumnjičenom u roku koji je za to bio određen.

Kada se radi o drugim obavezama iz člana 236 stav 1 (tač. 1 i tač. 4 – 5), a one se određuju kao poseban uslov, nije potrebna saglasnost oštećenog. Da bi se moglo odrediti otklanjanje posledice krivičnog dela, neophodno je da se radi o krivičnom delu koje spada u tzv. materijalna krivična dela (krivična dela koja imaju posledicu u krivično-pravnom smislu), a da nije u pitanju krivično delo koje se svrstava u kategoriju tzv. formalnih krivičnih dela, tj. da se ne radi o nekom od krivičnih dela za koja je karakteristično da nemaju posledicu u krivičnopravnom smislu, bez obzira na to što svako krivično delo načelno ima određenu posledicu u jednom životnom ili opštem smislu.

Naknada štete kao obaveza može se odrediti jedino ako se radi o krivičnom delu za koje je karakteristično da prouzrokuje i određenu materijalnu štetu, kao što bi to, na primer, bio slučaj sa oštećenjem tuđe stvari, telesnom povredom itd. Visina iznosa naknade štete bi po pravilu morala biti vezivana za imovinskopravni zahtev oštećenog, ali ne i u svakom slučaju, jer u praksi taj zahtev može biti određen i previsoko. Trebalo bi da se radi o realno utvrđenoj visini štete, pri čemu bi zbog troškova i potencijalnog odugovlačenja postupka trebalo izbegavati da se njeno utvrđivanje vezuje za veštačenje, mada to nije isključeno, što sve zavisi od procene javnog tužioca.

U svakom slučaju, oštećeni i onda kada je osumnjičeni ispunio obavezu iz člana 236 stav 1 tačka 1 (iako nema pravo na supsidijarnu optužbu – član 236 stav 7), može – kada smatra da mu nije naknađen pun iznos štete, bilo zbog izgubljene dobiti, loše procene po njegovom mišljenju i tome slično, podneti tužbu u parničnom postupku protiv štetnika (nekadašnji osumnjičeni), kako po osnovu pričinjene štete (onaj deo koji mu po njegovom mišljenju nije nadoknađen), bilo po osnovu pravno neosnovanog obogaćenja osumnjičenog. Isto pravilo važi i za slučaj odbacivanja krivične prijave protiv osumnjičenog iz razloga pravičnosti, tj. onda kada se radi o krivičnom delu za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, a javni tužilac oceni da je potrebno odbaciti krivičnu prijavu budući da izricanje

krivične sankcije ne bi bilo pravično jer je osumnjičeni usled stvarnog kajanja sprečio nastupanje štetne posledice ili je štetu u potpunosti već nadoknadio (član 237).

Obaveze izdržavanja moraju biti dospеле i ta se obaveza odnosi isključivo na plaćanje alimentacije, tako da se u takvom slučaju uvek radi o krivičnom delu nedavanja izdržavanja. U druge obaveze „utvrđene pravnosnažnom odlukom suda“ (član 236 stav 1 tačka 7) mogu spadati bilo kakve obaveze izvršene na temelju sudske odluke, a tu će, po logici stvari (analogno sa ispunjavanjem dospelih obaveza izdržavanja), u prvom redu biti u pitanju izvršenje obaveze koja se odnosi na kontakt maloletnog deteta s roditeljem s kojim dete ne živi. Naime, po pravilu, izdržavanje se plaća u odnosu na dete s kojim roditelj ne živi, a što čini taj roditelj koji je dužnik izdržavanja, dok je dete poverilac izdržavanja. Roditelj sa kojim dete na osnovu sudske odluke živi, tj. onaj roditelj kojem je dete povereno na brigu i čuvanje, ima obavezu da i sam doprinosi izdržavanju deteta, kako finansijski tako i faktičkom brigom, ali on, pored toga, ima obavezu da na odgovarajući način omogući kontakt maloletnog deteta s drugim roditeljem, u skladu s pravnosnažnom sudskom odlukom. Ako taj roditelj to ne čini, odnosno sprečava izvršenje pravnosnažne sudske odluke u odnosu na kontakt roditelja s kojim dete ne živi i deteta, on i sam čini krivično delo, pa se i u odnosu na njega može postupiti prema načelu uslovljenog oportuniteta krivičnog gonjenja, kada bi mu se mogao postaviti uslov da ispuni obavezu utvrđenu pravnosnažnom sudskom odlukom, tj. da omogući kontakt između deteta i roditelja s kojim dete ne živi. U tom je pogledu veoma značajna nova mera, to jest obaveza iz člana 236 stav 1 tačka 7, uvedena novelama Zakonika iz septembra 2009. godine, koja, kao što je to prethodno objašnjeno, predstavlja svojevrzni pandan već postojećoj meri iz člana 236 stav 1 tačka 4.

Kada se radi o situaciji da postoje dvoje osumnjičenih gde se jedan tereti za krivično delo iz člana 195 KZ (nedavanje izdržavanja), a drugi za krivično delo iz člana 191 stav 2 KZ (oduzimanje maloletnog lica – oblik dela postoji kada se onemogućava izvršenje odluke nadležnog organa kojom je određen način održavanja ličnih odnosa maloletnika s roditeljem ili drugim srodnikom), tada su oboje osumnjičenih istovremeno i oštećeni krivičnim delom, mada je tu uvek oštećeni i samo maloletno lice. Tada je, baš zarad stvaranja uslova za

njihove bolje odnose u budućnosti, a posebno u interesu maloletnog lica, te izbegavanje da oni pošto poto budu osuđeni, veoma adekvatno da se korelativno u odnosu na oba takva osumnjičena postupi u skladu sa članom 236.

Kada je reč o „poštovanju ograničenja utvrđenog pravnosnažnom sudskom odlukom“ iz člana 236 stav 1 tačka 7, tu se pre svega može raditi o krivičnom delu nasilja u porodici, odnosno njegovom obliku iz člana 194 stav 5, koji postoji kada se prekrše mere zaštite od nasilja u porodici, koje je sud odredio na osnovu zakona. Takve se mere mogu odrediti saglasno odredbama porodičnog zakonodavstva, ali kako je Porodični zakon propisao te mere bez ikakve regulative u odnosu na sankcionisanje njihovog eventualnog kršenja, pokušano je da se to rešava pravilima krivičnog zakonodavstva, te je tako (zahvaljujući jednom amandmanu na Krivični zakonik iz 2006. godine) i propisan taj poseban novi oblik krivičnog dela nasilja u porodici (član 194 stav 5 KZ), što u svakom slučaju ne predstavlja idealno rešenje, ali sada makar (zahvaljujući novoj mogućnosti iz ZKP-a – član 236 stav 1 tačka 7), stvara mogućnosti za primenu mehanizma uslovljenog oportuniteta.

Naime, prema članu 198 Porodičnog zakona, protiv člana porodice koji vrši nasilje sud može odrediti jednu ili više mera zaštite od nasilja u porodici, kojom se privremeno zabranjuje ili ograničava održavanje ličnih odnosa s drugim članom porodice, a u takve mere spadaju: 1. izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti; 2. izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti; 3. zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti; 4. zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice; te 5. zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice. Oblik krivičnog dela nasilja u porodici iz člana 194 stav 5 postoji kada se krše prethodno navedene mere, koje, u smislu člana 236 stav 1 tačka 7, predstavljaju „ograničenja utvrđena pravnosnažnom sudskom odlukom”, što znači da je moguće da se osumnjičenom za krivično delo iz člana 194 stav 5 KZ-a odredi obaveza poštovanja mere zaštite od nasilja u porodici (član 198 PZ), kao uslov da se prema njemu postupi po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja, odnosno primeni procesni mehanizam iz člana 236.

U humanitarne organizacije spadale bi u prvoj liniji one organizacije koje zbog dužeg vremena svog postojanja, tradicije koju imaju, dokazanosti u humanitarnom radu i sličnih drugih karakteristika nesporno imaju određeni značaj i ugled u društvu, te bi se mogle smatrati „opštepriznatim“. Tu bi, na primer, spadala Međunarodna organizacija crvenog krsta, a u takve organizacije ne bi se mogle svrstati neke relativno novije organizacije, bez duže tradicije i naročito one organizacije koje u svom delovanju ispoljavaju određeni ideološki ili politički angažman, koji nikada ne bi smeo biti imanentan organizacijama iz člana 236 stav 1 tačka 2.

Iako to nije striktno u Zakoniku naglašeno, visina novčanog iznosa koji treba da se plati u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove (član 236 stav 1 tačka 2) načelno bi i iz razloga elementarne pravičnosti, ali i celishodnosti, morala da bude slična novčanoj kazni koja bi se osumnjičenom mogla izreći u krivičnom postupku, ako bi bio osuđen za krivično delo koje je predmet optužbe, odnosno u pogledu kojeg je u procesnoj fazi u kojoj je moguće postupiti prema mehanizmu iz člana 236 (pretkrivični postupak) podneta krivična prijava.

Kako se osumnjičeni na odgovarajući način i inače *povlašćuje* time što neće biti krivično gonjen, onda i obaveza koja mu se određuje kao uslov da ne bude krivičnog gonjen, treba da bude ozbiljnog karaktera, tako da osumnjičeni zaista zasluži krivično negonjenja, a ako se radi o novčanom iznosu u smislu člana 236 stav 1 tačka 2, on treba da bude manje-više analogan visini moguće i verovatne novčane kazne za krivično delo o kojem se radi, tj. u pogledu kojeg će biti doneto rešenje o odbacivanju krivične prijave (član 236 stav 4), ako osumnjičeni ispuni obavezu koja mu je uz njegov pristanak određena.

Slično, tj. analogno kao i prethodno u vezi s visinom novčane kazne, važi i za vrstu i dužinu trajanja društveno korisnog ili humanitarnog rada (član 236 stav 1 tačka 3), što bi u praksi trebalo da se određuje s obzirom na zakonske mogućnosti koje se odnose na kaznu rada u javnom interesu, koja bi bila moguća ili verovatna kada bi za krivično delo koje je u pitanju (u odnosu na koje je podneta krivična prijava) došlo do krivičnog gonjenja, a što bi rezultiralo osuđujućom presudom.

Obaveza podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji određuje se kada se radi o osumnjičenom kome bi usled načina života, njegovog tzv.

životnog stila, osobina ličnosti, određenih odnosa sa oštećenim i slično takva terapija mogla biti od pomoći, a naročito kada se osnovano može smatrati da bi uspeh terapije mogao da deluje preventivno u odnosu na eventualno buduće činjenje krivičnih dela. Ovde se, naravno, ne radi o neuračunljivom licu, već o osobi koja je krivično delo učinila u stanju uračunljivosti, ali su temperament tog lica, njegovo duševno stanje, životne navike i slično takvi da je poželjno da on u određenom periodu bude na odgovarajućoj psihosocijalnoj terapiji. Tu se može raditi i o alkoholičarima, odnosno narkomanima, tj. licima zavisnim od (zlo)upotrebe psihoaktivnih supstanci (socijalno dopuštenih, kao što je alkohol, ili zabranjenih, kao što su to „druge“ opojne droge), koji su krivično delo učinili u stanju uračunljivosti, te bez elemenata delovanja instituta *actiones libere in causa*, ali kod kojih nesporno postoji odgovarajući uticaj njihove zavisnosti određenog tipa na činjenje krivičnih dela, odnosno nalaženje u situaciji koja u određenoj meri, što nije krivičnopravno relevantno u smislu pravila koja se odnose na neuračunljivost ili bitno smanjenu uračunljivost, predestinira povećanje objektivne mogućnosti da takve osobe čine krivična dela. Takođe su adekvatne psihosocijalne terapije veoma pogodne za delovanja na osobe koje nisu u stanju da u potpunosti i na socijalno dopušten i odgovarajući način kontrolišu svoje agresivne impulse ili svoj suviše buran temperament, što ih i inače dovodi u situaciju da čine krivična dela sa elementima nasilja.

Kursevi za kontrolu agresije u (okviru odredbe člana 236 stav 1 tačka 6) mogu biti od izuzetnog značaja i ovde je posebno važno uvideti da je u praksi često bolje u odnosu na takvu osobu, tj. osumnjičenog koji nije naučen da valjano obuzdava svoj temperament, primeniti mogućnost iz člana 236 stav 1 tačka 6, nego ići na „osudu pošto poto“, što bi moglo podrazumevati i izvršenje kazne zatvora. A s obzirom na vrstu krivičnih dela u odnosu na koja je moguć mehanizam iz člana 236, tu bi se u praksi, u najvećem broju slučajeva, radilo o kratkotrajnom zatvoru, koji je u penološkom smislu izuzetno problematičan. Lako je zamisliti kako bi boravak u zatvoru, a posebno kratkotrajan, za koji je karakteristično da se lako mogu ispoljiti sve negativnosti lišenja slobode, a nema vremena za valjano rehabilitaciono delovanje, uticao na lice koje i inače slabo kontrolišu svoje ponašanje i nije naučeno da obuzdava bes i druge agresivne impulse.

Kada se radi o obavezi, odnosno meri iz člana 236 stav 1 tačka 6, njeno određivanje ne podrazumeva prethodno određivanje veštačenja psiholoških osobina, odnosno duševnog stanja osumnjičenog, niti pribavljanje takvog nalaza i mišljenja od veštaka, odnosno stručno lica, već javni tužilac, odnosno sud, kada se radi o situaciji iz člana 236 stav 6, slobodno cene adekvatnost takve mere, a tu im od pomoći može biti odgovarajuća medicinska dokumentacija koju poseduje sam osumnjičeni. S obzirom na karakter mere iz člana 236 stav 1 tačka 6, dovoljno je da u periodu od šest meseci, koliko iznosi maksimalno trajanje odlaganja krivičnog gonjenja (član 236 stav 3), osumnjičeni započne sa podvrgavanjem psihosocijalnoj terapiji, te da se u tom pogledu već uspostavi određeni potrebni kontinuitet, a naravno, nije neophodno da se u tom periodu dovrši kompletna psihosocijalna terapija, tj. da javni tužilac dobije oficijelnu informaciju da je postignut uspeh u realizaciji takve terapije. Dovoljno je da javni tužilac stekne uverenje da je osumnjičeni započeo sa terapijom i da se ona dobro odvija, te da je realno očekivati da će on i nakon eventualne odluke iz člana 236 stav 4 (odbacivanje krivične prijave, tj. finalizacija postupanja prema uslovljenom oportunitetu), nastaviti sa podvrgavanjem psihosocijalnoj terapiji, sve do konačnog ostvarenja njenog cilja.

3.4. Izbor mere (obaveze), rok ispunjenja i problem delimičnog ispunjenja

Javni tužilac, kada se opredeljuje za jednu ili više od obaveza iz člana 236 stav 1, mora imati u vidu kako zakonska pravila tako i odgovarajuću sudsku praksu u odnosu na krivično delo koje je predmet krivične prijave, te da svoju odluku u pogledu vrste i visine obaveze koja se određuje osumnjičenom prilagodi onome što bi verovatno, imajući u vidu sve relevantne činjenice, te objektivne i subjektivne okolnosti, moglo da se očekuje, ako bi se ušlo u narednu procesnu fazu, tj. kada bi javni tužilac podneo optužni akt.

Rok za ispunjavanje jedne ili više utvrđenih obaveza ne može biti duži od *šest meseci*. Kada se radi o obavezi koja se sastoji u određenom plaćanju, bilo da se radi o naknadi štete oštećenom, bilo o uplati u koristi fonda, odnosno javne ustanove, može biti *jednokratna*

ili određena u *ratama*, što je prepušteno slobodnoj oceni nadležnog javnog tužioca.

Postavlja se pitanje kako postupa javni tužilac ako je osumnjičeni u roku koji mu je određen samo delimično ispunio svoju obavezu. To je prepušteno slobodnoj oceni javnog tužioca, koji tada, ako nije istekao maksimalni rok od 6 meseci, može da produži utvrđeni rok do isteka tih 6 meseci, ili može smatrati da su ispunjeni uslovi za krivično gonjenje, te podneti odgovarajući optužni akt. U svakom slučaju, zakonodavac ne daje prostora za produženje roka preko maksimalnih šest meseci, mada javni tužilac može i menjati svoju prvobitno utvrđenu odluku, jer to nije isključeno nijednom odredbom člana 236, pa tako, ako osumnjičeni u roku koji mu je određen ili u okviru maksimalnog roka do šest meseci ispuni najveći deo obaveze koja mu je određena, javni tužilac može izmeniti svoju prvobitnu odluku, ako to smatra celishodnim, te je prilagoditi onome što je osumnjičeni zaista uspeo da izvrši i zatim, definitivno, oceniti da je osumnjičeni izvršio određenu obavezu, te postupiti u skladu sa članom 26 stav 4, te odbaciti krivičnu prijavu.

Obaveze koje se odnose na sadržaj odlaganja krivičnog gonjenja, tj. one obaveze čijim ispunjavanjem oštećeni treba da „zasluži“ da ne bude krivično gonjen (član 236 stav 1), javni tužilac utvrđuje svojim rešenjem. Iako to nije naglašeno u Zakoniku, ovo bi rešenje morao biti *obrazloženo*.

3.5. Odobrenje suda za odustajanje od već započetog krivičnog gonjenja i nemogućnost ulaganja žalbe na rešenje vanraspravnog veća

Potpuno je nova zakonska mogućnost za *uslovljeno odustajanje od već započetog krivičnog gonjenja* (uvedena novelama ZKP-a iz septembra 2009.), što je moguće do samog završetka glavnog pretresa, prema procesnom mehanizmu raspolaganja javnog tužioca svojom optužbom. Za to je *neophodna saglasnost suda*, pri čemu funkcionalna nadležnost suda koji se saglašava sa takvim odustankom javnog tužioca zavisi od težine krivičnog dela koje je predmet krivičnog postupka. Ovo formalno nije tipičan slučaj oportuniteta krivičnog gonjenja, jer se gonjenje započinje, a samo se tokom postupka od njega odustaje, ali

suštinski se i na ovaj način postižu isti ciljevi kao i postupanjem prema klasičnom načelu (uslovljenog) oportuniteta krivičnog gonjenja.

Javni tužilac može do završetka glavnog pretresa odustati od krivičnog gonjenja ako osumnjičeni ispuni jednu ili više mera, tj. obaveza koje se i inače mogu odrediti kada se odlaže krivično gonjenje (član 236 stav 1), ako su kumulativno ispunjeni sledeći uslovi: 1) predmet krivičnog postupka je krivično delo za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, te 2) sud pred kojim se vodi glavni pretres dao je saglasnost za takvo postupanje javnog tužioca. Kada se radi o merama, odnosno obavezama za koje je i inače potrebna saglasnost oštećenog (kao i kada se odlaže krivično gonjenje), ona je neophodna i u ovom slučaju, uz mogućnost da se odobrenjem suda nesaglasnost oštećenog supstituiše na isti način kao i kada je u pitanju odlaganje krivičnog gonjenja.

Uslovno obustavljanje krivičnog postupka moguće je i za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina, tako da javni tužilac na isti način može postupiti i kada se postupak vodi za krivično delo za koje je predviđena kazna zatvora preko tri godine, a do pet godina, ali je u takvom slučaju potrebno odobrenje vanraspravnog veća. Kada se presuda kojom se optužba odbija donese zbog uslovljenog odustanka javnog tužioca od krivičnog gonjenja, oštećeni ne može steći svojstvo oštećenog kao tužioca (supsidijarni tužilac).

U članu 236 stav 2, kao *uslov za odlaganje krivičnog gonjenja*, zahteva se odobrenje vanraspravnog veća. To odobrenje treba da bude u pisanoj formi, ali ono nije odluka, već samo predstavlja formalno konstatovan stav veća iz člana 24 stav 6. Za razliku od ove odredbe, u članu 236 st. 5 i 7, zahteva se da odobrenje vanraspravnog veća bude u formi rešenja, odnosno posebne sudske odluke. Postavlja se pitanje da li se na ovakvo rešenje vanraspravnog veća (bilo iz člana 236 stav 5, bilo iz člana 236 stav 7), može uložiti žalba, ko bi bili potencijalni titulari te žalbe i kakvo bi bilo njeno dejstvo.

Iz odredbe člana 398 stav 1 proizišlo bi da je takva žalba moguća, ali ovde treba primeniti član 28 stav 2, prema kojem protiv rešenja veća donesenog pre i u toku istrage žalba nije dozvoljena, osim ako je Zakonikom određeno drukčije. Kako se u ovom slučaju radi o rešenju veća donesenom pre istrage, odnosno u pretkrivičnom postupku (u odnosu na krivična dela u pogledu kojih je moguć mehanizam iz čla-

na 236, istraga se ni inače ne vodi) i kako Zakonik ne reguliše pitanje žalbe, treba smatrati da protiv rešenja vanraspravnog veća iz člana 236 st. 5 i 7 žalba nije dozvoljena. Takva žalba nije dozvoljena ni ukoliko vanraspravno veće greškom u rešenju kojim odobrava odlaganje krivičnog gonjenja navede postojanje prava na ovaj pravni lek. Naime, ako takvo pravo ne postoji po samom Zakoniku, ono ne može nastati ni na osnovu konstatacije suda, a naročito ne kada se radi o pogrešnoj konstataciji.

Nezavisno od prethodno izloženog, čak i da žalba protiv rešenja vanraspravnog veća iz člana 236 st. 5 i 7 nije isključena u skladu sa članom 398 stav 2, pravo na žalbu u ovom slučaju suštinski ne bi moglo postojati, jer ne postoji titular koji bi posedovao adekvatan pravni interes za ulaganje takvog pravnog sredstva. Naime, osumnjičenom je u interesu da krivično gonjenje bude odloženo, on na to u praksi, po pravilu, striktno pristaje, a ako ne bi pristao, on implicitno ali nedvosmisleno, sasvim jednostavnim neispunjenjem obaveza propisanim u članu 236 stav 1, može „izdejtstvovati“ vođenje krivičnog postupka protiv sebe.

Drugi mogući titular žalbe mogao bi biti javni tužilac, ali je on baš onaj subjekt što je i tražio odobrenje vanraspravnog veća u smislu člana 236 st. 5 i 7, pa samim tim ne može ulagati žalbu protiv rešenja donetog na osnovu sopstvenog zahteva. Oštećeni takođe ne bi mogao imati pravo žalbe u ovoj situaciji jer on uopšte nije deo pravnog odnosa koji nastaje rešenjem iz člana 236 st. 5 i 7, bez obzira što oštećeni neće imati pravo na supsidijarnu optužbu, ako krivična prijava po načelu oportuniteta, odnosno po zakonskom mehanizmu iz člana 236, bude odbačena.

Treba imati u vidu i da se vitalna prava oštećenog u odnosu na odlaganje krivičnog gonjenja i inače štite na odgovarajući način odredbama člana 236 stav 4, pa stoga treba smatrati da ni oštećeni ne bi imao pravni interes da pobija rešenje iz člana 236 st. 5 i 7, te shodno tome, ni on ne bi mogao biti titular takve žalbe.

4. Bezuslovni oportunitet krivičnog gonjenja u odnosu na punoletne okrivljene

Moguća primena oportuniteta krivičnog gonjenja u našem krivičnom procesnom pravu u pogledu relativno lakših krivičnih dela, postoji još u jednom slučaju (čl. 237), koji se ne odlikuje prihvatanjem određenih obaveza koje se nameću osumnjičenom, već se on u osnovi temelji na reparaciji oštećenom, uz ponašanje osumnjičenog koje ukazuje da vođenje krivičnog postupka ne bi bilo svrsishodno (pravično), što takođe predstavlja neophodnost ispunjenja određenih uslova od strane osumnjičenog, pri čemu je, po logici stvari, u ovom zakonskom rešenju naglasak na *stvarnom kajanju* osumnjičenog.

Javni tužilac može odbaciti krivičnu prijavu ukoliko su kumulativno ispunjeni sledeći uslovi: 1) ako se radi o krivičnom delu za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, 2) ukoliko je osumnjičeni ispoljio stvarno kajanje, 3) ako je osumnjičeni usled takvog kajanja sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već nadoknadio i 4) ukoliko javni tužilac, prema okolnostima slučaja, oceni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično. Ni u ovom slučaju postupanja javnog tužioca prema oportunitetu krivičnog gonjenja oštećeni nema pravo na supsidijarnu tužbu.

Odredbe člana 237 odnose se na slučaj delovanja načela oportuniteta krivičnog gonjenja, i to u njegovom klasičnom vidu, koji se odnosi na krivično negonjenje iz razloga (ne)celishodnosti rešavanja konkretne krivične stvari na klasičan način, vođenjem krivičnog postupka. Tu se radi o klasičnom izuzetku u odnosu na opšte procesno pravilo sadržano u odredbama o načelu obaveznosti krivičnog gonjenja za krivična dela za koja se goni po službenoj dužnosti.

Stvarno kajanje kod osumnjičenog mora se ogledati u njegovom odnosu prema sopstvenom krivičnom delu i posledicama tog dela. Osumnjičeni u sprečavanju nastupanja posledice krivičnog dela i otklanjanju štetnih posledica dela mora biti motivisan svojom grižom savesti, što ne isključuje i mogućnost da on to čini iz straha od krivičnog gonjenja, ali taj strah, odnosno uplašenost od zakonskih posledica krivičnog dela koje je učinio ne sme biti dominantan motiv za sprečavanje štetne posledice, odnosno naknadu pričinjene štete.

Javni tužilac potpuno slobodno ceni da li je krivično gonjenje u konkretnom slučaju (ne)pravično. On pri tom treba da ima u vidu sve okolnosti koje su objektivnog i subjektivnog karaktera, kako u odnosu na krivično delo koje je u pitanju tako i u pogledu ličnosti osumnjičenog, ali i oštećenog krivičnim delom.

5. Elementi načela oportuniteta krivičnog gonjenja u okviru sporazuma o priznanju krivice

Elementi načela oportuniteta krivičnog gonjenja postoje i u jednom potpuno novom zakonskom institutu – sporazumu o priznanju krivice, jer se tim sporazumom, okrivljeni i javni tužilac, između ostalog mogu saglasiti i o *odustajanju javnog tužioca od krivičnog gonjenja* za krivična dela koja nisu obuhvaćena sporazumom o priznanju krivice (član 282b stav 1 tač. 2).⁴¹

Pored toga, sporazum o priznavanju krivice može sadržati i elemente uslovljenog oportuniteta krivičnog gonjenja, jer se okrivljeni sporazumom o priznanju krivice može obavezati na ispunjenje obaveza koje se inače određuju osumnjičenom u okviru odlaganja krivičnog gonjenja, pod uslovom da je, s obzirom na prirodu tih obaveza, moguće da ih okrivljeni ispuni do podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu, odnosno da je moguće da okrivljeni do podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu započne sa ispunjavanjem obaveza (član 282b stav 4).

5.1. Odustanak javnog tužioca od krivičnog gonjenja za krivična dela neobuhvaćena sporazumom o priznanju krivice

Sporazum o priznanju krivice (Glava XXa– čl. 282a – 282d) predstavlja izrazito novi institut u našem krivičnom postupku, koji je inače karakterističan za anglosaksonske krivične postupka, odnosno tzv. adverzijalne (stranačke) tipove krivične procedure, ali je danas veoma široko prihvaćen i u brojnim kontinentalno-evropskim krivičnim procesnim zakonodavstvima, pa se čak ponekad u teoriji govori

⁴¹ Više o tome: M. Škulić, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 872–873.

i o svojevrsnoj zarazi ovakvim rešenjem (*plea bargaining infection*). Ovaj institut je tipičan za SAD, mada ni sve države u sastavu SAD dugo nisu poznavale *plea bargaining*.⁴²

Bukvalan prevod izraza *plea bargaining* glasi „cenkanje“, „nagađanje“, „pogađanje“ o priznanju, a sam sporazum o priznanju krivice u žargonu se označava kao „deal“, što se svodi na „pogađanje“ tužioca i okrivljenog, odnosno njegovog branioca, oko ustupaka koji su spremni da pruže u zamenu za protivustupke druge strane, pri čemu se sam stranački dogovor ne mora odnositi samo i isključivo na priznanje krivice, već se okrivljeni može obavezati i na ispunjenje drugih «prestacija», poput svedočenja u krivičnim postupcima protiv drugih okrivljenih.⁴³ Sporazum o priznanju krivice koji bi kao svoj element sadržavao „obavezu svedočenja“, odnosno pretvarao optuženog koji priznaje krivično delo u svojevrsnog svedoka saradnika, nije moguć u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku Srbije iz 2001. godine.

U formalnom smislu sporazum o priznanju krivice predstavlja poseban oblik „konsenzualnog“ rešavanja predmeta krivičnog postupka, što se čini na osnovu odgovarajuće saglasnosti volja stranaka, o kojoj konačnu reč daje krivični sud.

Sporazum o priznanju krivice istovremeno predstavlja i poseban vid sumarnog, potencijalno veoma brzog i efikasnog okončanja krivičnog postupka, jer ako dođe do zaključenja takvog sporazuma i ukoliko on potom bude verifikovan od strane suda, iz njega po određenom procesnom automatizmu proizlazi pravnosnažna osuđujuća presuda.

Element sporazuma o priznanju krivice koji se odnosi na odustanak javnog tužioca od krivičnog gonjenja za krivična dela koja nisu obuhvaćena sporazumom predstavlja njegov *fakultativni element*, bez obzira na to što u gramatičkom smislu u okviru nabiranja elemenata sporazuma u članu 282b stav 1 on deluje kao obavezan element. On je, po logici

⁴² Takođe, ni u Velikoj Britaniji, koja se s razlogom smatra kolevkom anglosaksonske krivičnopravne tradicije i pravnog sistema uopšte, krivični procesni sistem ne poznaje sporazum o priznanju krivice, odnosno stranačku nagodbu ovog tipa, već postoji jedino mogućnost da sud uzme u obzir priznanje okrivljenog, ali se to s jedne strane ne čini u dogovoru okrivljenog sa tužiocem, niti je, s druge strane, to obavezno.

⁴³ Više o tome: V. Bajović, *Sporazum o priznanju krivice*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str. 55.

stvari, fakultativnog karaktera, jer može postojati samo kada je predmet optužbe dva ili više krivičnih dela, jer samo tada javni tužilac i može prihvatiti obavezu da odustane od jednog ili više krivičnih dela u sticaju.

S druge strane, taj element je fakultativnog karaktera i zbog odrednice da se mora raditi o „krivičnim delima koja nisu obuhvaćena sporazumom o priznanju krivice“, što znači da to toga nikada neće doći ako se sva krivična dela koja su u pitanju obuhvate sporazumom o priznanju krivice, ili čak, do toga ne mora doći ni onda kada nisu sva dela obuhvaćena sporazumom, ali se istovremeno javni tužilac i okrivljeni nisu sporazumeli ni o odustajanju javnog tužioca od krivičnog gonjenja za druga krivična dela neobuhvaćena sporazumom o priznanju krivice. U takvom slučaju sporazum se odnosi samo na jedno krivično delo ili samo na neka krivična dela od više drugih krivičnih dela u sticaju, a javni tužilac, s obzirom na to da nije preuzeo obavezu odustanka u odnosu na druga krivična dela, mora, po načelu legaliteta, krivično goniti za ta krivična dela. Ovakva situacija bi verovatno u praksi bila retka, jer bi većina okrivljenih po logici stvari nastojala da se sporazum odnosi na sva krivična dela, odnosno da postigne dogovor s javnim tužiocem o odustanku od krivičnog gonjenja u pogledu krivičnih dela koja nisu predmet sporazuma, ali je i takav, obrnuti i atipični slučaj u pogledu dela u sticaju formalno ipak moguć.

Mogućnost iz člana 282b stav 1 tačka 2 predstavlja još jedan izuzetak u odnosu na načelo legaliteta oficijelnog krivičnog gonjenja, poput izuzetka iz člana 236 (oproštaj krivičnog gonjenja), a kao što smo već objašnjavali, njen *ratio legis* temelji se na ideji da će okrivljeni i inače biti sankcionisan kada prihvati sporazum o priznanju krivice, a da s obzirom na pravila Krivičnog zakonika o odmeravanju kazne za dela u sticaju, u praksi često nema nikakve ili bar ne velike razlike u kažnjavanju za sva krivična dela u sticaju ili u pogledu kažnjavanja u slučaju da neko ili neka krivična dela ne budu podvedena pod sticajna dela.

Iako to nije striktno naglašeno u članu 282 b stav 1 tačka 2, po logici stvari, treba smatrati da će javni tužilac odustati od krivičnog gonjenja za ona krivična dela koja ne smatra naročito bitnim u odnosu na druga krivična dela koja su obuhvaćena sporazumom, kao što to često može u praksi biti slučaj kada se primenjuje *inkluzija* kao osnov postojanja prividnog realnog sticaja, iako se i tada, u stvari, radi o jednoj vrsti faktičkog oportuniteta krivičnog gonjenja.

Takođe, javni tužilac će verovatno pristajati na odustanak od krivičnog gonjenja u smislu člana 282b stav 1 tačka 2 kada proceni da se radi o nekim realno teško dokazivim krivičnim delima, ili delima čije bi dokazivanje bilo veoma komplikovano (na primer, skopčano sa veoma kompleksnim veštačenjima, saslušanjima svedoka iz inostranstva i slično), dugotrajno i skupo, a pri tom, s obzirom na krivična dela već obuhvaćena sporazumom o priznanju krivice, odnosno delima koja okrivljeni namerava da prizna, ne treba očekivati neku bitno drugačiju krivičnu sankciju i onda kada bi priznanje obuhvatilo i ta druga krivična dela, odnosno to drugo teže dokazivo krivično delo.

U praksi ovde ipak treba ispoljiti visok stepen opreznosti, a posebno s obzirom na to da u takvom slučaju odustanka javnog tužioca od krivičnog gonjenja oštećeni nema pravo sticanja svojstva supsidijarnog tužioca (član 282d stav 4), tako da bi javni tužilac u ovom slučaju posebno morao voditi računa o valjanoj zaštiti interesa oštećenog, a što se posebno može postići korišćenjem mehanizama iz člana 282b st. 4 i 5, koje se svode na određene elemente uslovljenog oportuniteta krivičnog gonjenja.

5.2. Ispunjenje obaveza iz člana 236 stav 1 kao element sporazuma o priznanju krivice

Mogućnost da se i obaveze iz člana 236 stav 1 (uslovljeni oportunitet krivičnog gonjenja – oproštaj krivičnog gonjenja okrivljenom), svrstaju u elemente sporazuma o priznanju krivice, predstavlja vrlo važnu mogućnost davanja posebnog novog kvaliteta tom sporazumu, čime se mogu postići neki izrazito pozitivni efekti, kako oni koji uopšte proističu iz takvih svojevrsnih parasankcija (član 236 stav 1), tako i oni koji su povezani sa svojevrsnim namirenjem oštećenog. Ovo, tj. odgovarajuća satisfakcija oštećenog od velikog je značaja ne samo iz opštih moralnih razloga da se i prava oštećenog poštuju u punoj meri, već i iz sasvim praktičnih razloga, jer oštećeni svojom žalbom može pobijati sporazum o priznanju krivice (član 282g stav 2), a na ovakav se način on može demotivisati u odnosu na moguće ulaganje takve žalbe, ili sama žalba u velikoj meri može da bude bespredmetna, mada je i to faktičko pitanje koje svojom slobodnom ocenom rešava sud koji o toj žalbi rešava (član 282g stav 3).

Uslov da se ispunjenje obaveza iz člana 236 stav 1 uvrsti u bitne elemente sporazuma o priznanju krivice logične je prirode kada su u pitanju obaveze koje, s obzirom na svoju prirodu, mogu od strane okrivljenog biti ispunjenje do podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu, ili makar da do podnošenja sporazuma sudu. Takav karakter ovih obaveza, što je faktičko pitanje u svakom konkretnom slučaju, jeste logični *conditio sine qua non* za njihovo umetanje u elemente sporazuma o priznanju krivice.

U tipične obaveze koje bi se mogle brzo izvršiti, odnosno skoro u svakom slučaju ispuniti pre podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu, spadalo bi plaćanje određenog novčanog iznosa u korist neke opštepriznate humanitarne organizacije, fonda za zaštitu žrtava krivičnih dela itd. (član 236 stav 1 tačka 6), ispunjavanje dospelih obaveza izdržavanja (član 236 stav 1 tačka 3), ili ispunjenje imovinskopravnog zahteva oštećenog, odnosno lično izvinjenje oštećenom (član 236 stav 3).

Naravno, kada su u pitanju obaveze finansijske prirode, neka da njihovo ispunjavanje ne bi bilo moguće u relativno kratkom roku, odnosno do podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu, ili bi to bilo veoma otežano, ali javni tužilac tu može na određeni način da adekvatnim odlaganjem podnošenja sporazuma sudu proveri da li okrivljeni ozbiljno i u bitnoj meri ispunjava preuzete obaveze, odnosno može da traži i da okrivljeni na odgovarajući način garantuje da će te obaveze izvršiti, na primer izdavanjem menice u pogledu novčane obaveze, pa i stavljanjem hipoteke u korist oštećenog ako se radi o ispunjavanju njegovog imovinskopravnog zahteva itd. U ovom pogledu Zakonik ne definiše na poseban način takve situacije, ali se odgovarajuća sredstva obezbeđenja, a posebno u vez sa imovinsko-pravnim zahtevom oštećenog, u svakom slučaju mogu koristiti, što bi nesporno bilo i u skladu sa interesima pravičnosti.

U obaveze koje bi, po pravilu, spadale u kategoriju obaveza u odnosu na koje bi okrivljeni do podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu mogao samo da započne sa njihovih ispunjavanjem, ali ne i da ih potpuno ispuni, spadale bi, na primer, podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji (član 236 stav 1 tačka 4), obavljanje određenog društveno korisnog ili humanitarnog rada (član 236 stav 1 tačka 6) itd.

Javni tužilac može na odgovarajuće načine da proverava u kojoj je meri okrivljeni ozbiljno započeo sa ispunjavanjem obaveza koje su predmet sporazuma o priznanju krivice, tako što će tražiti izveštaje od određene organizacije u kojoj okrivljeni obavlja društveno korisni rad, ili će sam proveravati okrivljenog, a po opštim pravilima mogao bi da koristi i usluge Centra za socijalni rad, odnosno organa starateljstva. Naravno, kada su u pitanju obaveze koje se direktno odnose na oštećenog ili podrazumevaju kontakt s njim, javni tužilac bi pre svega, putem komunikacije sa oštećenim, o čemu bi trebalo da pravi i poseban zapisnik, proveravao ponašanje okrivljenog.

Oportunitet u postupanju javnog tužioca u novom Zakoniku o krivičnom postupku⁴⁴

Oportunitet u postupanju javnog tužioca, regulisan odredbama čl. 283 i čl. 284 st. 3 novog zakonika o krivičnom postupku (dalje u tekstu novi ZKP), ne predstavlja novinu u srpskom krivičnom procesnom zakonodavstvu.

U postupku prema maloletnicima, javni tužilac je imao mogućnost da ceni celishodnost vođenja postupka i pre nego što je ovaj postupak regulisan posebnim zakonom. Zakon o maloletnim učinicima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica je u čl. 58 propisao da za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do 5 godina ili novčana kazna javni tužilac može odlučiti da ne zahteva pokretanje postupka, iako postoje dokazi iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je maloletnik učinio krivično delo. Ovo važi ako tužilac smatra da vođenje postupka ne bi bilo celishodno s obzirom na prirodu krivičnog dela, okolnosti pod kojima je učinjeno, raniji život maloletnika i njegova lična svojstva. Ovu odluku javni tužilac može i usloviti pristankom maloletnika i njegovih roditelja, usvojioca ili staraoca, kao i spremnošću maloletnika da prihvati jedan ili više vaspitnih naloga.

Zakonikom o krivičnom postupku, koji je stupio na snagu u martu 2002. godine (dalje u tekstu stari ZKP), u članovima 236 i 237

⁴⁴ *Službeni glasnik RS* br. 72/11

omogućeno je javnom tužiocu da ceni celishodnost vođenja krivičnog postupka i protiv punoletnih lica za neka krivična dela (za koja je zaprećena novčana kazna ili zatvor do 3 godine), kao izuzetak od načela legaliteta u postupanju javnog tužioca. Kasnijim izmenama zakona, ovaj institut je više puta menjan, ne samo u pravcu proširenja ovlašćenja javnog tužioca (uvođenje novih obaveza koje javni tužilac može naložiti, mogućnost primene za krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvor do 5 godina, mogućnost primene i u fazi glavnog pretresa), već i u pravcu ograničavanja ovlašćenja javnog tužioca (saglasnost suda).

I novi ZKP, odredbom člana 6, kao jedno od osnovnih načela utvrđuje načelo legaliteta, odnosno zakonitosti krivičnog gonjenja. Međutim, u stavu 2 ovog člana, dozvoljava se i izuzetak od ovog načela, pa se javnom tužiocu daje mogućnost odluke da odloži ili ne preduzme krivično gonjenje, pod uslovima propisanim ovim zakonom.

U srpskom krivičnom procesnom pravu postoji još nekoliko izuzetaka od načela legaliteta krivičnog gonjenja kada su u pitanju krivična dela za koja se krivično gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, ali se oni posebno ne navode kao izuzeci u čl. 6 novog ZKPa, pošto ne zavise od ocene ili odluke javnog tužioca. U pitanju su imunitet, odnosno kad je krivično gonjenje uslovljeno odobrenjem nadležnog organa (član 307 st. 1 t. 2), pojava drugih okolnosti koje privremeno sprečavaju krivično gonjenje (član 307 st. 1 t. 2), kad postoji mogućnost ustupanja krivičnog gonjenja stranoj državi (članovi 49-55 Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima) i u postupku ekstradicije (članovi 13-37 Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima).

Oportunitet u postupanju javnog tužioca nije nepoznanica ni u uporednom pravu. Cilj ovog procesnog instituta je da se, iz razloga ekonomičnosti i efikasnosti, ne pokreće i ne vodi krivični postupak ukoliko bi se i bez njega mogla ostvariti svrha kažnjavanja. Da pri tome ni pravičnost ne bi trpela, zakonodavac je propisao mogućnost primene određenih mera društvenog i pravnog reagovanja prema nekim učiniocima krivičnih dela. Te mere nužno su humanijeg karaktera u odnosu na krivične sankcije, što nikako ne znači i da su manje efikasne. Dosadašnja praksa pokazala je da ove mere često mogu biti i efikasnije od krivičnih sankcija, u smislu opšte svrhe izricanja kri-

vičnih sankcija. Zato oportunitet u postupanju javnog tužioca nikako ne treba posmatrati kao opraštanje krivičnih dela, već kao efikasniju i humaniju alternativu vođenju klasičnog krivičnog postupka, pa i alternativu klasičnim krivičnim sankcijama, sa ciljem postizanja opšte svrhe izricanja krivičnih sankcija.

Novi ZKP poznaje ovaj procesni institut u dva oblika:

- a) odlaganje krivičnog gonjenja (član 283);
- b) odbacivanje krivične prijave ako je osumnjičeni, usled stvarnog kajanja, sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti nadoknadio, a javni tužilac ocenio da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično (član 284 st. 3).

a) Odlaganje krivičnog gonjenja (član 283 novog ZKP-a)

Novi ZKP daje ovlašćenje javnom tužiocu da odloži krivično gonjenje za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ako osumnjičeni prihvati jednu ili više od sledećih obaveza:

1. da ukloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu;
2. da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove;
3. da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad;
4. da ispuni dospеле obaveze izdržavanja;
5. da se podvrgne odvikavanju od alkohola ili opojnih droga;
6. da se podvrgne psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja;
7. da izvrši obavezu ustanovljenu pravnosnažnom odlukom suda, odnosno poštuje ograničenje utvrđeno pravnosnažnom sudskom odlukom.

Može se primetiti da i novi ZKP, baš kao i stari ZKP, koji se u momentu nastanka ovog teksta još primenjuje u javnim tužilaštvima opšte nadležnosti i sudovima, odnosno organizacionim jedinicama

sudova pred kojima ta tužilaštva postupaju, zadržava termin „odložiti krivično gonjenje“. Novi ZKP čak ovom članu daje naslov „Odlaganje krivičnog gonjenja“, iako ovakav izraz može dovesti do zabune. Naime, iz termina „odlaganje krivičnog gonjenja“ proizlazi da se krivično gonjenje, odnosno krivični postupak privremeno neće pokretati, a da će se „odloženo“ krivično gonjenje u nekom trenutku nastaviti. Odlaganje može biti na određeno ili na neodređeno vreme, ali ne bi moglo imati trajno značenje, jer onda to i ne bi bilo odlaganje nego otklanjanje. U konkretnom slučaju do krivičnog gonjenja doći će ukoliko osumnjičeni ne ispuni prihvaćenu obavezu i u toj se situaciji zaista radi samo o odlaganju krivičnog gonjenja odnosno vođenja krivičnog postupka. Međutim, kada osumnjičeni prihvaćenu obavezu ispuni, javi tužilac će odbaciti krivičnu prijavu i do krivičnog gonjenja uopšte neće doći. O ovoj situaciji se teško može govoriti o odloženom krivičnom gonjenju jer do krivičnog gonjenja uopšte nije došlo niti će ikada doći, krivično gonjenje je u potpunosti otklonjeno. U suštini, javni tužilac odlaže odluku o krivičnom gonjenju, koju će doneti po isteku roka za ispunjenje obaveze osumnjičenog.

Takođe se može uočiti da je, u pogledu obaveza koje javni tužilac može naložiti, zakonodavac uglavnom zadržao ranija rešenja, s tim što se više ne može naložiti polaganje vozačkog ispita ili pohađanje dodatne vozačke obuke ili drugog odgovarajućeg kursa. Obaveza podvrgavanja psihosocijalnom tretmanu ograničena je na otklanjanje uzroka nasilničkog ponašanja, što ranije nije bio slučaj. Preostale obaveze, u potpunosti, preuzete su iz ranijeg zakonskog rešenja.

Zašto se zakonodavac odlučio da javnom tužiocu smanji dijapazon obaveza koje može naložiti nije jasno, pogotovo kada se ima u vidu da je osnovno obeležje novog ZKP-a suštinsko širenje ovlašćenja javnog tužioca i preuzimanje jednog dela sudske nadležnosti? Moguće je da navedena obaveza nije zaživela u praksi, možda čak nikada i nije naložena, ali to ne bi trebao da bude razlog da se ukine i kao mogućnost. Pri tome treba imati u vidu da javni tužilac može naložiti i više obaveza kumulativno, pri čemu bi navedena obaveza, po svojoj suštini, imala karakter mere bezbednosti, iako po pravnoj prirodi to nije. Takođe je ostalo nejasno, iz istih razloga, zašto se obavezivanje osumnjičenog da se podvrgne psihosocijalnom tretmanu ograničava samo na otklanjanje uzroka nasilničkog ponašanja.

Mogućnost primene ovog instituta ograničena je na fazu odlučivanja o krivičnoj prijavi, odnosno pre odlučivanja o krivičnoj prijavi. Po ranijem zakonskom rešenju, javni tužilac je mogao odložiti krivično gonjenje i na glavnom pretresu za krivična dela za koja je zaprećena novčana kazna ili zatvor do tri godine sa odobrenjem sudije pred kojim se vodi glavni pretres. Primena ovog instituta u fazi glavnog pretresa zaista nije u skladu s koncepcijom glavnog pretresa za koju se novi ZKP opredelio, a prema kojoj javni tužilac nakon optuženja ima položaj klasične stranke u dokaznom duelu, pa bi bilo teško opravdati preuzimanje uloge organa koji vodi postupak ili koji bar učestvuje u vođenju postupka od strane javnog tužioca u fazi glavnog pretresa. Ipak, potrebno je napomenuti da se ovaj institut dosta široko primenjivao i u fazi glavnog pretresa, što je omogućilo efikasno i brzo rešavanje značajnog broja krivičnih postupaka.

U pogledu krivičnih dela na koja se može primeniti oportunitet novi ZKP je zadržao prethodno rešenje. U pitanju se krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do 5 godina.

Za primenu odlaganja krivičnog gonjenja novi ZKP ne traži saglasnost suda. Kada je institut odlaganja krivičnog gonjenja prvi put uveden u srpsko, odnosno tada jugoslovensko krivično procesno pravo, saglasnost suda se takođe nije tražila, ali je zakonom o izmenama i dopunama starog ZKP-a iz marta 2004. godine mogućnost odlaganja javnog tužioca uslovljena saglasnošću suda. Pri tom nije bila izričito propisana funkcionalna nadležnost u okviru suda za davanje ove saglasnosti, pa je u praksi bilo različitih rešenja. U nekim sudovima ovu saglasnost davalo je krivično vanraspravno veće, u nekima istražni sudija, a u nekima sudija pojedinac. Kako je stari ZKP sadržavao opštu odredbu (član 24 st. 6) kojom je bilo propisano da odluke van glavnog pretresa u prvom stepenu donosi veće, dilemi nije trebalo da bude mesta. Ipak, praksa je bila različita sve dok izmenama starog ZKP-a iz septembra 2009. godine nije izričito propisano da ovu saglasnost daje veće iz čl. 24 st. 6 starog ZKP-a, a u fazi glavnog pretresa sudija pred kojim se vodi postupak. Forma u kojoj je javni tužilac tražio saglasnost nije bila propisana, kao ni forma u kojoj je sud davao saglasnost, pa su se i tu pojavile razlike u postupanju. Neki sudovi su saglasnost davali u formi rešenja, koja su dostavljali i osumnjičenom, a neki su

čak davali osumnjičenom i pogrešnu pouku o pravu na žalbu. Čak je došlo i do različitog postupanja drugostepenih sudova, pa su se neke žalbe osumnjičenih prihvatale kao dozvoljene, pa i uvažavale (rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu br. KŽ II 1607/10 od 20.08.2010. godine), a neke opet odbacivale kao nedozvoljene (rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu br. KŽ II 1678/11 od 22.08.2011. godine). Morao bi se prihvatiti stav da žalba osumnjičenog nije dozvoljena. Tako se i u navedenom rešenju Apelacionog suda u Novom Sadu kaže da „Članom 398 st. 1 i 2 ZKP-a propisano je... da protiv rešenja veća donetih pre i u toku istrage nije dozvoljena žalba. Naime, institut odlaganja krivičnog gonjenja daje mogućnost tužiocu da u pretkrivičnom postupku odbaci krivičnu prijavu po ispunjenju određenih uslova, odnosno da ne pokrene krivični postupak pred sudom... Veće osnovnog suda donelo je rešenje kojim se dozvoljava pravo žalbe osumnjičenoj, bez osnova, jer zakon ne predviđa formu u kojoj se daje odobrenje suda, pa ni da se isto dostavlja osumnjičenima, a s obzirom na prethodno navedeni član 398 ZKP-a u pogledu prava na žalbu, proizlazi da ista nije dozvoljena, a s obzirom da pogrešna pravna pouka ne konstituiše pravo na žalbu, te kako ovde nisu povređena prava podnosioca žalbe, jer je rešenjem suda ispunjena zakonska mogućnost da se može doneti rešenje o odlaganju krivičnog gonjenja od strane tužilaštva...“ Ovde je potrebno napomenuti da saglasnost suda ne predstavlja odluku kojom se na bilo koji način zadire u prava osumnjičenog, već se o radi o odnosu dva državna organa, i to javnog tužilaštva koje u toj fazi vodi postupak i suda kao kontrolnog organa koji kontroliše zakonitost rada javnog tužilaštva. Institut odlaganja krivičnog gonjenja predstavlja pogodnost osumnjičenima da se protiv njih ne vodi krivični postupak, a nepostupanje po rešenju tužioca kojem se osumnjičenom nalaže obaveza nema sankciju. Jedina posledica neispunjenja naložene obaveze jeste vođenje krivičnog postupka koji bi se, svakako, vodio da odlaganje krivičnog gonjenja nije primenjeno.

Za odlaganje krivičnog gonjenja više se ne traži ni pristanak oštećenog. Po prethodnom rešenju tražio se pristanak oštećenog za nalažanje obaveze osumnjičenom da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove, kao i za obavezu da obavi određeni društveno korisni rad ili humanitarni rad. Za ostale obaveze pristanak oštećenog nije se tražio. Za otklanjanje štetne posle-

dice ili naknadu štete, odnosno za ispunjenje dospelih obaveza izdržavanja bilo je i logično što se pristanak oštećenog nije tražio, pošto se ove obaveze i konstituišu u korist oštećenog. Međutim, ispunjenje ostalih obaveza nema nikakve veze sa oštećenim i ni na koji način ne utiče na obeštećenje, pa je ostao nejasan kriterijum zbog čega se za primenu nekih mera tražio pristanak oštećenog, a za primenu drugih nije.

Kako je koncepcija novog ZKP-a zasnovana na jačanju uloge i ovlašćenja javnog tužioca u krivičnom postupku, sasvim je logično da se saglasnost suda i pristanak oštećenog za primenu odlaganja krivičnog gonjenja ne traži. To je dobro rešenje jer se javnom tužiocu ostavlja mnogo veća sloboda i širi prostor za primenu ovog instituta koji se pokazao veoma efikasnim, pa se može očekivati još šira i češća primena.

Prilično su interesantne obaveze podvrgavanja odvikavanju od alkohola ili opojnih droga i podvrgavanja psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja. Iako nisu nove, u javnotužilačkoj praksi nisu se često nalagale osumnjičenima. Kod njih se postavlja i pitanje da li je obaveza osumnjičenog samo da započne tretman, odnosno odvikavanje, ili da tretman (odvikavanje) uspešno i okonča. Da li će tužilac odbaciti prijavu čim se osumnjičeni podvrgne tretmanu (odvikavanju), ili će se uslovi za odbacivanje krivične prijave steći tek kad se tretman (odvikavanje) uspešno okonča? U ovom pravcu ni teorija ni praksa nisu zauzele jasne stavove. Logično bi bilo prihvatiti tumačenje da je dovoljno i samo započinjanje tretmana, odnosno odvikavanja. Ovakvo tumačenje proizlazi iz same zakonske formulacije: "da se podvrgne..." Takođe, ovde treba imati u vidu da procena uspešnosti tretmana, odnosno odvikavanja nije pravno pitanje i da javni tužilac nije kompetentan da donosi odluku o tome. Naravno, to ne znači da je sa samo jednim javljanjem na tretman (odvikavanje), osumnjičeni i započeo tretman (odvikavanje), odnosno podvrgao se tretmanu, u smislu novog ZKP-a. Kada se osumnjičeni podvrgao tretmanu, to će javni tužilac ceniti u svakom konkretnom slučaju, pri čemu će imati veoma važnu pomoć poverenika iz organa uprave nadležnog za poslove izvršenja krivičnih sankcija, što je još jedna novina novog ZKP-a.

U dosadašnjoj praksi primene oportuniteta javnog tužioca nije postojalo nikakvo institucionalno praćenje izvršenja mera koje je javni tužilac nalagao. Zbog toga su se javni tužioci najčešće opredeljivali

za mere uplate novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove, naknade štete i ispunjenje dospelih obaveza izdržavanja. Preostale mere javni tužioci prilično su stidljivo i retko nalagali. To je bilo i logično jer su druge mere, po prirodi stvari, zahtevale praćenje njihovog izvršenja. Za posebno institucionalno praćenje izvršenja nije postojao pravni osnov, a javni tužilac nije imao kapacitet da bi mogao sam da ih prati, pa ih i nije nalagao, ili ih je veoma retko nalagao. Ovde novi ZKP uvodi veoma značajnu novinu. Nadzor nad izvršenjem obaveza obavlja poverenik iz organa uprave nadležnog za poslove izvršenja krivičnih sankcija, u skladu s propisom koji donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa (pravilnik). Kada se ima u vidu da u praksi sasvim dobro funkcioniše Odeljenje za tretman i alternativne sankcije Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, čiji poverenici veoma uspešno prate nadzor nad izvršenjem kazne i rade u javnom interesu i interesu uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, može se očekivati da će se steći svi uslovi za stručno i profesionalno praćenje izvršenja i obaveza na osnovu odlaganja krivičnog gonjenja.

Novim ZKP-om propisano je da se odluka o odlaganju krivičnog gonjenja donosi u formi naredbe, što predstavlja novinu u odnosu na prethodno rešenje. Stari ZKP nije propisivao formu ove odluke, kao ni formu odluke o odbačaju krivične prijave nakon izvršenja obaveze osumnjičenog, a u praksi su se obe odluke donosile u formi rešenja. U naredbi će javni tužilac odrediti rok u kome osumnjičeni mora izvršiti preuzete obaveze, koji ne može biti duži od godinu dana. I ovo predstavlja povećanje javnotužilačkih ovlašćenja jer prethodno ovaj rok nije mogao biti duži od šest meseci. Iako novi ZKP to izričito ne navodi, naredba bi, uz rok za ispunjenje obaveze, morala da sadrži i naziv javnog tužilaštva, lične podatke osumnjičenog, vrstu i visinu obaveze i pouku o posledicama neizvršenja. Ako osumnjičeni u roku izvrši preuzete obaveze, javni tužilac će rešenjem odbaciti krivičnu prijavu i o tome obavestiti oštećenog. Ovo rešenje treba da sadrži uvod, dispozitiv i razloge. U dispozitivu, uz činjenični opis i pravnu kvalifikaciju, treba naznačiti i da je osumnjičeni izvršio krivično delo, a da se krivična prijava odbacuje jer je izvršio obavezu koju mu je naložio javni tužilac. Ovo rešenje se ne može napadati žalbom, a oštećeni nema pravo da protiv ovog rešenja podnese prigovor u smislu čl. 51 st. 2 novog ZKP-a.

U primeni odlaganja krivičnog gonjenja došlo je do određenih problema u praksi, koji se mogu očekivati i nakon početka primene novog ZKP-a:

– Neujednačenost prakse – različit način postupanja u različitim javnim tužilaštvima. Republičko javno tužilaštvo nije dalo opšta uputstva ili smernice u vezi s primenom ovog instituta. Izdato je nekoliko obaveznih uputstava, ali se ona odnose na određena krivična dela tako da nemaju opšti karakter.

– Određivanje mere visine novčanog iznosa koji će osumnjičeni platiti u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove – pri određivanju ove obaveze trebalo bi imati u vidu okolnosti od značaja za vrstu i visinu krivične sankcije. Iako ova obaveza nije materijalnopravne prirode, pa ne i predstavlja običnu zamenu za krivičnu sankciju, njena visina ne bi trebalo bitno da odstupa od kaznene politike. Osumnjičenom tada treba dati broj računa organizacije na koji će se uplatiti određeni novčani iznos, a dokument o uplati biće dokaz da je osumnjičeni izvršio obavezu.

– Utvrđivanje visine štete prouzrokovane krivičnim delom – u slučaju povrede ličnog prava, može se primeniti lista naknada osiguravajućih društava koje se drže i sudovi u parničnom postupku. Kod imovinske štete osumnjičenom se može naložiti da o svom trošku otkloni štetu, a ako ju je oštećeni već sam otklonio, od njega treba zatražiti račune na uvid, pa na osnovu njih odrediti visinu obaveze osumnjičenog. Moguće je i da su se osumnjičeni i oštećeni već sami sporazumeli o iznosu naknade štete, pa nema razloga da i javni tužilac to ne prihvati.

– Krivična dela za koja je krivičnim zakonom propisano i obavezno izricanje mere bezbednosti- javni tužioci se uglavnom uzdržavaju od primene oportuniteta za ovakva krivična dela iako nema zakonskih ograničenja da se oportunitet primenjuje i na njih.

S obzirom na novine koje novi ZKP donosi, može se očekivati da drugi problemi i dileme koji su pojavili u javnotužilačkoj praksi u početku primene novog ZKP-a neće biti aktuelni (forma odluka, uzimanje izjava itd.)

b) Odbacivanje krivične prijave ako je osumnjičeni zbog stvarnog kajanja sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti nadoknadio (član 284 st. 3 novog ZKP-a)

Ovaj institut moguće je primeniti kod krivičnih dela za koja je propisana novčana kazna ili zatvor do tri godine, ako je osumnjičeni zbog stvarnog kajanja sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti nadoknadio, a javni tužilac, prema okolnostima slučaja, oceni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično.

Ovde se radi o čistom, neograničenom oportunitetu javnog tužioca, jer mu je povereno ovlašćenje da bez sudske kontrole, sam, odbaci krivičnu prijavu za koju je zaprećena novčana kazna ili zatvor do tri godine.

Jedina novina je da ovaj institut u novom ZKP-u nije regulisan posebnim članom, već se reguliše u članu koji uređuje odbacivanje krivične prijave i po drugim osnovima.

Uslovi za primenu ovog instituta su kumulativno postavljeni:

1. Objektivni

- 1.1. Krivična dela za koja je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.
- 1.2. Da je osumnjičeni sprečio nastupanje štete ili ju je nadoknadio;

2. Subjektivni

- 2.1. Na strani osumnjičenog – stvarno kajanje
- 2.2. Na strani javnog tužioca – ocena da izricanje sankcije ne bi bilo pravično.

Krivična prijava se odbacuje rešenjem u čijoj bi izreci trebalo navesti i da je osumnjičeni sprečio nastupanje štete, ili je štetu u potpunosti već nadoknadio, a u razlozima bi, osim navoda krivične prijave, trebalo dati i pravnu ocenu činjenica i dokaza koji su od značaja za donošenje rešenja o odbačaju krivične prijave, odnosno zašto izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično.

Oportunitet u ovom obliku, iako u nekim segmentima proširen, a u nekima sužen, ne predstavlja novinu u srpskom krivičnom procesnom pravu. Kako zakonski tekst nije potpuno precizan, što je bila osobina i ranije zakonske regulative oportuniteta javnog tužioca, kao i sam početak praktične primene po odredbama novog ZKP-a, stvoriće potrebu za reagovanjem Republičkog javnog tužilaštva u vezi s primenom ovog instituta, a moguće su i naknadne intervencije samog zakonodavca. Do tada će javni tužioci, odnosno postupajući zamenci javnih tužilaca, sami pronalaziti rešenja, što će za posledicu imati neujednačenu praksu.

Izostavljanjem zahteva za saglasnost suda i pristanak oštećenog u određenim situacijama može se konstatovati da je oportunitet javnog tužioca podignut na viši nivo, jer više nema ograničenja koja dovede u pitanje karakter javnotužilačkog oportuniteta. Iako smanjenje dijapazona obaveza koje javni tužilac može naložiti osumnjičenom nije u skladu s tendencijom jačanja pozicije i uloge javnog tužioca u krivičnom postupku, ukidanje ograničenja u vidu saglasnosti suda i pristanka oštećenog sigurno će dovesti do češće i šire primene oportuniteta.

Moguće je da se nakon početka primene ukaže potreba za intervencijama zakonodavca u pravcu konkretizacije ovog instituta. Takođe je poželjna i reakcija Republičkog javnog tužilaštva, i to ne u formi obaveznog uputstva, jer to ne bi bilo u skladu s prirodom oportuniteta, već u formi preporuke, ili zaključaka kolegijuma. U kojoj god da je formi, ne bi trebalo da se vezuje za određeno krivično delo, a pogotovo ne za neki konkretan događaja, jer bi to predstavljalo ograničenje suštine ovog instituta – oportuniteta.

§2.

ODLAGANJE KRIVIČNOG GONJENJA U PRAVOSUDNOJ PRAKSI

U tekstu, tabelama i grafikonima koji predstoje, iznose se rezultati istraživanja koje je sprovedeno u 11 javnih tužilaštava na području Republike Srbije, a na osnovu standardizovanog upitnika o primeni načela oportuniteta – odlaganje krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih dela iz člana 236. ZKP-a i primenu člana 237. ZKP. Upitnik je podeljen u šest celina koje sadrže podatke: o osumnjičenom, o krivičnom delu, pretkrivičnom postupku, glavnom pretresu, o primeni člana 237. ZKP (1) i primeni mera iz člana 236 stav 1 ZKP kod sporazuma o priznanju krivice

1. Podaci o osumnjičenom/okrivljenom

Analizu o primeni načela oportuniteta nije moguće u potpunosti sagledati bez podataka o osumnjičenom, odnosno okrivljenom licu prema kome se primenjuje ovaj institut. Podaci o polu, obrazovanju, zanimanju, bračnom, porodičnom i imovinom stanju pokazuju različitost učinilaca krivičnih dela prema kojima se primenjuje oportunitet, kao i to da li potiču iz različitih socijalnih sredina.

Navedene okolnosti od značaja su prilikom donošenja odluke o celishodnosti primene načela oportuniteta. Okolnosti vezane za ličnost učinioca i njegove lične i porodične prilike od posebnog su značaja prilikom nalaganja konkretne mere iz člana 236. st. 1. ZKP-a. S druge strane, pri primeni člana 237. ZKP-a procena ovih okolnosti od suštinskog je značaja, jer u najvećoj meri opredeljuje odluku javnog tužioca.

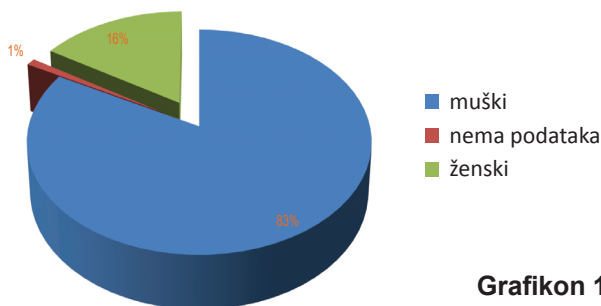
a) Pol učinioca

Prema podacima iz tabele proizlazi da se načelo oportuniteta primenjuje prema osobama muškog pola u 83 % slučajeva, a prema osobama ženskog pola u 16 % slučajeva. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku za 2010. godinu, osobe muškog pola čine 90 % izvršilaca krivičnih dela, a samo 10 % izvršilaca krivičnih dela jesu osobe ženskog pola. Upoređivanjem ovih podataka dolazimo do zaključka da se načelo oportuniteta češće primenjuje prema ženama kao izvršiocima krivičnih dela. Međutim, statistički podaci ne daju odgovor na brojna pitanja koja se nameću kada su u pitanju žene kao učinioci i primena načela oportuniteta, na primer: da li je razlog češće primene načela oportuniteta činjenica da se radi o učiniocima lakših krivičnih dela, da li je u pitanju veća spremnost žena za prihvatanje načela i mera, ili pol predstavlja okolnost koja opredeljuje javnog tužioca u primeni načela oportuniteta.

Tabela 1

Oportunitet prema polu učinioca									
Pol	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Ukupno
muški	41	24	42	41	44	33	46	43	314
nema podataka	2								2
ženski	7	3	8	9	6	17	4	7	61
Svega	50	27	50	50	50	50	50	50	377

Oportunitet prema polu učinioca

Grafikon 1

b) Starost učinioca

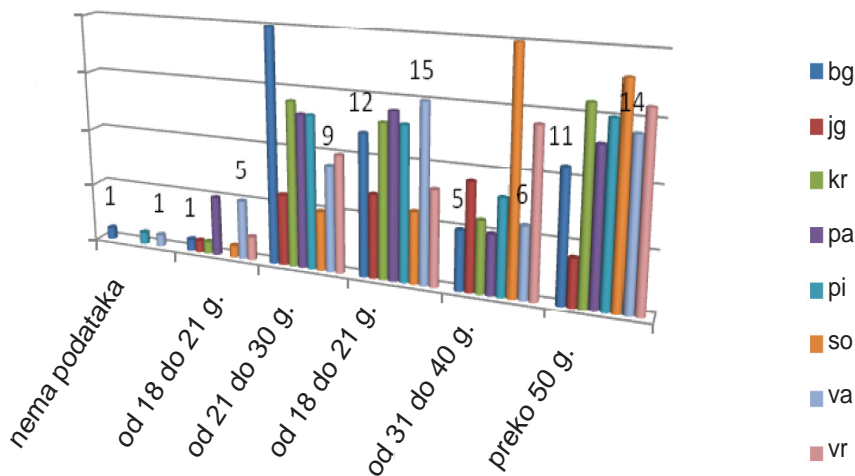
Imamo li u vidu da se Projekat odnosi na primenu načela oportuniteta prema punoletnim učiniocima krivičnih dela, prikupljeni podaci iz upitnika prezentovani u Tabela 2 odnose se na starost učinilaca kategorizovanu u pet grupa. Prema prikupljenim statističkim podacima, mlađa punoletna lica (od 18 do 21 godine), čine manje od 5 % ukupnog broja lica prema kojima je primenjen oportunitet. Najzastupljenija kategorija lica prema kojima je primenjen oportunitet starija je od 50 godina, što čini 28 % od ukupnog uzorka, a potom slede lica starosti od 21 do 30 godina.

Kao i u prethodnom slučaju, na osnovu podataka, nameće se pitanje opravdanosti izražene razlike u primeni načela oportuniteta prema starijim osobama u odnosu na mlađe učinioce, budući da se u oba slučaja radi o kategorijama lica prema kojima je upravo celishodna primena ovog načela.

Tabela 2

Oportunitet prema starosnom dobu učinioca									
Starost	G r a d								Svega
	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	
nema podataka	1				1		1		3
od 18 do 21 g.	1	1	1	5		1	5	2	16
od 21 do 30 g.	20	6	14	13	13	5	9	10	90
od 31 do 40 g.	12	7	13	14	13	6	15	8	88
od 41 do 50 g.	5	9	6	5	8	20	6	14	73
preko 50 g.	11	4	16	13	15	18	14	16	107
Svega	50	27	50	50	50	50	50	50	377

Oportunitet prema starosti učinioca

Grafikon 2

c) Obrazovanje učinioca

Prilikom analize podataka iz Tabela 3 koji se odnose na obrazovanje učinilaca prema kojima je primenjeno načelo oportuniteta, treba imati u vidu da su podaci sadržani u upitniku dobijeni isključivo na osnovu informacija koje su učinioci dali policiji, javnom tužiocu ili sudu, a te podatke nadležni organi po pravilu ne proveravaju. Takođe, treba imati u vidu da ovaj podatak u upitniku ne postoji u 19 % slučajeva.

Najveći broj lica prema kojima se primenjuje načelo oportuniteta ima završenu srednju školu, odnosno gimnaziju (60 %). Ovaj podatak odgovara podacima iz izveštaja Republičkog zavoda za statistiku, prema kome 35 % od ukupnog broja stanovnika ima srednju stručnu spremu.

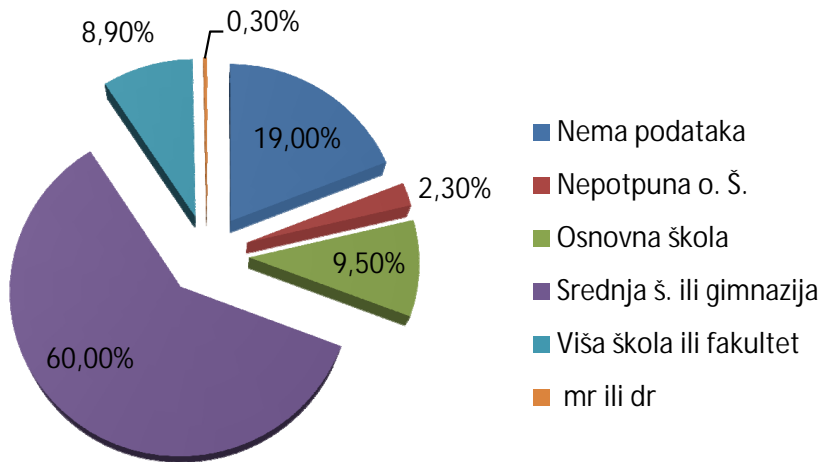
Interesantan podatak je da je približno isti broj izvršilaca sa osnovnom i višom, odnosno visokom stručnom spremom, ukoliko se ima u vidu da se radi o kategorijama lica koja uglavnom čine različita krivična dela po vrsti i težini. Izuzetak su krivična dela

Ugrožavanje javnog saobraćaja iz člana 289. KZ-a i Nasilje u porodici iz člana 194. KZ-a, koja predstavljaju krivična dela za koja se u velikom broju slučajeva primenjuje načelo oportuniteta, a čine ga obe kategorije.

Tabela 3

Obrazovanje	Oportunitet prema obrazovanju učinioca								Svega
	Grad								
	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	
Nema podataka	32,00 %	63,00 %	0,00 %	26,00 %	0,00 %	12,00 %	22,00 %	0,00 %	19,00 %
Nepotpuna o. š.	2,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	10,00 %	2,00 %	2,00 %	2,30 %
Osnovna škola	2,00 %	3,70 %	4,00 %	10,00 %	10,00 %	22,00 %	12,00 %	12,00 %	9,50 %
Srednja š. ili gimnazija	54,00 %	22,20 %	86,00 %	56,00 %	84,00 %	44,00 %	56,00 %	76,00 %	60,00 %
Viša škola ili fakultet	10,00 %	11,10 %	10,00 %	6,00 %	6,00 %	12,00 %	6,00 %	10,00 %	8,90 %
mr ili dr	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	0,30 %
s v e g a	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Opportunitet prema obrazovanju učinioca

Grafikon 3

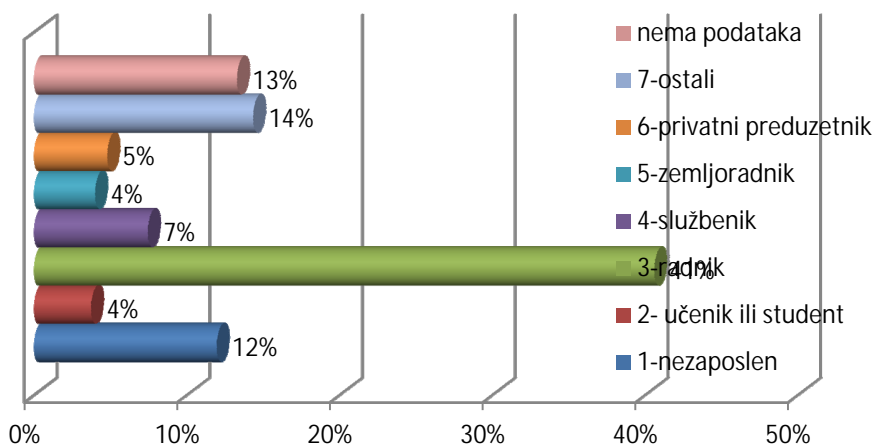
d) Zanimanje učinioca

Istraživanje je pokazalo da je načelo oportuniteta u najvećoj meri primenjivano prema licima koja su u radnom odnosu – radnike i službenike, i to ukupno 48 % slučajeva. U odnosu na nezaposlena lica načelo oportuniteta primenjeno je u 12 % slučajeva. Interesantno je da je oportunitet primenjen u istom procentu od po 4 % prema učenicima i studentima, kao i prema zemljoradnicima, što predstavlja najmanji procenat u odnosu na druga zanimanja.

Tabela 4

oportunitet prema zanimanju									
Zanimanje	Bg	Jg	Kr	Pa	Pi	So	Va	Vr	svoga
Nezaposlen	6 %	0 %	12 %	16 %	6 %	42 %	0 %	8 %	12 %
učenik ili student	4 %	4 %	6 %	4 %	2 %	0 %	8 %	2 %	4 %
Radnik	36 %	22 %	52 %	40 %	68 %	14 %	36 %	48 %	41 %
službenik	16 %	11 %	6 %	8 %	4 %	4 %	4 %	8 %	7 %
zemljoradnik	0 %	0 %	0 %	6 %	0 %	2 %	16 %	6 %	4 %
privatni preduzetnik	4 %	0 %	4 %	8 %	4 %	2 %	6 %	8 %	5 %
Ostali	4 %	19 %	20 %	4 %	16 %	20 %	14 %	20 %	14 %
nema podataka	30 %	44 %	0 %	14 %	0 %	16 %	16 %	0 %	13 %
Svega	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Oportunitet prema zanimanju

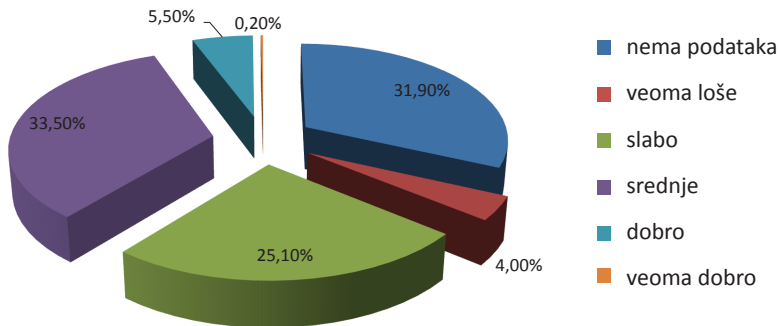
Grafikon 4

e) Imovno stanje učinioca

Pribavljeni statistički podaci ukazuju na to da je najveći procenat učinilaca prema kojima je primenjeno načelo oportuniteta srednjeg imovnog stanja (33,4 %), ali sam taj podatak nije dovoljan ukoliko se ne bi uporedio sa metapodacima, kao i s podacima koji se odnose na imovno stanje svih učinilaca krivičnih dela. Istovremeno, treba imati u vidu da su ove podatke izneli učinioci prilikom saslušanja. Kategorije imovnog stanja nisu jasno definisane i stoga predstavljaju predmet slobodne ocene javnog tužioca, odnosno suda na osnovu podataka koje daje neposredno učinilac o vlasništvu na nepokretnosti, odnosno pokretnim stvarima, o redovnim i vanrednim приходima i primanjima, o broju članova porodice koje izdržava učinilac i slično (na primer, vlasnik kuće od 250 metara kvadratnih, vlasnik putničkog vozila marke „mercedes“). S tim u vezi, napominjemo da javni tužilac pri primeni načela oportuniteta, posebno mera iz čl. 236. st. 1. tač. 1, 2. i 4. ZKP-a, ne mora nužno utvrditi podatak o imovnom stanju jer je primena mera uslovljena pristankom učinioca krivičnog dela, za razliku od suda, koji je u obavezi da precizno utvrdi imovno stanje okrivljenog prilikom odlučivanja o vrsti i težini krivične sankcije koju treba primeniti u konkretnom slučaju, a posebno u slučaju izricanja novčane kazne kao glavne ili sporedne.

Iz podataka u Tabeli 5 proizlazi da u skoro trećini slučajeva (31,9 %) nema podataka o imovnom stanju učinioca. Interesantno je da od ukupnog broja podataka o imovnom stanju učinilaca, njih 29,1 % su veoma lošeg ili slabog imovnog stanja, a da je 39 % učinilaca srednjeg ili dobrog imovnog stanja, tako da možemo da zaključimo da se načelo oportuniteta primenjuje u većoj meri prema licima srednjeg ili dobrog imovnog stanja. Kako su najčešće naložene mere iz člana 236. st. 1. tač. 1. i 2. ZKP-a (vidi Tabelu 19), možemo zaključiti da su situirani učinioci spremniji da predlože primenu odlaganja krivičnog gonjenja, odnosno prihvate naloženu meru, tako da je donekle opravdana primedba da je oportunitet „privilegija bogatih“, iako to nije bila intencija zakonodavca.

Oportunitet prema imovnom stanju učinioca

Grafikon 5

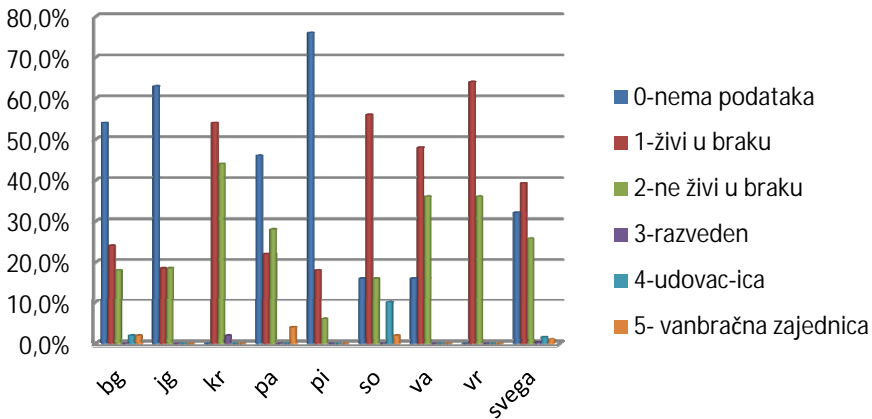
f) Bračno i porodično stanje

Od značaja za analizu ličnosti učinioca krivičnog dela jesu i podaci o bračnom i porodičnom statusu. Ova okolnost ne može se jasno sagledati, budući da u 33,9 % slučajeva nema podataka. Iz dostavljenih podataka proizlazi da više od 38 % učinilaca živi u braku, odnosno vanbračnoj zajednici, dok 25,3 % učinilaca ne živi u braku.

Tabela 6

Bračno stanje učinioca									
	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
nema podataka	54,0 %	63,0 %	0,0 %	46,0 %	76,0 %	16,0 %	16,0 %	0,0 %	33,9 %
živi u braku	24,0 %	18,5 %	54,0 %	22,0 %	18,0 %	56,0 %	48,0 %	64,0 %	38 %
ne živi u braku	18,0 %	18,5 %	44,0 %	28,0 %	6,0 %	16,0 %	36,0 %	36,0 %	25,3 %
razveden	0,0 %	0,0 %	2,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,3 %
udovac-ica	2,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	10,0 %	0,0 %	0,0 %	1,5 %
vanbrač. zajednica	2,0 %	0,0 %	0,0 %	4,0 %	0,0 %	2,0 %	0,0 %	0,0 %	1 %
Svega	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Bračno stanje učinioca

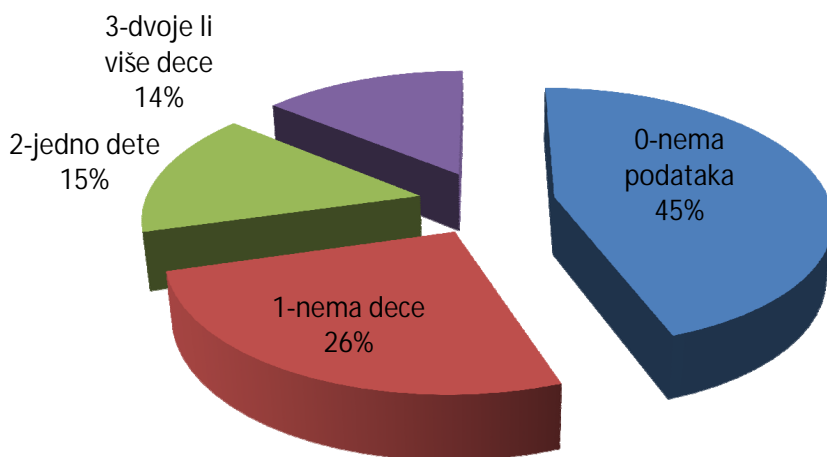
Grafikon 6

Podatak o bračnom i porodičnom stanju učinioca od značaja je za nalaganje mera iz člana 236. ZKP-a, kako imovinskog tako i neimovinskog karaktera. Prilikom nalaganja pojedinih mera treba posebno voditi računa o prirodi krivičnog dela i o tome kakve posledice izvršeno krivično delo ima po članove porodice učinioca, odnosno koji su razlozi doveli do izvršenja krivičnog dela. Tako, na primer, ukoliko je učinilac izvršio krivično delo pod uticajem alkohola ili opojnih droga, ili iz drugih razloga socijalne neprilagođenosti, posledice takvog njegovog ponašanja treba sagledati šire, ne samo u kontekstu izvršenog krivičnog dela već i u okviru posledice koje takvo njegovo ponašanje može da ima po članove porodice, a naročito njegovu maloletnu decu. Činjenica je da pojedine mere proizvode pozitivna dejstva ne samo za učinioca, već i za članove njegove porodice. Imamo li u vidu dostavljene podatke, očigledno je da javni tužilac prilikom primene načela oportuniteta nije posebno vodio računa o tome da li učinilac ima maloletne dece, i taj podatak od značaja je za pravilnu odluku o primeni ovog načela. Podatak iz Tabela 7 govori da je javni tužilac samo u 55 % slučajeva pribavio podatak o broju maloletne dece učinioca.

Tabela 7

Broj maloletne dece učinioca prema kojima je primenjen oportunitet									
Broj maloletne dece	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
0-nema podataka	29	17	1	30	43	25	22	1	168
1-nema dece	9	4	42	8			12	23	98
2-jedno dete	6	4	3	6	3	16	5	15	58
3-dvoje ili više dece	6	2	4	6	4	9	11	11	53
Svega	50	27	50	50	50	50	50	50	377

Maloletna deca učinilaca

Grafikon 7

**g) Osuđivanost za krivična dela i
kažnjavanost/osuđivanost za prekršaje**

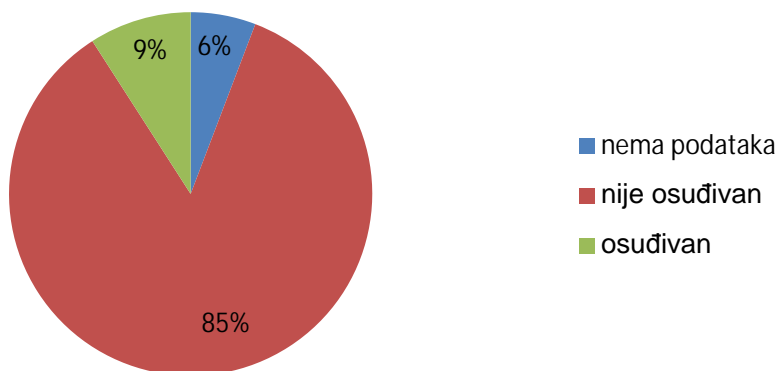
Kako zakonodavac nije propisao da je osuđivanost, to jest kažnjavanost od značaja za pravilnu primenu načela oportuniteta, a u odsustvu kriterijuma i smernica u primeni ovog načela, praksa je pokazala da se prioritet u primeni načela oportuniteta daje neosuđivanim licima. Mišljenja smo da je ovakav stav opravdan, jer je jedan od ciljeva načela oportuniteta, pored celishodnosti i efikasnosti, i specijalna prevencija koja se ogleda u odgovornosti za učinjeno krivično delo i suočavanje sa nastupelim posledicama, jer naložena mera za učinioca donekle ima karakter sankcije.

Načelo oportuniteta primenjeno je u 85 % slučajeva prema neosuđivanim licima, što govori o tome da praksa načelo oportuniteta doživljava kao šansu namenjenu ovim licima. Ipak, podaci iz Tabela 8 govore u prilog činjenici da primena načela oportuniteta nije isključena prema osuđivanim licima, pa je tako javni tužilac u 9 % slučajeva načelo oportuniteta primenio prema licima koja su osuđivana. U tom smislu posebno je interesantan podatak dostavljen za Javno tužilaštvo u Somboru, gde je načelo oportuniteta za osuđivana lica primenjeno u 18 % slučajeva.

Tabela 8

Osuđivanost učinioca za krivična dela									
Da li je osuđivan za krivična dela?	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
Nema podataka	3	1		1		11	6		22
Nije osuđivan	43	24	49	45	49	30	38	43	321
Osuđivan	4	2	1	4	1	9	6	7	34
Svega	50	27	50	50	50	50	50	50	377

Osuđivanost učinioca za krivična dela

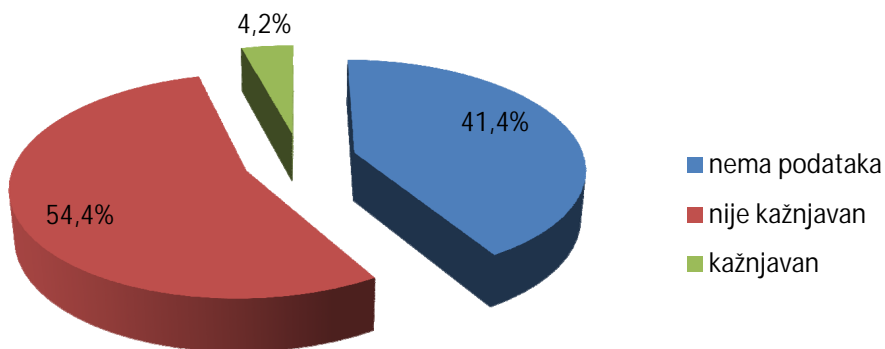
Grafikon 8

Pored podataka o osuđivanosti lica prema kojima se primenjuje načelo oportuniteta, kod pojedinih krivičnih dela javni tužilac, osim izveštaja iz kaznene evidencije, pribavlja i izveštaj iz prekršajne evidencije. Za procenu ličnosti učinioca i njegovog ranijeg života, kao i sklonosti vršenju kažnjivih dela, od značaja je pitanje da li je učinilac ranije kažnjavan/osuđivan za prekršaje iz oblasti relevantne za predmetno krivično delo. Očigledan primer jesu krivična dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja propisana u Glavi XXVI Krivičnog zakonika i krivično delo Nasilničko ponašanje iz čl. 344. KZ-a, kod kojih je celishodno utvrditi sklonost učinioca ka kršenju saobraćajnih propisa ili nasilničkom ponašanju, a ta okolnost je potrebna radi sagledavanja celokupne ličnosti učinioca i opravdanosti primene načela oportuniteta. Mišljenja smo da kod krivičnog dela Ugrožavanje javnog saobraćaja iz čl. 289. KZ za učinioca koji je više puta i u kontinuitetu kažnjavan/osuđivan za prekršaje iz oblasti javnog saobraćaja, a posebno za vožnju pod dejstvom alkohola, nije opravdana primena načela oportuniteta. Podaci iz Tabela 9 i Grafikon 9 ukazuju da su javni tužioci pravilno postupali kada je u pitanju procena primene načela oportuniteta u zavisnosti od prekršajne kažnjavanosti/osuđivanosti.

Tabela 9

Prekršajno kažnjavanje učinioca									
Da li je prekršajno kažnjavan?	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
Nema podataka	19	1		33	50	50	2	1	156
Nije kažnjavan	17	26	49	16			48	49	205
Kažnjavan	14		1	1					16
Svega	50	27	50	50	50	50	50	50	377

Prekršajno kažnjavanje učinioca

Grafikon 9

h) Ponovna primena oportuniteta

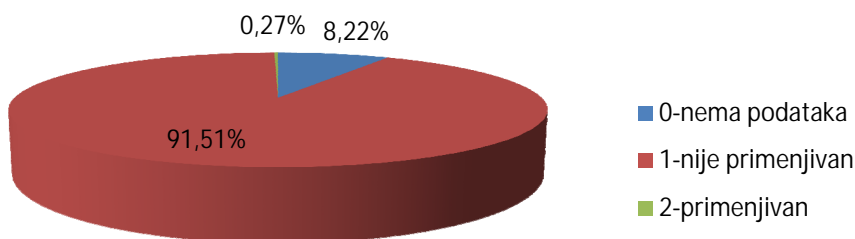
Prema uputstvu Republičkog javnog tužilaštva A. br. 246/08 od 28. avgusta 2008. godine, javna tužilaštva, počev od 30. septembra 2008. godine u obavezi su da Republičkom javnom tužilaštvu mesečno dostavljaju podatke o licima prema kojima je primenjen član 236. i 237. ZKP-a. Od 1. januara 2009. godine javni tužilac dužan je da pre primene načela oportuniteta od Republičkog javnog tužilaštva pribavi podatak o tome da li je učinilac evidentiran kao lice prema kome je primenjen član 236. i/ili 237. ZKP-a. Provera podataka se odnosi na sledeće: prezime, ime, očevo ime, prebivalište, JMBG i krivično delo. Prema ovom uputstvu, ukoliko se radi o licu prema kome je načelo oportuniteta dva puta primenjeno za isto krivično delo, javni tužilac ne može primeniti član 236. i 237. ZKP-a, a kada se radi o licu prema kome je načelo oportuniteta primenjeno za neko drugo krivično delo, javni tužilac će, u zavisnosti od svih okolnosti slučaja, samostalno proceniti da li će primeniti odredbu člana 236. i 237. ZKP-a.

Dostavljeni podaci pokazuju da javni tužioci postupaju u skladu s navedenim uputstvom.

Tabela 10

Ponovna primena oportuniteta gonjenja									
Da li je ranije primenjivan oportunitet prema učiniocu?	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
0-Nema podataka	2			12		17			31
1-Nije primenjivan	48	27	50	38	50	33	49	50	345
2-Primenjivan							1		1
Svega	50	27	50	50	50	50	50	50	377

Ponovna primena oportuniteta gonjenja

Grafikon 10

2. Podaci o učinjenom krivičnom delu

a) Krivično delo

I pored toga što su odredbe Zakonika o krivičnom postupku od 22. marta 2002. godine predviđale primenu načela oportuniteta za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine, a potom Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku od 3. septembra 2009. godine i za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina, javna tužilaštva su u praksi primenjivala ovo načelo prevashodno za krivična dela Ugrožavanje javnog saobraćaja iz člana 289. KZ-a, Nedavanje izdržavanja iz člana 195. KZ-a i Uništenje i oštećenje tuđe stvari iz člana 212. KZ-a. Evidentno je da je primena načela oportuniteta od 2010. godine obuhvatila i druga krivična dela, te da su pojedina javna tužilaštva na kolegijumima zauzela stav u pogledu primene ovog načela u cilju jednoobraznog postupanja. Pored Obaveznog uputstva republičkog javnog tužioca A. br. 246/08 od 28. avgusta 2008. godine, za jednoobraznu primenu načela oportuniteta od značaja je i preporuka republičkog javnog tužioca u odnosu na krivično delo Neovlašćeno držanje opojne droge iz člana 246 a KZ.

Sprovedeno istraživanje pokazalo je da je načelo oportuniteta primenjeno za 44 krivična dela navedena u Tabela 11. Od ukupnog broja ovih dela utvrđeno je da je načelo oportuniteta u 72 % slučajeva

primenjeno na samo osam krivičnih dela, dok je za preostalih 36 krivičnih dela primenjeno je u 28 % slučajeva. Ova činjenica svedoči o tome da se načelo oportuniteta i dalje restriktivno primenjuje u odnosu na krivična dela za koja je po zakonu moguća primena i da se praksa primene ovog načela svela na određeni i veoma mali broj krivičnih dela. Tako, od ukupnog broja analiziranih predmeta iz upitnika, 30 % primene načela oportuniteta odnosi se na krivično delo Ugrožavanje javnog saobraćaja iz člana 289 KZ, 15 % na krivično delo iz člana 159 Zakona o energetici, 8 % za krivično delo Nasilje u porodici iz člana 194 KZ, 6 procenata za krivično delo Nedavanje izdržavanja iz člana 195 KZ, 4 % za krivično delo Laka telesna povreda iz člana 122 KZ, 3 procenta u odnosu na krivično delo Neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a KZ, 3 % u odnosu na krivično delo Krađa iz 203 KZ i 3 % u odnosu na krivično delo Ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 KZ, što ukupno čini 72 procenta slučajeva.

Praksa je pokazala da se do 2010. godine načelo oportuniteta uglavnom primenjivalo za krivično delo Ugrožavanje javnog saobraćaja iz člana 289. KZ, dok se, na primer, uopšte nije primenjivalo za krivično delo Neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a KZ (246. st. 3. KZ), tako da bi ova tabela sigurno izgledala drugačije kada bismo razdvojili period 2008. i 2009. godine u odnosu na period 2010. i 2011. godine.

Interesantno je da se primena načela oportuniteta pokazala izuzetno efikasno u odnosu na krivično delo iz člana 159 Zakona o energetici jer je 15 % od ukupnog broja oportuniteta primenjeno za to krivično delo. Očigledno da su javni tužioci ispoljili spremnost da predmete za navedeno krivično delo koje je bilo široko rasprostranjeno rešavaju skraćenom procedurom i tako rasterete sudove i smanje troškove postupka. Istovremeno, ovaj podatak ukazuje da učinioci ovog krivičnog dela, koje je u suštini imovinskog karaktera, pristaju na oportunitet i meru naknade štete. Ukoliko se ima u vidu ostvarena efikasnost u odnosu na krivično delo iz člana 159. Zakona o energetici, ostaje nejasno zbog čega se načelo oportuniteta u većoj meri ne primenjuje za krivična dela protiv imovine iz Glave XXI Krivičnog zakonika (na primer, za krivično delo Krađa iz člana 203. KZ-a oportunitet je primenjen samo u 3 % slučajeva), posebno ako se ima u vidu da je zakonodavac u članu 236. st. 1. tač. 1. i 2. ZKP-a propisao mere koje su primenjive upravo na imovinska krivična dela, kao

i za sva druga krivična dela kod kojih se štetna posledica može otkloniti novčanom nadoknadom.

Primena načela oportuniteta od posebnog je značaja za krivična dela protiv braka i porodice iz Glave XIX Krivičnog zakonika. Za krivično delo Nasilje u porodici iz člana 194. KZ oportunitet je primenjen u 8 % slučajeva, kada su učinocima naložene mere podvrgavanja odvikavanju od alkohola ili opojnih droga i podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji, što pokazuje sposobnost javnog tužioca da prepozna uzroke nasilja u porodici i otkloni ih adekvatnim merama. Praksa pokazuje da je u odnosu na primenu načela oportuniteta za krivično delo Nasilje u porodici iz člana 194. KZ-a prisutna dilema o opravdanosti primene ovog načela s obzirom na to da se radi o krivičnom delu sa elementima nasilja, ali s druge strane primena načela oportuniteta za ovo krivično delo u pojedinim slučajevima pokazala se značajnom i opravdanom jer se tako rešavao ne samo konkretan krivični predmet već je otklonjen i uzrok nasilja, što je dovelo do stabilizacije narušene ravnoteže u odnosima između članova porodice.

Za krivično delo Nedavanje izdržavanja iz člana 195. KZ primena oportuniteta postala je uobičajena praksa, a mera ispunjenja dospelih obaveza izdržavanja iz člana 236. st. 1. tač. 4. ZKP dala je pozitivne rezultate. Naime, iako je ova mera istovetna sa bitnim obeležjima krivičnog dela Nedavanje izdržavanja iz člana 195. st. 4. KZ, kao i s mogućnošću izricanja uslovne osude iz člana 195. st. 4. KZ, očigledno da je primena načela oportuniteta, to jest ove mere, celishodnija i efikasnija.

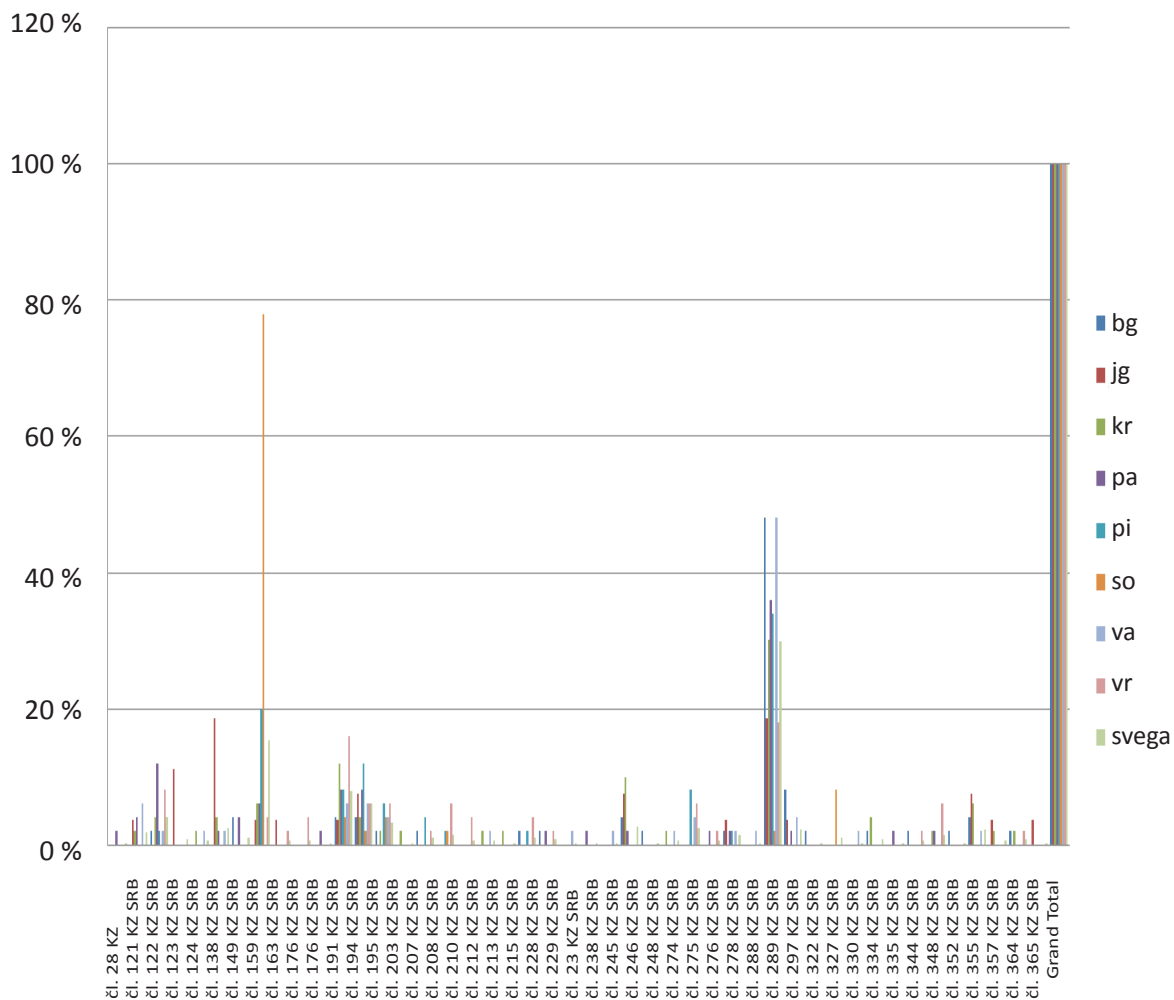
Imajući u vidu da je primena načela oportuniteta za krivično delo Neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a KZ započela tek donošenjem uputstva, to jest preporuke republičkog javnog tužioca A. br. 478/10, podatak o primeni ovog načela u 3 % slučajeva vrlo je visok u poređenju sa ostalim krivičnim delima, budući da se ovo uputstvo primenjuje od 24. februara 2011. godine. U početku je postojao oprez javnog tužioca u pogledu primene oportuniteta za ovo krivično delo s obzirom na njegovu prirodu i stepen društvene opasnosti, ali je dilema povodom ovog pitanja razrešena donošenjem pomenutog uputstva.

Tabela 11

Oportunitet prema izvršenom krivičnom delu									
Krivično delo	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
čl. 121 KZ	0 %	4 %	2 %	4 %	0 %	0 %	6 %	0 %	2 %
čl. 122 KZ	2 %	0 %	4 %	12 %	2 %	0 %	2 %	8 %	4 %
čl. 123 KZ	0 %	11 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
čl. 124 KZ	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	1 %
čl. 138 KZ	0 %	19 %	4 %	2 %	0 %	0 %	2 %	0 %	3 %
čl. 149 ZPI	4 %	0 %	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
čl. 159 ZOE	0 %	4 %	6 %	6 %	20 %	78 %	0 %	4 %	15 %
čl. 163 KZ	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %
čl. 191 KZ	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 194 KZ	4 %	4 %	12 %	8 %	8 %	4 %	6 %	16 %	8 %
čl. 195 KZ	4 %	7 %	4 %	8 %	12 %	2 %	6 %	6 %	6 %
čl. 203 KZ	2 %	0 %	2 %	0 %	6 %	4 %	4 %	6 %	3 %
čl. 207 KZ	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 208 KZ	2 %	0 %	0 %	0 %	4 %	0 %	0 %	2 %	1 %
čl. 210 KZ	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	2 %	0 %	6 %	1 %
čl. 212 KZ	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	8 %	1 %
čl. 213 KZ	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	1 %
čl. 215 KZ	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 228 KZ	2 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	4 %	1 %
čl. 229 KZ	2 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %
č. 23 ZOJRM	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %
čl. 238 KZ	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 245 KZ	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %
čl. 246a KZ	4 %	7 %	10 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	3 %
čl. 248 KZ	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 274 KZ	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	1 %
čl. 275 KZ	0 %	0 %	0 %	0 %	8 %	0 %	4 %	6 %	2 %
čl. 276 KZ	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %
čl. 278 KZ	2 %	4 %	0 %	2 %	2 %	0 %	2 %	0 %	2 %

čl. 288 KZ	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %
čl. 289 KZ	48 %	19 %	30 %	38 %	34 %	2 %	48 %	18 %	30 %
čl. 297 KZ	8 %	4 %	0 %	2 %	0 %	0 %	4 %	0 %	2 %
čl. 322 KZ	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 327 KZ	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	8 %	0 %	0 %	1 %
čl. 330 KZ	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %
čl. 334 KZ	2 %	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
čl. 335 KZ	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 344 KZ	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %
čl. 348 KZ	0 %	0 %	2 %	2 %	0 %	0 %	0 %	6 %	1 %
čl. 352 KZ	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
čl. 355 KZ	4 %	7 %	6 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	2 %
čl. 357 KZ	0 %	4 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
čl. 364 KZ	2 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %
čl. 365 KZ	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
Ukupno	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Oportunitet prema izvšenom krivičnom delu

Grafikon 11

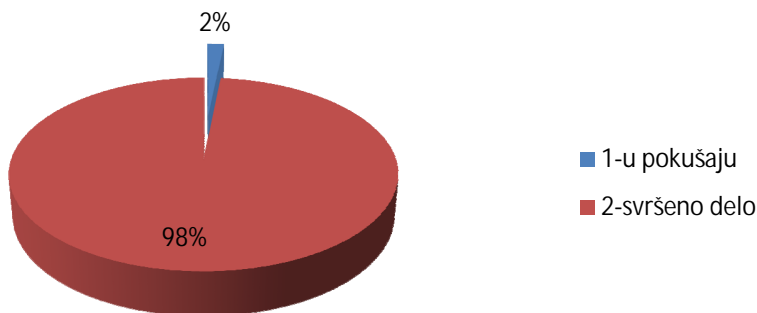
b) Stadijumi izvršenja krivičnog dela

Kada je reč o stadijumu izvršenja krivičnih dela u odnosu na koja je primenjeno načelo oportuniteta, evidentno je da se ovaj institut u većem broju slučajeva primenjuje za svršena krivična dela u odnosu na krivična dela koja su ostala u pokušaju. Ovaj podatak ne iznenađuje ako se u vidu ima da je broj svršenih krivičnih dela za koja je pokrenut krivični postupak daleko veći od krivičnih dela u pokušaju. Međutim, kako godišnji izveštaj o radu tužilaštva ne sadrži posebne podatke o stadijumu izvršenja krivičnih dela u optužnim aktima, nemamo relevantan podatak na osnovu kog bismo mogli da izvršimo poređenje i utvrdimo da li odnos 98,5 % naspram 1,5 %, kada je oportunitet u pitanju, proporcionalno odgovara odnosu podnetih optužnih akata.

Tabela 12

Oportunitet prema stadijumu izvršenja krivičnog dela									
Stadijum	Bg	Jg	Kr	Pa	Pi	So	Va	Vr	svega
Pokušaj	6,0 %	0,0 %	2,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %	2,0 %	1,5 %
Svršeno delo	94,0 %	100,0 %	98,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	98,0 %	98,0 %	98,5 %
Ukupno	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Oportunitet prema stadijumu izvršenja krivičnog dela

Grafikon 12

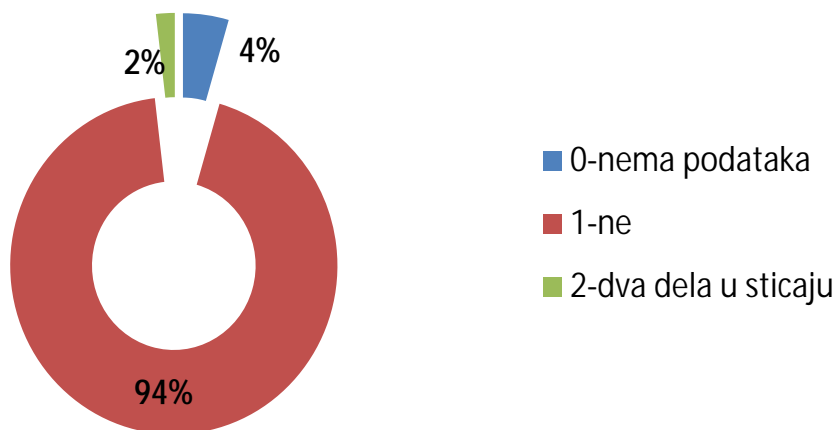
c) Sticaj krivičnih dela

S obzirom na to da odredbe Zakonika o krivičnom postupku koje propisuju primenu načela oportuniteta ne isključuju mogućnost primene ovog instituta kod krivičnih dela koja su izvršena u sticaju, od značaja je utvrditi praksu javnih tužilaca u ovim slučajevima (Tabela 13). Nažalost, analizirajući prikupljene podatke, suočili smo se sa istim problemom kao i u prethodnom slučaju, jer ne raspolažemo podacima o broju podnetih optužnih akata kojima su okrivljena lica optužena za krivična dela u sticaju. Raspoloživi podaci pokazuju da postoji neujednačenost u primeni, tako da u pet javnih tužilaštava nije zabeležen nijedan slučaj primene načela oportuniteta za krivična dela u sticaju. Ipak, treba imati u vidu da je sticaj krivičnih dela retkost u praksi, pa u tom kontekstu treba sagledati i analizirati prikupljene podatke. Izuzetak predstavlja Javno tužilaštvo u Valjevu koje je čak u 26 % slučajeva načelo oportuniteta primenilo za krivična dela u sticaju.

Tabela 13

Oportunitet prema sticaju krivičnih dela									
Sticaj	Bg	Jg	Kr	Pa	Pi	So	Va	Vr	svega
Nema podataka	8,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	26,0 %	0,0 %	4,25 %
Ne	92,0 %	100,0 %	98,0 %	96,0 %	100,0 %	92,0 %	74,0 %	100,0 %	94,0 %
dva dela u sticaju	0,0 %	0,0 %	2,0 %	4,0 %	0,0 %	8,0 %	0,0 %	0,0 %	1,75 %
Ukupno	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Oportunitet prema sticaju krivičnih dela

Grafikon 13

d) Saučesništvo

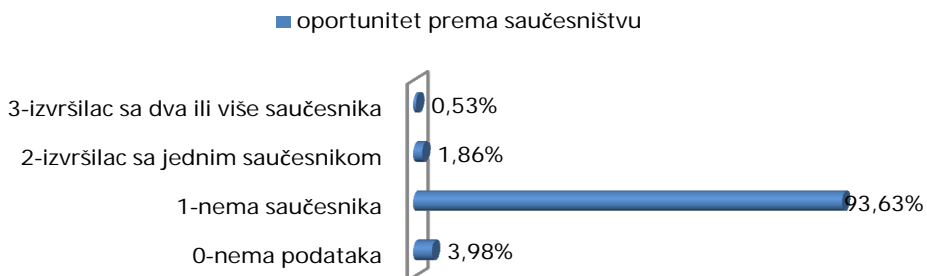
Kada je u pitanju način izvršenja krivičnih dela, možemo da konstatujemo da javni tužioci pribegavaju primeni načela oportuniteta uglavnom u odnosu na krivična dela koja nisu izvršena u saučesništvu. Opravdani su razlozi zbog kojih javni tužioci treba oprezno da postupaju u primeni načela oportuniteta za krivična dela izvršena u saučesništvu imajući u vidu prirodu i suštinu saučesništva kao načina izvršenja krivičnog dela. Naime, u postupku dokazivanja krivičnog dela izvršenog u saučesništvu i utvrđivanja uloge svakog od saučesnika, potrebno je, a nekada i neophodno, vođenje jedinstvenog postupka za sve učinioce, osim ukoliko razlozi celishodnosti ne opravdavaju razdvajanje postupka. U slučaju kada je u odnosu na jednog od saučesnika celishodna i moguća primena načela oportuniteta, javni tužilac će ceniti sve okolnosti od značaja za donošenje konačne odluke. Naime, ukoliko u odnosu na jednog saučesnika javni tužilac primeni načelo oportuniteta, taj saučesnik u daljem toku postupka gubi svojstvo osumnjičenog/okrivljenog jer se krivična prijava odbacuje, a postupak obustavlja, dok se u odnosu na preostale saučesnike postupak nastavlja. U praksi, ovakvo postupanje javnog tužioca u pojedinim predmetima može biti od značaja za uspešno okončanje predmeta u odnosu na učesnike prema kojima je primenjeno načelo oportuniteta, ali istovremeno nekorektno u odnosu na saučesnike prema kojima se krivični postupak nastavlja, s obzirom na pravilo vođenja jedinstvenog postupka. Stoga smatramo da javni tužioci treba da postupaju krajnje oprezno i razmotre eventualne posledice u slučaju primene načela oportuniteta kod krivičnih dela izvršenih u saučesništvu. Podaci iz Tabela 14 potvrđuju ovakav naš stav, s tim da je Javno tužilaštvo u Vranju načelo oportuniteta u odnosu na krivična dela izvršena u saučesništvu primenilo u 10 % slučajeva.

Kada je u pitanju oblik saučesništva, sprovedeno istraživanje pokazuje da su javni tužioci načelo oportuniteta primenili kod saizvršilaštva u 87,5 % slučajeva, a kod pomaganja u 12,5 % slučajeva.

Tabela 14

Oportunitet prema saučesništvu									
saučesništvo	Bg	Jg	Kr	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
0-nema podataka	24,00 %	0,00 %	0,00 %	4,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	3,75 %
1-nema saučesnika	76,00 %	100,00 %	96,00 %	94,00 %	100,00 %	100,00 %	96,00 %	90,00 %	94 %
2-izvršilac sa jednim saučesnikom	0,00 %	0,00 %	4,00 %	2,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	6,00 %	1,75 %
3-izvršilac sa dva ili više saučesnika	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	4,00 %	0,50 %
ukupno	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Oportunitet prema saučesništvu

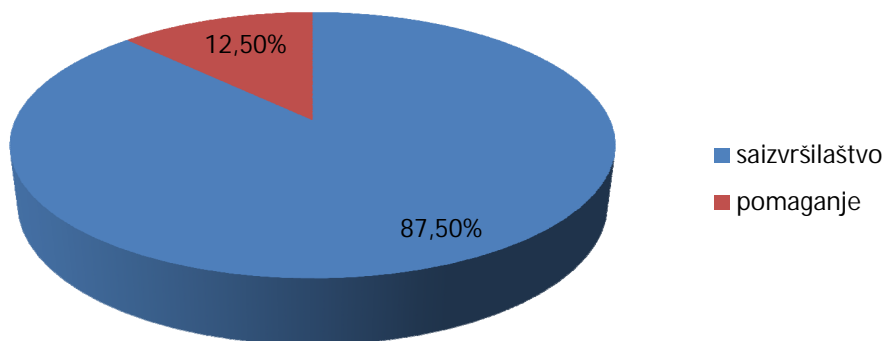

Grafikon 14

Tabela 15

Oportunitet prema obliku saučesništva					
Oblik saučesništva	kr	Pa	va	vr	Svega
Saizvršilaštvo	100,00 %	100,00 %	50,00 %	100,00 %	87,5 %
Pomaganje	0,00 %	0,00 %	50,00 %	0,00 %	12,5 %
Ukupno	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Oportunitet prema obliku saučesništva

Grafikon 15

3. Podaci o pretkrivičnom postupku

a) Vreme proteklo od učinjenog krivičnog dela do podnošenja krivične prijave

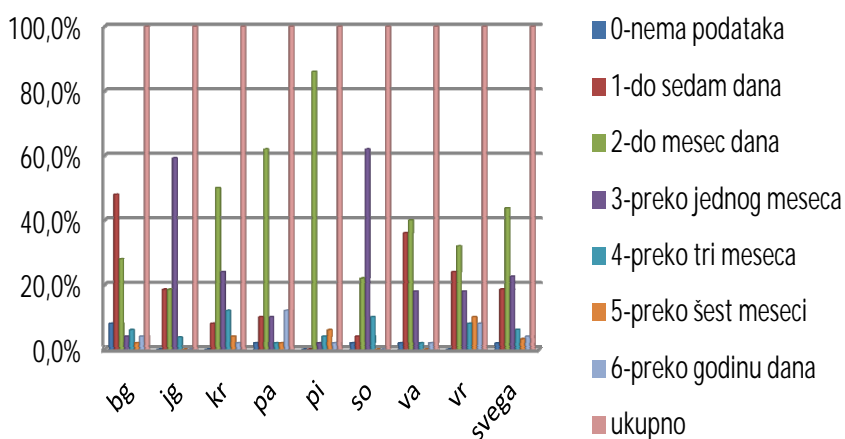
Pitanje vremena proteklog od učinjenog krivičnog dela do podnošenja krivične prijave nije od presudnog značaja za primenu načela oportuniteta. Ovaj podatak pre svega govori o efikasnosti rada policije kao najčešćeg podnosioca krivične prijave, ali istovremeno ukazuje i na neke tendencije u ponašanju javnog tužioca. Interesantan je podatak da Beograd u značajnoj meri odudara od proseka, jer je skoro polovina analiziranih krivičnih prijava bila podneta u roku do sedam dana. Ipak, ukoliko se u vidu ima vrsta krivičnih dela za koja su javni tužioci najčešće primenili načelo oportuniteta, na primer za krivično delo Ugrožavanje javnog saobraćaja iz člana 289. KZ-a, razumljivo je efikasno postupanje policije i kratak vremenski raspon od izvršenja krivičnog dela do podnošenja krivične prijave. Imamo li u vidu različitost i složenost prijavljenih krivičnih dela, analiza svih krivičnih prijava podnetih javnim tužilaštvima dala bi sigurno značajno različit rezultat.

Iz statističkih podataka proizlazi da je ukupno 85 % krivičnih prijava podneta javnom tužilaštvu u roku kraćem od tri meseca od izvršenja krivičnog dela, odnosno 61 % njih podneta je u roku kraćem od mesec dana. Podaci iz Tabela 16 govore o tome da se načelo oportuniteta primenjuje upravo za jednostavnija krivična dela čije otkrivanje ne iziskuje vreme i sredstva.

Tabela 16

Vreme proteklo od učinjenog krivičnog dela do podnošenja krivične prijave									
Vreme do kriv. prijave	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
nema podat.	8,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %	0,0 %	2,0 %	2,0 %	0,0 %	1,75 %
do 7 dana	48,0 %	18,5 %	8,0 %	10,0 %	0,0 %	4,0 %	36,0 %	24,0 %	18,56 %
do 1 meseca	28,0 %	18,5 %	50,0 %	62,0 %	86,0 %	22,0 %	40,0 %	32,0 %	42,31 %
preko 1 meseca	4,0 %	59,3 %	24,0 %	10,0 %	2,0 %	62,0 %	18,0 %	18,0 %	24,62 %
preko 3 meseca	6,0 %	3,7 %	12,0 %	2,0 %	4,0 %	10,0 %	2,0 %	8,0 %	5,96 %
preko 6 meseci	2,0 %	0,0 %	4,0 %	2,0 %	6,0 %	0,0 %	0,0 %	10,0 %	3 %
preko 1 godine	4,0 %	0,0 %	2,0 %	12,0 %	2,0 %	0,0 %	2,0 %	8,0 %	3,75 %
Ukupno	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Oportunitet prema vremenu do krivične prijave

Grafikon 16

b) Odluke javnog tužioca po krivičnoj prijavi

Prema podacima iz godišnjeg izveštaja Republičkog javnog tužilaštva pod naslovom „Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2011. godini”, proizlazi da su osnovna javna tužilaštva na području Republike Srbije u izveštajnom periodu primila u rad ukupno 94.186 krivičnih prijava, od toga osnovna javna tužilaštva 94.186 krivičnih prijava, što je 4,58 % manje u odnosu na prethodnu godinu, dok su viša javna tužilaštva primila ukupno 8.899 krivičnih prijava, što je za 18,15 % manje od broja primenjenih krivičnih prijava u 2010. godini. Od toga je na nivou osnovnih javnih tužilaštava odbačeno ukupno 23.560 krivičnih prijava, što je za 2,84 % više u odnosu na prethodnu godinu, dok su viša javna tužilaštva odbacila ukupno 1.725 krivičnih prijava, što je za 3,3 % manje u odnosu na 2010. godinu. Iz statističkih podataka proizlazi da su krivične prijave podnete protiv ukupno 103.573 lica, što je za 5,85 % manje u odnosu na prethodni godišnji izveštaj. Tokom 2011. godine osnovna i viša javna tužilaštva primenila su načelo oportuniteta prema ukupno 9.155 lica, od toga institut odlaganja krivičnog gonjenja iz čl. 236. ZKP-a prema 8.060 lica, a čl. 237. ZKP-a prema 1.095 lica. To znači da je načelo oportuniteta primenjeno u 8,84 % slučajeva u odnosu na ukupan broj prijavljenih lica.

Iz godišnjeg izveštaja Republičkog javnog tužilaštva za period od 1. januara 2010. do 31. decembra 2010. godine proizlazi da su osnovna javna tužilaštva na području Republike Srbije u izveštajnom periodu u rad primila ukupno 109.703 krivičnih prijava, od toga osnovna javna tužilaštva 98.708 krivičnih prijava, što je 15,76 % više u odnosu na prethodnu godinu, dok su viša javna tužilaštva primila ukupno 10.995 krivičnih prijava, što je za 2,55 % više od broja primljenih krivičnih prijava u 2009. godini. Od toga je na nivou osnovnih javnih tužilaštava odbačeno ukupno 22.908 krivičnih prijava, što je za 11,84 % više u odnosu na prethodnu godinu, dok su viša javna tužilaštva odbacila ukupno 1.784 krivične prijave, što je za 6,89 % manje u odnosu na 2009. godinu. Iz statističkih podataka proizlazi da su krivične prijave podnete protiv ukupno 110.010 lica, što je za 14,35 % više u odnosu na prethodni godišnji izveštaj. Tokom 2010. godine osnovna i viša javna

tužilaštva načelo oportuniteta primenila su prema ukupno 5.268 lica, što iznosi 4,78 % od ukupnog broja prijavljenih lica.

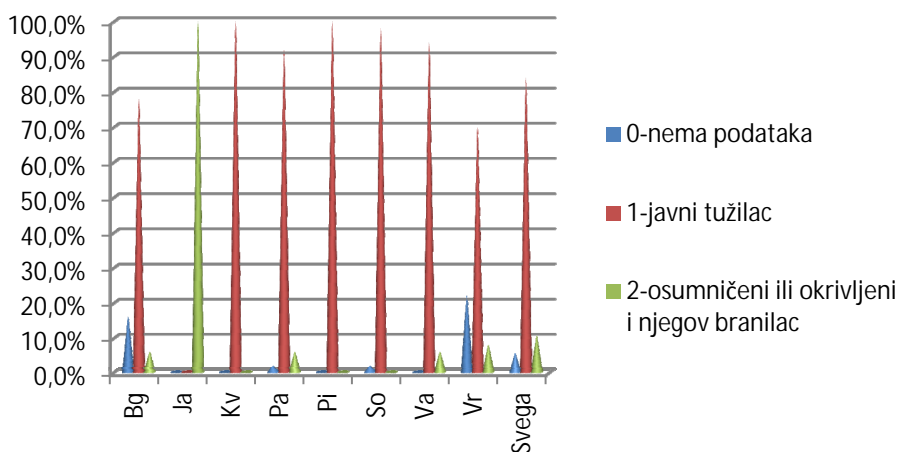
Navedeni podaci ukazuju na očigledan porast primene načela oportuniteta u 2011. godinu u odnosu na 2010, i to skoro 100 %. Napominjemo da Projekat ne sadrži analizu statističkih podataka za 2008. i 2009. godinu o primeni načela oportuniteta, s obzirom na to da nije postojala obaveza javnih tužilaštava da vode posebnu evidenciju o primeni čl. 236. i 237. ZKP-a.

c) Predlog za primenu načela oportuniteta

Kako Zakonik o krivičnom postupku primenu načela oportuniteta predviđa kao jedno od ovlašćenja javnog tužioca, to je razumljivo da se u praksi kao predlagač najčešće pojavljuje javni tužilac. O tome govori i podatak da je u 83,8 % slučajeva javni tužilac predložio primenu načela oportuniteta, dok je učinilac, odnosno njegov branilac, dao predlog u 10,6 % slučajeva. Ovakvi rezultati posledica su činjenice da većina učinilaca nema saznanja o postojanju načela oportuniteta i uslova za njegovu primenu. Mišljenja smo da je osim edukacije stručne javnosti neophodno predstaviti značaj i suštinu načela oportuniteta široj javnosti, jer će pravilno sagledavanje načela nesumnjivo doprineti povećanju njegove primene.

Procesni subjekti koji su dali predlog za primenu oportuniteta									
Predlog za oportunitet dao	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	So	Va	Vr	Svega
0-nema podataka	8			1		1		11	21
1-javni tužilac	39		50	46	50	49	47	35	316
2-osumnjичeni ili okrivljeni i njegov branilac	3	27		3			3	4	40
Ukupno	50	27	50	50	50	50	50	50	377

Predlog za primenu oportuniteta

Grafikon 17

d) Naložene mere kod uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja

(1) Obim primene mera

Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku od 3. septembra 2009. godine proširena je lista mera koje javni tužilac može naložiti učiniocu krivičnog dela, broj krivičnih dela za koja se može primeniti, kao i faza krivičnog postupka u kojima se može predložiti odlaganje krivičnog gonjenja iz člana 236. ZKP-a, dok je član 237. ZKP-a ostao neizmenjen. Predviđene su dve dodatne mere: da učinilac „izvrši obavezu ustanovljenu pravnosnažnom odlukom suda, odnosno poštuje ograničenje utvrđeno pravnosnažnom sudskom odlukom“ (stav 7.) i „da položi vozački ispit, obavi dodatnu vozačku obuku ili završi drugi odgovarajući kurs“ (stav 8.); moguća je primena načela oportuniteta i za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora preko tri, a do pet godina, i načelo oportuniteta moguće je primeniti u toku glavnog pretresa.

Prema ovom zakoniku, javni tužilac može odložiti krivično gonjenje ako osumnjičeni prihvati jednu ili više od sledećih mera: 1) da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu; 2) da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove; 3) da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad; 4) da ispuni dospele obaveze održavanja; 5) da se podvrgne odvikavanju od alkohola ili opojnih droga; 6) da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji; 7) da izvrši obavezu ustanovljenu pravosnažnom odlukom suda, odnosno poštuje ograničenje utvrđeno pravosnažnom sudskom odlukom i 8) položi vozački ispit, obavi dodatnu vozačku obuku ili završi drugi odgovarajući kurs. Učinilac je dužan da prihvaćenu obavezu izvrši u roku koji ne može biti duži od šest meseci, a javni tužilac učiniocu može naložiti jednu ili više mera.

Iz dostavljenih podataka proizlazi da je učiniocima najčešće izricana mera iz člana 236. st. 1. tač. 2. ZKP-a „plaćanje novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove“, i to u 63,5 % slučajeva. Mera iz tačke 1. ovog člana kojom se učiniocu nalaže „da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu“ predstavlja drugu meru po zastupljenosti i primenjena je u 23,7 % slučajeva. Treća po zastupljenosti je mera iz tačke 4. ovog člana i odnosi se na obavezu osumnjičenog „da ispuni dospele obaveze održavanja“, što je primenjeno u 5 % slučajeva. Ukoliko imamo u vidu da se ova mera može primeniti samo u odnosu na krivično delo Nedavanje održavanja iz člana 195. KZ, a očigledno je da javni tužioci za navedeno krivično delo načelo oportuniteta primenjuju kao pravilo, a ne kao izuzetak.

Interesantno je da ove tri mere koje u zbiru čine 92,20 % od ukupnog broja primenjenih mera imaju „imovinski karakter“, jer se način njihovog izvršenja svodi na plaćanje. Na osnovu sprovedenog istraživanja, ne može se utvrditi da li je uzrok nesrazmere u primeni mera činjenica da se javni tužioci lakše opredeljuju za mere „imovinskog karaktera“ ili je razlog to što su za učinioca „imovinske mere“ pogodnije. Mišljenja smo da u praksi nisu stvorene objektivne okolnosti za realizaciju ostalih mera, zbog čega je i javnom tužiocu i učiniocu jednostavnije sprovođenje „imovinskih“ mera.

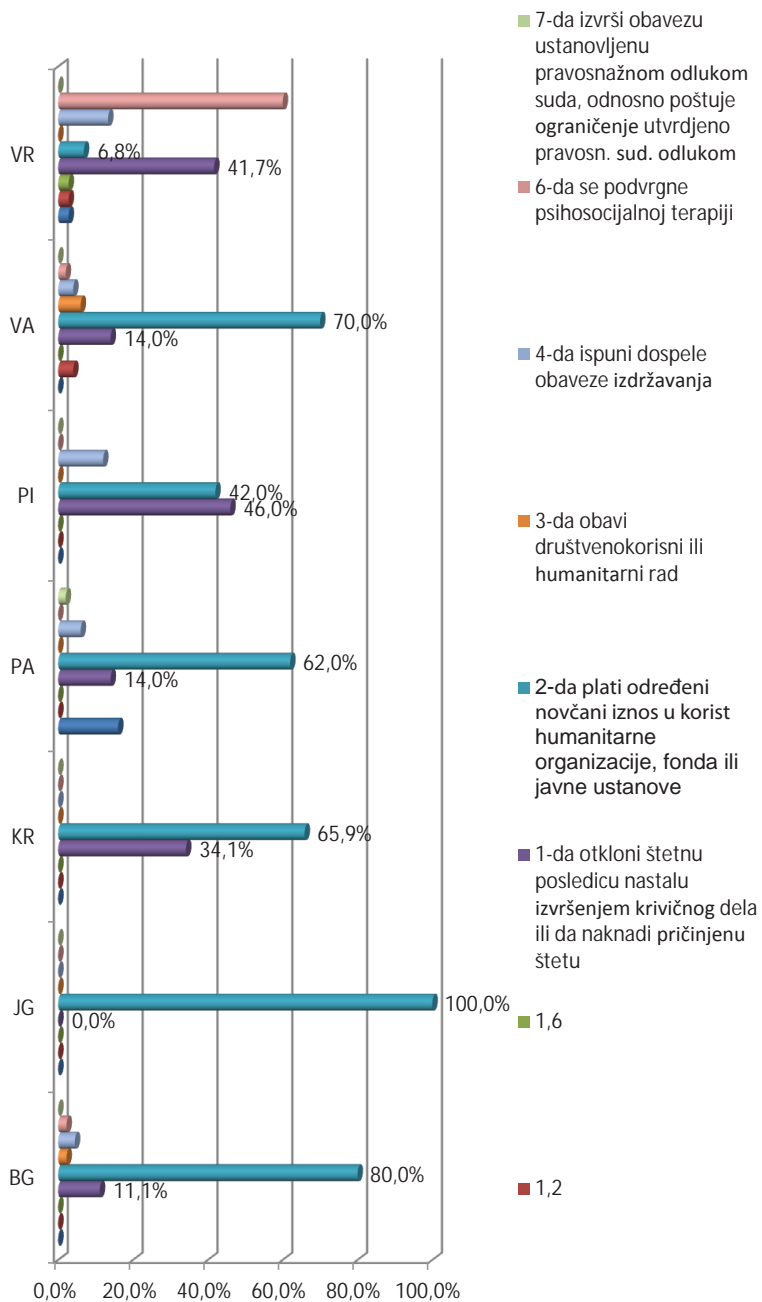
Značajno je pomenuti da novi zakonik o krivičnom postupku (*Sl. glasnik RS*, br. 101/11 od 30. 12. 2011. godine) u članu 283. st. 2.

predviđa da nadzor nad izvršenjem obaveza obavlja poverenik iz organa uprave nadležnog za poslove izvršenja krivičnih sankcija, u skladu s propisom koji donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa. U tom slučaju sa sigurnošću možemo očekivati značajno povećanje primene mera „neimovinskog karaktera“ koje zahtevaju kontrolu u njihovom sprovođenju jer obično traju određeno vreme, za razliku od mera „imovinskog karaktera“, koje se uglavnom izvršavaju uplatom novčanog iznosa.

Kako javni tužilac ima mogućnost da učiniocu naloži izvršenje više mera, od značaja je rezultat dobijen analizom koje je mere javni tužilac kombinovao, kao i u koliko je slučajeva istovremeno nalagao dve ili više mera. Iz Tabela 18 proizlazi da je javni tužilac retko nalagao izvršenje više mera, to jest da je kombinaciju predviđenih mera primenio samo u 1,3 % slučajeva. Prema podacima, javni tužilac je pribegavao sledećim kombinacijama mera: 1) mere iz tačke 1. koja propisuje obavezu učinioca „da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili naknadi pričinjenu štetu“ i mere iz tačke 6. kojom se nalaže učiniocu „da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji“ u 0,3 % slučajeva i 2) mere iz tačke 1, koja propisuje obavezu učinioca „da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili naknadi pričinjenu štetu“ i mere iz tačke 2, kojom se nalaže učiniocu „da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove“, sve u 1 % slučajeva.

Tabela 18

mere koje su javni tužioc i nalagali kod uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja								
19. Odluka jJT po krivičnoj prijavi	BG	JG	KR	PA	PI	VA	VR	Ukupno
0-nema podataka	0,0 %	0,0 %	0,0 %	16 %	0,0 %	0,0 %	2,8 %	3,0 %
1,2	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	4,0 %	2,8 %	1,0 %
1,6	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	2,8 %	0,3 %
1-da otkloni štetnu posledicu ili da naknadi štetu	11,1 %	0,0 %	34,1 %	14,0 %	46,0 %	14,0 %	41,7 %	23,7 %
2-da plati određeni novčani iznos u korist human. organ.	80,0 %	100,0 %	65,9 %	62,0 %	42,0 %	70,0 %	06,8 %	63,5 %
3-da obavi društveno korisni ili humanitarni rad	2,2 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	6,0 %	0,0 %	1,3 %
4-da ispuni dospele obaveze izdržavanja	4,4 %	0,0 %	0,0 %	6,0 %	12,0 %	4,0 %	13,3 %	5,0 %
6-da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji	2,2 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %	60,0 %	1,7 %
7-da izvrši obavezu ustanovljenu pravosnažnom odlukom suda...	0,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,3 %
Svega	15,1 %	9,0 %	13,7 %	16,7 %	16,7 %	16,7 %	12,0 %	100,0 %

Grafikon 18

(2) Uplaćeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove

Imamo li u vidu da je mera iz člana 236. st. 1. tač. 2 ZKP-a kojom se učiniocu nalaže da određeni novčani iznos uplati u „korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove“ najčešće zastupljena mera, i to u 63,5 % slučajeva, izvršena je analiza i napravljena kategorizacija ustanova, odnosno organizacija kojima su učinioци izvršili uplate. Na osnovu prikupljenih podataka organizacije, fondovi ili ustanove mogu se podeliti na sledeći način: obrazovne i vaspitne ustanove; zdravstvene ustanove, institucije, centre i domove; udruženja ili društva za pomoć obolelima i članovima njihovih porodica za potrebe lečenja i oporavka; humanitarne organizacije, poput Crvenog krsta i Fonda za narodnu kuhinju; kulturne ustanove, poput biblioteka i galerija, te organizacije za zaštitu životne sredine.

Navedene organizacije, fondovi ili ustanove organizovane su na različitim nivoima - od republičkog, do nivoa lokalne samouprave. Javni tužilac donosi odluku o tome u korist koje će organizacije, fonda ili ustanove biti uplaćena novčana sredstva. Iako ne postoji jedinstveni kriterijum, javni tužioci najčešće su donosili odluku da novčana sredstva budu uplaćena organizacijama, fondovima ili ustanovama s područja njihove mesne nadležnosti. Mišljenja smo da je ovakvo postupanje opravdano iz razloga celishodnosti i efikasnosti, kao i da se na ovaj način najbolje ostvaruje svrha mere, jer ona postaje lako uočljiva građanima lokalnih sredina i služi njima u korist.

Analizom prikupljenih podataka utvrđeno je da se iznos za uplatu koji je najčešće nalagan učiniocima kreće u rasponu od 10.000 do 50.000 dinara i primenjen je u 67,65 % slučajeva. Samo u 8,33 % slučajeva javni tužioci nalagali su uplatu u iznosima od 50.000 do 100.000 dinara, a svega u 1,47 % slučajeva naložena je uplata u iznosu koji prelazi 100.000 dinara. Odluka javnog tužioca o visini novčanog iznosa zavisi kako od vrste krivičnog dela, tako i od imovinskih prilika učinioca, kao i od posledice izvršenja krivičnog dela. Treba i pomenuti da je osuđivanost i kažnjavanost učinioca jedan od faktora koji utiče na visinu novčanog iznosa. Istovremeno, kod krivičnih dela kao što je Ugrožavanje javnog saobraćaja iz člana 289. KZ-a, za lica koja su

kažnjavana/osuđivana za prekršaje iz oblasti javnog saobraćaja, javni tužioci su novčani iznos opredeljivali s obzirom na visinu novčane kazne predviđene za tu vrstu prekršaja.

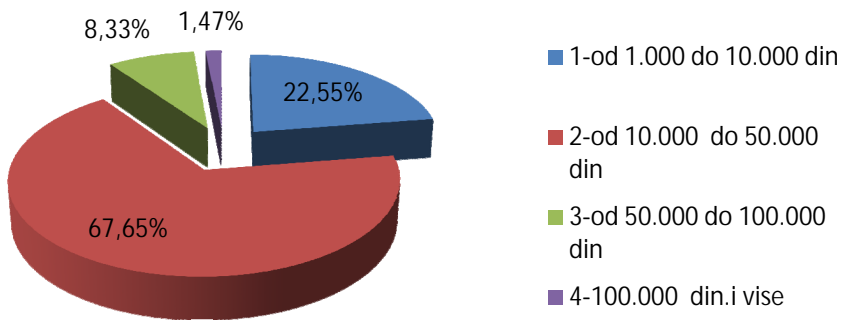
Mišljenja smo da je javni tužilac u obavezi da kontroliše način utroška uplaćenih sredstava tako što će od organizacija, fondova ili ustanova kojima je novac uplaćen zahtevati izveštaj o nameni i roku utroška uplaćenih novčanih sredstava, kao i da se na nivou javnih tužilaštava vode evidencije o izvršenim uplatama. Primer za to je Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu koje je zaključilo Protokol o saradnji s Gradom Beogradom, kojim je određeno da će se sredstva koja uplaćuju osumnjičeni transferisati isključivo na račun Uprave za trezor Ministarstva finansija, na poseban podračun sa nazivom Grad Beograd – Sekretarijat za zdravstvo - Sredstva u vezi sa oportunitetom za krivično gonjenje.

O značaju primene mere iz člana 236. st. 1. tač. 2. ZKP-a govori i podatak iz izveštaja Republičkog javnog tužilaštva za period od 1. 1. do 31. 12. 2011. godine da je na nivou Republike Srbije po ovom osnovu uplaćeno ukupno 251.829.367 dinara.

Tabela 19

uplaćen novac u humanitarne svrhe					
grad	Iznos				svoga
	od 1.000 do 10.000 din	od 10.000 do 50.000 din	od 50.000 do 100.000 din	100.000 din i više	
bg	0,00 %	67,50 %	30,00 %	2,50 %	100 %
jg	12,00 %	84,00 %	4,00 %	0,00 %	100 %
kr	20,69 %	72,41 %	0,00 %	6,90 %	100 %
pa	36,67 %	63,33 %	0,00 %	0,00 %	100 %
pi	0,00 %	100,00 %	0,00 %	0,00 %	100 %
va	45,45 %	47,73 %	6,82 %	0,00 %	100 %
vr	40,00 %	53,33 %	6,67 %	0,00 %	100 %
svoga	22,55 %	67,65 %	8,33 %	1,47 %	100 %

Uplaćen novac u humanitarne svrhe

Grafikon 19

(3) Obavljen društveno korisni rad

Da bi se primenila mera kojom se učiniocu nalaže da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad, potrebno je da javni tužilac prethodno postigne dogovor sa odgovarajućom ustanovom, kao i da zaključe ugovor kojim će biti obuhvaćeni svi relevantni elementi za efikasnu realizaciju mere. Prema dostavljenim podacima, proizlazi da je javni tužilac samo u jednom slučaju doneo odluku o primeni ove mere.

Razlozi za ovakvu praksu javnih tužilaštava mogu biti različiti. Prvenstveno, oni zavise od uslova i mogućnosti ustanove odnosno organizacije u kojoj bi se mera mogla realizovati, kao i od odluke tužioca da se prema okolnostima opredeli za ovu meru. Kako je javni tužilac pre svega zainteresovan da mera u celosti bude izvršena, kao i da kontroliše njeno izvršenje, najlakše se opredeljuje za mere iz tač. 1, 2. i 4. člana 236. ZKP-a., odnosno za mere „imovinskog karaktera” o čemu svedoči Tabela 18. Nadzor nad realizacijom mere obavljanja društveno korisnog odnosno humanitarnog rada javnom tužiocu neretko je onemogućen, zbog čega javni tužioci pokazuju naročit oprez prilikom nalaganja i realizacije ove mere. Takođe, problem predstavlja i nedovoljna spremnost samih ustanova da prime na rad učinioca zbog predrasuda i bojazni, bez obzira na to što bi imali direktnu korist

od rada učinioca. Smatramo da izneti problemi koji se mogu pojaviti u pogledu realizacije navedene mere ne mogu da predstavljaju opravdanje za neprimenjivanje mere. Izuzetak predstavlja Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu, koje je zaključilo protokole o saradnji sa JKP „Zelenilo Beograd“ i JKP „Gradska čistoća“, gde učinioci, u smislu člana 236. st. 1. tač. 3. ZKP, obavljaju društveno korisni rad u preduzećima, koja su u obavezi da u pismenoj formi obaveštavaju tužilaštvo o početku i završetku obavljanja društveno korisnog rada svih upućenih lica, kao i o svim bitnim činjenicama vezanim za sprovođenje odluke javnog tužioca.

Mišljenja smo da je efikasnije i svrsishodnije naložiti meru obavljanja društveno korisnog ili humanitarnog rada kada je to moguće nego voditi krivični postupak za krivična dela za koja se može izreći kazna Rad u javnom interesu iz člana 52. KZ-a, s obzirom na to da se traže isti formalni uslovi i da je ova kazna definisana kao društveno korisni rad.

Javni tužilac prilikom opredeljivanja za navedenu meru i nalažanja posebno mora da vodi računa o radnim i zdravstvenim sposobnostima učinioca, tako da bez obzira na pristanak učinioca, ne može da naloži obavljanje poslova koji su štetni za učinioca i koji bi mogli da ugroze njegov život i zdravlje, kao i da se pobrine da učinilac prilikom obavljanja poslova bude osiguran. U tom smislu zakonodavac u članu 52. st. 4. KZ-a kao uslov za izricanje kazne Rad u javnom interesu propisuje pristanak okrivljenog.

Tabela 20

Društveno korisni i humanitarni rad								
broj časova	bg	jg	kr	pa	Pi	Va	Vr	Svega
nema podataka	49	27	50	50	50	50	50	326
50	1							1
Svega	50	27	50	50	50	50	50	327

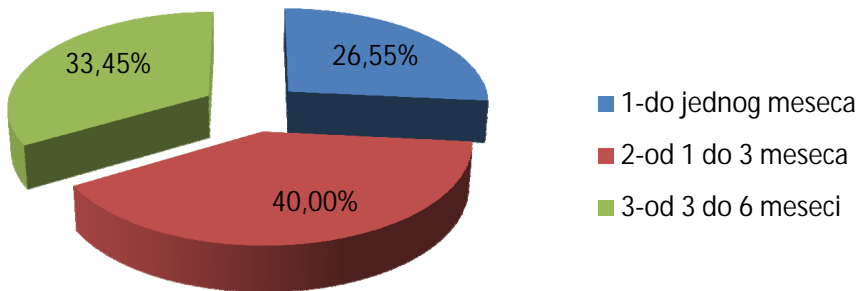
(4) Vreme ispunjenja mere

Članom 236. stav 3. Zakonika o krivičnom postupku propisano da je osumnjičeni dužan da prihvaćenu obavezu izvrši u roku koji ne može biti duži od šest meseci. Prema prikupljenim podacima, koji su izraženi u Tabeli 22, proizlazi da su učinioi naložene mere u većini slučajeva izvršili u periodu od jednog do tri meseca, i to u 40 % slučajeva, a za period od tri do šest meseci u 33,45 % slučajeva. Mišljenja smo da rešenje u članu 283. st. 2. novog zakonika o krivičnom postupku, kojim se propisuje da rok u kome osumnjičeni mora izvršiti preuzete obaveze ne može biti duži od godinu dana, nije opravdano. Naime, tako dugim rokom gubi se efikasnost kao jedno od osnovnih ciljeva načela oportuniteta, jer ovaj rok u praksi može biti duži od vremena u kome bi se predmet pravnosnažno okončao u redovnom krivičnom postupku. U prilog tome govori i podatak iz Tabele 24.

Tabela 21

Vreme izvršenja naloženih mera				
period/ grad	1-do jednog meseca	2-od 1 do 3 meseca	3-od 3 do 6 meseci	Svega
Bg	6,67 %	15,56 %	77,78 %	100 %
Jg	38,46 %	61,54 %	0,00 %	100 %
Kr	27,91 %	53,49 %	18,60 %	100 %
Pa	3,57 %	25,00 %	71,43 %	100 %
pi	6,00 %	64,00 %	30,00 %	100 %
va	60,42 %	35,42 %	4,17 %	100 %
vr	42,86 %	22,86 %	34,29 %	100 %
svega	26,55 %	40,00 %	33,45 %	100 %

Vreme izvršenja naloženih obaveza po čl. 236

Grafikon 20

Mera kojom se učiniocu nalaže da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove u 37,22 % slučajeva izvršena je u periodu od jednog do tri meseca, a u 32,78 % slučajeva u periodu od tri do šest meseci. Imovinske prilike učinioca utiču na izvršenje određenih mera, naročito u slučaju nalaganja izvršenja novčanih obaveza. Tako će učinioci dobrog i veoma dobrog imovinskog stanja nesporno naloženu novčanu obavezu izvršiti pre nego učinioci lošeg imovinskog stanja. Stoga se učiniocima lošeg imovnog stanja daje mogućnost da naloženu imovinsku obavezu izvrše u ratama u zakonom predviđenom roku do šest meseci i da o izvršenim uplatama obaveste javnog tužioca.

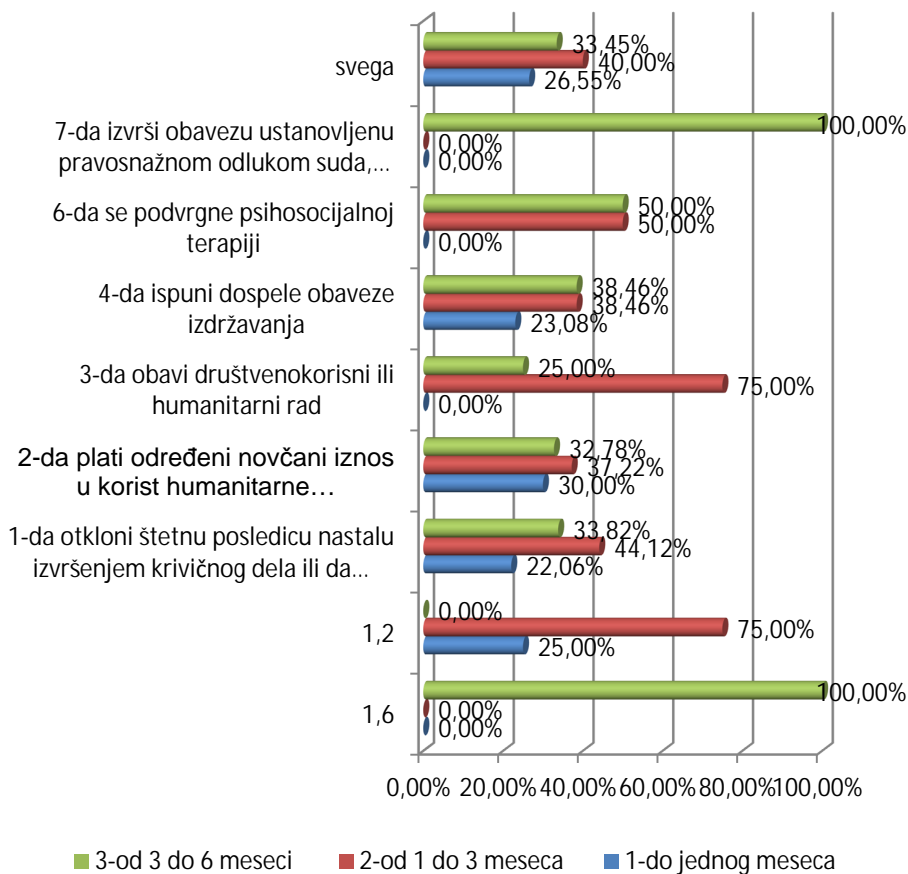
U pogledu mere podvrgavanja psihosocijalnoj terapiji, učinioci su u 50 % slučajeva ovu obavezu izvršili u periodu od jednog do tri meseca, a u periodu od tri do šest meseci takođe u 50 % slučajeva. Izvršenje navedene mere zavisi i od same zdravstvene ustanove u koju je učinilac upućen, kao i od nalaza i mišljenja stručnog lica o dužini trajanja te mere. Primena ove mere znatno je otežana budući da javni tužilac ne raspolaže adekvatnim stručnim znanjem na osnovu kojeg može da opredeli meru i da odredi dužinu njenog trajanja. Iako za primenu nije neophodno sudsko medicinsko veštačenje, javnom tužiocu je od koristi stručno mišljenje lekara ili psihologa. Kako u praksi javni tužilac nema navedenu stručnu pomoć, niti je pružanje takve pomoći zakonom uopšte regulisano, to je razumljivo zašto se javni tu-

žiocci retko odlučuju za nalaganje ove mere, iako je njena primena od neprocenjive vrednosti za brojna krivična dela čiji je uzrok izvršenja upravo psihofizičko stanje učinioca. Ove konstatacije odnose se i na nalaganje i primenu mere podvrgavanja odvikavanju od alkohola ili opojnih droga. Izuzetak je Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu koje je dana 28. februara 2012. godine zaključilo protokol o saradnji sa Specijalnom bolnicom za lečenje bolesti zavisnosti u Beogradu.

Tabela 22

Vreme izvršenja pojedinih obaveza				
vrsta obaveze/period	1-do jednog meseca	2-od 1 do 3 meseca	3-od 3 do 6 meseci	svega
1,6	0,00 %	0,00 %	100,00 %	100 %
1,2	25,00 %	75,00 %	0,00 %	100 %
1-da otkloni štetnu posledicu ili da naknadi štetu	22,06 %	44,12 %	33,82 %	100 %
2-da plati novčani iznos u korist humanitarne org.	30,00 %	37,22 %	32,78 %	100 %
3-da obavi društveno korisni ili humanitarni rad	0,00 %	75,00 %	25,00 %	100 %
4-da ispuni dospele obaveze izdržavanja	23,08 %	38,46 %	38,46 %	100 %
6-da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji	0,00 %	50,00 %	50,00 %	100 %
7-da izvrši obavezu ustanovljenu pravosn. odlukom suda ...	0,00 %	0,00 %	100,00 %	100 %
Svega	26,55 %	40,00 %	33,45 %	100 %

Vreme izvršenja pojedinih obaveza

Grafikon 21

(5) Izvršenje mera u roku

U rešenju kojim javni tužilac nalaže učiniocu da izvrši konkretnu meru određen je i rok koji ne može biti duži od šest meseci. Istraživanje je pokazalo da su u 96,6 % slučajeva učinioci obaveze naložene rešenjem izvršili u roku, a samo u 3,4 % slučajeva nisu ih izvršili ili su ih delimično izvršili.

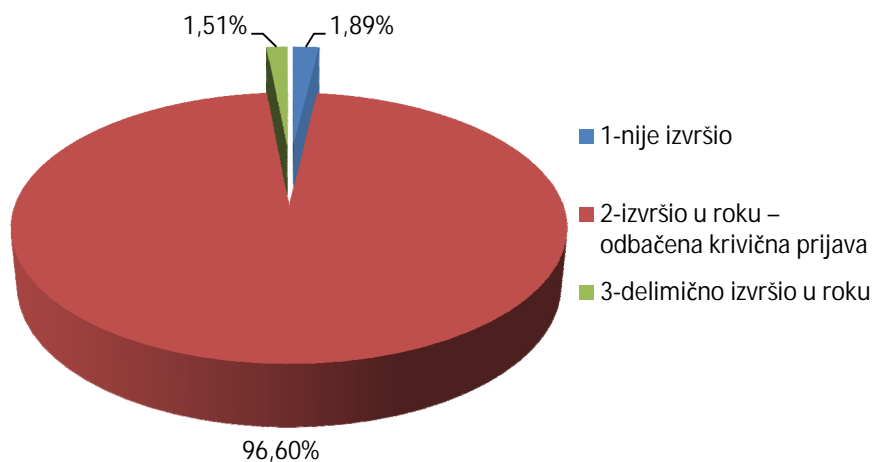
Kada je reč o obavezama koje nisu izvršene u određenom roku, javni tužilac je protiv učinioca pokrenuo krivični postupak, odnosno

nastavio s krivičnim gonjenjem okrivljenog. Činjenica da su učinioci u najvećem broju slučajeva izvršili obaveze u određenom roku govori o efikasnosti primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja iz člana 236. ZKP-a.

Tabela 23

izvršenje obaveza u roku (čl. 236. st. 3. ZKP)				
grad/ blago- vremenost	1-nije izvršio	2-izvršio u roku – odbačena krivična prijava	3-delimično izvršio u roku	Svega
Bg	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100 %
Jg	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100 %
Kr	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100 %
Pa	0,00 %	95,65 %	4,35 %	100 %
Pi	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100 %
Va	2,08 %	93,75 %	4,17 %	100 %
Vr	11,11 %	86,11 %	2,78 %	100 %
Svega	1,89 %	96,60 %	1,51 %	100 %

Izvršenje obaveza u roku (čl. 236. st. 3. ZKP)

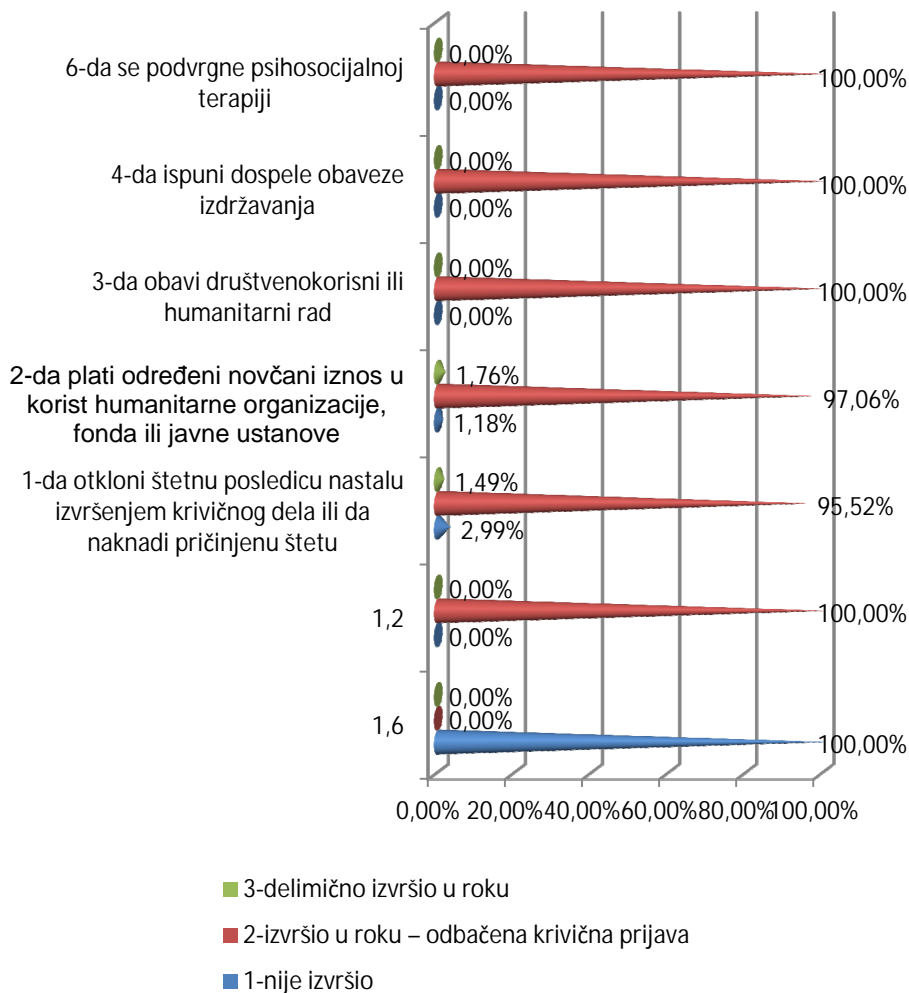
Grafikon 22

Prema podacima iz Tabela 24, proizlazi da su u 165 predmeta, to jest u 97,06 % slučajeva učinioci u roku izvršili obavezu da plate određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove. U 95,52 % slučajeva učinioci su u roku izvršili obavezu otklanjanja štetne posledice nastale izvršenjem krivičnog dela ili naknade pričinjene štete.

Tabela 24

Blagovremenost izvršenja pojedinih obaveza naloženih po čl. 236. ZKP				
Vrsta obaveze / blagovremenost	1-nije izvršio	2-izvršio u roku – odbačena krivična prijava	3-delimično izvršio u roku	Svega
1,6	1			1
1,2		4		4
1-da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu	2	64	1	67
2-da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove	2	165	3	170
3-da obavi društveno korisni ili humanitarni rad		4		4
4-da ispuni dospelu obavezu izdržavanja		14		14
6-da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji		5		5
Svega	5	256	4	265

Blagovremenost izvršenja pojedinih obaveza naloženih po čl. 236. ZKP

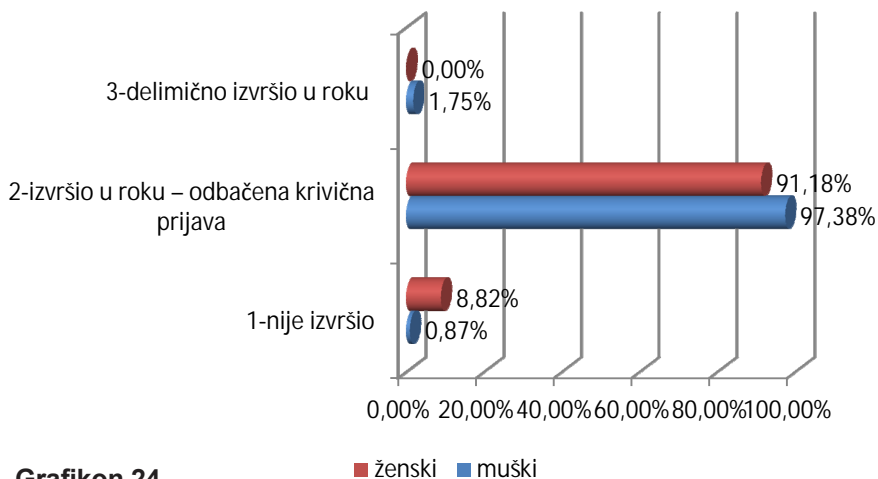
Grafikon 23

Indikativno je da žene u 8,82 % slučajeva nisu izvršile naložene obaveze u roku, dok je kod muškaraca taj procenat 0,87. Očigledno je da su muškarci ažurniji u pogledu izvršenja obaveza u roku.

Tabela 25

blagovremenost izvršenja obaveza prema polu				
26. Izvršio meru u roku (čl. 236. st. 3)	Muški	nema podataka	ženski	Svega
1-nije izvršio	2		3	5
2-izvršio u roku – odbačena krivična prijava	223	2	31	256
3-delimično izvršio u roku	4			4
Svega	229	2	34	265

Blagovremenost izvršenja obaveza prema polu

Grafikon 24

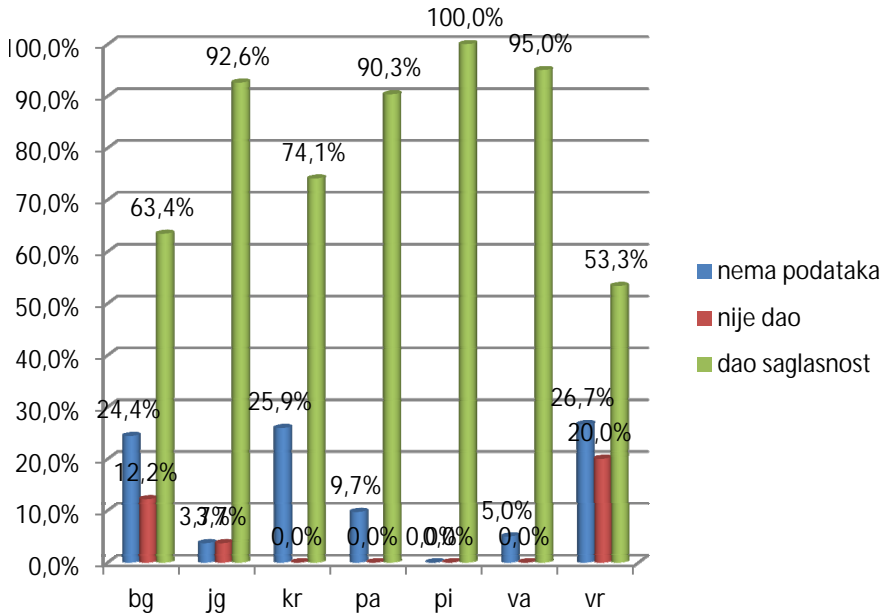
e) *Saglasnost oštećenog*

Odredbom člana 236. stav 4. Zakonika o krivičnom postupku propisano je da se pristanak oštećenog zahteva za obaveze iz st. 1. tač. 2. i 3. kojima se učiniocu nalaže da uplati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove i da obavi društveno korisni ili humanitarni rad. Prema dostavljenim podacima, proizlazi da su oštećeni saglasnost za primenu instituta odlaganja krivičnog gonjenja dali u 82,17 % slučajeva, dok su u 4,45 % slučajeva uskratili svoj pristanak. U 13,36 % slučajeva nema podataka o tome da li je postojala saglasnost oštećenih za primenu ovog instituta. Javni tužilac oštećenima, po pravilu, predočava suštinu i značaj instituta odlaganja krivičnog gonjenja. Međutim, i pored toga oštećeni u pojedinim slučajevima neopravdano odbijaju da daju saglasnost. Razlozi za takvo postupanje oštećenog su najčešće subjektivne prirode i zavise pre svega od posledica nastalih izvršenjem krivičnog dela, zbog čega oštećeni smatraju da primena ovog instituta nije adekvatna „kazna” za učinioca. Značajno je pomenuti da javni tužilac, po pravilu, oštećenom predočava da imovinskopravni zahtev može ostvariti u parničnom postupku, iako to Zakonikom nije predviđeno. Od uticaja na konačnu odluku oštećenog u pogledu davanja saglasnosti za primenu instituta odlaganja krivičnog gonjenja jeste i činjenica da oštećeni u slučaju primene ovog instituta gubi pravo da preuzme krivično gonjenje kao supsidijarni tužilac u smislu člana 61. ZKP-a.

Tabela 26

saglasnost oštećenog				
grad / saglasnost	nema podataka	nije dao saglasnost	dao saglasnost	svega
bg	10	5	26	41
jg	1	1	25	27
kr	7		20	27
pa	3		28	31
pi			21	21
va	2		38	40
vr	4	3	8	15
	27	9	166	202

Saglasnost oštećenog kod uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja

Grafikon 25

f) Odobrenje suda kojim se nadomešta saglasnost oštećenog na primenu mera iz čl. 236. st. 1. tač. 2. i 3. ZKP

Oštećeni može iz očigledno neopravdanih razloga odbiti da da saglasnost za primenu odlaganja krivičnog gonjenja u slučajevima kada mu je pričinjena šteta u potpunosti nadoknađena od strane učinioca. Ukoliko javni tužilac oceni da je ovakvo ponašanje oštećenog neopravdano, a da je izvršenje obaveza, to jest primena oportuniteta celishodna, zatražiće od veća iz člana 24. stav 6. ZKP-a da svojim rešenjem odobri izvršenje tih obaveza. Prema dostavljenim podacima, javni tužioci su u 14,06 % slučajeva zatražili saglasnost ovog veća za primenu instituta odlaganja krivičnog gonjenja.

Tabela 27

zatraženo odobrenje veća (II. 236. st. 5. ZKP)				
grad	0-nema podataka	1-nije zatražio	2-jeste zatražio	Svega
bg	21	17	12	50
jg	3	1	23	27
kr	36	10	4	50
pa	45	5		50
pi	50			50
va	1	43	6	50
vr	20	29	1	50
svega	176	105	46	327

Tabela 28

zatraženo odobrenje veća (čl. 236. st. 5. ZKP)				
Naložena obaveza (čl. 236)	0-nema podataka	1-oštećeni nije dao saglasnost	2-oštećeni dao saglasnost	svega
1,2			4	4
1-da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu	13	3	58	74
2-da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove	26	9	159	194
3-da obavi društveno korisni ili humanitarni rad	1		3	4
Svega	40	12	224	276

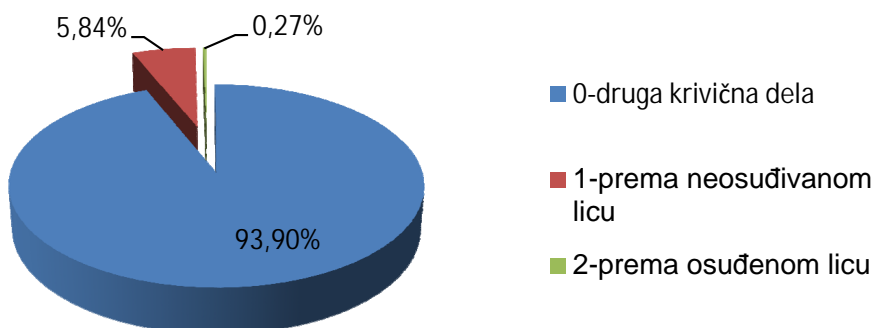
4. Primena načela oportuniteta kod krivičnog dela neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a KZ-a

Republički javni tužilac doneo je uputstvo A. br. 478/10 u pogledu primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja za krivično delo Neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a Krivičnog zakonika. Uputstvo se primenjuje od 24. februara 2011. godine i odnosi se na slučajeve neovlašćenog držanja opojne droge – marihuane, u količini do 5 grama. Javna tužilaštva su, saglasno ovom uputstvu, započela s primenom odlaganja krivičnog gonjenja u odnosu na navedeno krivično delo. Podatak o primeni ovog načela vrlo je visok u poređenju sa ostalim krivičnim delima, budući da se ovo uputstvo primenjuje kratkotrajno, samo deset meseci za izveštajni period od četrdeset i osam meseci.

Tabela 29

oportunitet kod krivičnog dela iz čl. 246a st. 1. KZ								
	Bg	Jg	Kr	Pa	Pi	Va	Vr	Svega
0-druga krivična dela	35	22	48	49	50	50	50	304
1-prema neosuđivanom licu	15	4	2	1				22
2-prema osuđenom licu		1						1
svoga	50	27	50	50	50	50	50	327

Oportunitet kod krivičnog dela iz čl. 246a st. 1. KZ

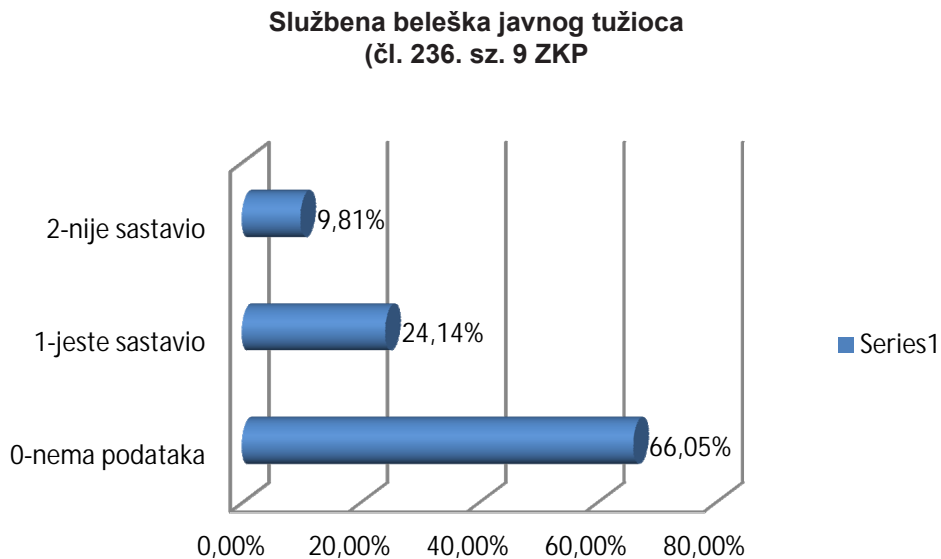
Grafikon 26

5. Službena beleška o mogućnosti za odlaganje krivičnog gonjenja

Kada je krivična prijava podneta za krivično delo za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, javni tužilac je dužan da shodno članu 236. st. 9. ZKP-a, pre podnošenja predloga za preduzimanje određenih istražnih radnji ili optužnog predloga, ispita postojanje mogućnosti za odlaganje krivičnog gonjenja, zbog čega može obaviti razgovor sa osumnjičenim i oštećenim, kao i drugim licima, odnosno prikupiti druge potrebne podatke, o čemu sastavlja službenu belešku. Navedenu službenu belešku javni tužilac sačinjava analogno članu 99. Pravilnika o upravi u javnim tužilaštvima.

Uvođenje obaveze iz člana 236. st. 9. ZKP-a nesporno je dovelo do povećane primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja. Međutim, ova odredba propisuje „dužnost“ javnog tužioca, pa samim tim nije u skladu s načelom oportuniteta, koje pretpostavlja diskreciono ovlašćenje javnog tužioca u vršenju funkcije krivičnog gonjenja. Naime, pravilnim jezičkim tumačenjem navedene odredbe proizlazi da je javni tužilac dužan samo da ispita formalne mogućnosti primene i o tome sačini službenu belešku, ali to ne podrazumeva i njegovu obavezu da u slučaju ispunjenih uslova primeni institut odlaganja krivičnog gonjenja.

Istraživanje pokazuje da je javni tužilac u većini slučajeva sačinio službenu belešku – u 24,14 % slučajeva, dok u 9,81 % slučajeva to nije učinio. Istovremeno, treba imati u vidu da u 66,05 % slučajeva podatak o sastavljenim službenim beleškama nije dostavljen istraživačkom timu.

Grafikon 27

6. Okolnosti koje javni tužilac ceni u primene načela oportuniteta

Pored zakonom propisanih uslova koji moraju biti ispunjeni da bi se primenio institut odlaganja krivičnog gonjenja, javni tužilac ceni i druge okolnosti koje su bile od značaja za primenu načela oportuniteta, kao što su vrsta i težina, odnosno način izvršenja krivičnog dela, lične i porodične prilike učinioca, držanje učinioca posle izvršenog krivičnog dela, osuđivanost i kažnjavanost, priznanje izvršenja krivičnog dela. Naime, u slučajevima kada ne postoje zakonske smetnje za primenu načela oportuniteta, javni tužilac konačnu odluku donosi nakon ocene nekih od navedenih okolnosti. Kao što smo naveli, u praksi je sporno da li je primena načela oportuniteta opravdana kod krivičnih dela sa elementima nasilja. Mišljenja smo da javni tužilac mora da ceni svaki konkretan slučaj.

Od značaja je pomenuti da su navedene okolnosti koje javni tužilac ceni prilikom donošenja odluke o primeni načela oportuniteta identične okolnostima koje sud ceni odlučujući o vrsti i visini krivične sankcije koju treba primeniti prema okrivljenom, a koje su sadržane u članu 54 KZ.

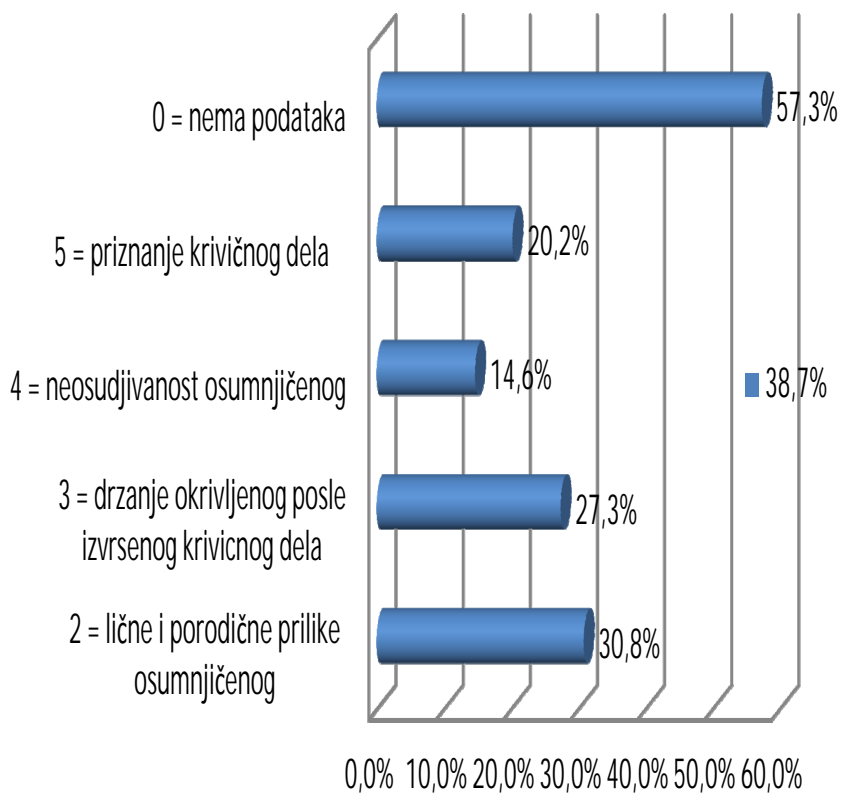
Na osnovu prikupljenih podataka teško je dati preciznu procenu okolnosti koje su imale odlučujuću ulogu i uticaj na donošenje odluke o primeni načela oportuniteta, s obzirom na to da 47,91 % podataka o okolnostima koje je tužilac cenio prilikom donošenja ove odluke nisu dostavljeni na analizu. Međutim, na osnovu raspoloživih podataka, može se zaključiti da su javni tužioci prilikom primene načela oportuniteta posebno cenili vrstu i težinu, odnosno način izvršenja krivičnog dela, kao i lične i porodične prilike učinioca, dok su nedovoljno cenili priznanje izvršenja krivičnog dela od strane učinioca – iako je to jedna od ključnih okolnosti za primenu načela oportuniteta. Podaci iz tabele pokazuju da su javni tužioci uglavnom pravilno postupali jer su pri primeni načela oportuniteta cenili većinu okolnosti, s tim da je interesantan podatak da su vrstu i težinu krivičnog dela kao jedinu okolnost cenili čak u 16,69 % slučajeva.

Tabela 30

Uslovi i okolnosti koje je javni tužilac cenio kod primene načela oporuniteta									
	Bg	Ja	Kv	Pa	Pi	Va	Vr	Svega	
0	52,00 %	7,41 %	100,00 %	4,00 %	0,00 %	94,00 %	78,00 %	47,91 %	
1,2	2,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	0,57 %	
1,2,3,4	0,00 %	0,00 %	0,00 %	44,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	6,28 %	
1,2,3,4,5	0,00 %	0,00 %	0,00 %	42,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	6,00 %	
1,2,3,5	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	100,00 %	0,00 %	0,00 %	14,57 %	
1,2,4	6,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,85 %	
1,2,4,5	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,28 %	
1,3,4,6	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,28 %	
1,4	8,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	1,42 %	
1,5,6	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	0,00 %	0,28 %	
1,6	2,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,28 %	
1	24,00 %	88,89 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	4,00 %	16,69 %	
2,3	2,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,28 %	
2,3,4,5	0,00 %	0,00 %	0,00 %	4,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,57 %	
2	4,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	18,00 %	3,14 %	
3	0,00 %	3,70 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,52 %	
Svega	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	

Legenda za tabelu 30: 1. vrsta i težina učinjenog krivičnog dela; 2. lične i porodične prilike učinioca;
3. dizanje učinioca posle izvršenog krivičnog dela; 4. neosuđivanost; 5. priznanje krivičnog dela; 6. ostalo

Okolnosti za primenu oportuniteta

Grafikon 28

7. Primena mera iz člana 236. stav 1. ZKP kod sporazuma o priznanju krivice

Podaci iz Tabele 31 ukazuju da primena mera iz čl. 236. st. 1. ZKP-a nije zaživela kod zaključenja sporazuma o priznanju krivice.

Tabela 31

Mere za uslovno odlaganja krivičnog gonjenja po sporazumu o priznanju krivice			
vrsta mera	0-nema podataka	1-nije obavezan	svega
bg	50		50
jg	27		27
<b(kv< b=""></b(kv<>	50		50
pa	50		50
pi	50		50
so	49	1	50
va	50		50
vr	50		50
pn	50		50
ne	50		50
kg	50		50
svega	526	1	527

8. Nerealizovani dogovori stranaka o primeni načela oportuniteta

Sprovedeno istraživanje pokazuje da u većini slučajeva nemamo podatke o broju nerealizovanih dogovora stranaka o primeni načela oportuniteta. Iz priloženih podataka proizlazi da se samo u jednom slučaju odustalo od primene ovog načela zbog odustanka oštećenog nakon date saglasnosti, s tim da se ne može videti da li je bilo slučajeva nerealizovanog dogovora zbog odustanka učinioca u vezi sa izvršenjem naložene mere. Napominjemo da je zakonodavac u čl. 236. st. 5. ZKP-a propisao da u slučaju kada javni tužilac oceni da oštećeni

kome je u potpunosti naknađena pričinjena šteta, iz očigledno neopravdanog razloga ne pristaje da osumnjičeni izvrši obaveze iz st. 1. tač. 2. i 3. ovog člana, a javni tužilac nađe da je izvršenje takve obaveze celishodno – zatražiće da veće iz čl. 24. st. 6. ZKP-a rešenjem odobri izvršenje tih obaveza. Očigledno da je intencija zakonodavca da ovom odredbom onemogući eventualne zloupotrebe od strane oštećenog u slučajevima kada je nesporno da je okrivljeni nadoknadio pričinjenu štetu, rukovodeći se idejom restorativne pravde, koja za cilj ima zadovoljenje interesa kako okrivljenog tako i oštećenog.

Tabela 32

Nerealizovan dogovor stranaka o primeni oportuniteta			
Grad	0-nema podataka	2-zbog odustanka oštećenog u vezi date saglasnosti	Svega
bg	49	1	50
jg	27		27
<b(kv)< b=""></b(kv)<>	50		50
pa	50		50
pi	50		50
so	50		50
va	50		50
vr	50		50
pn	50		50
ne	50		50
kg	50		50
svega	526	1	527

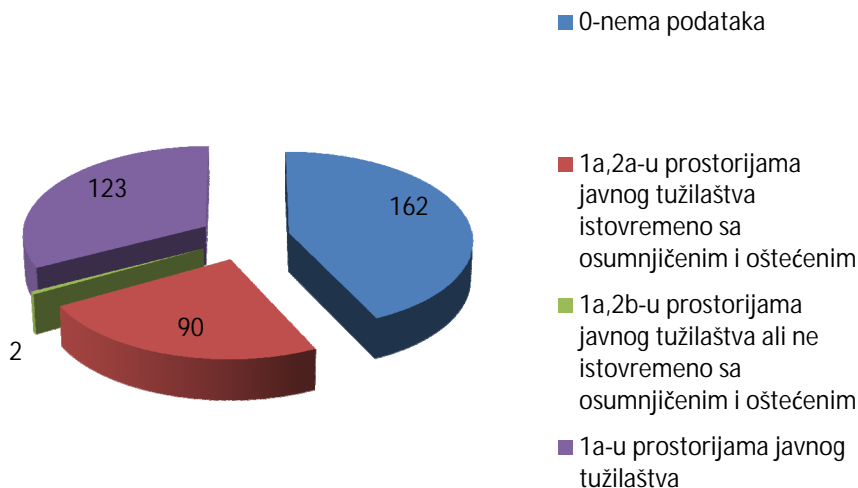
9. Pregovori o primeni načela oportuniteta

Podaci iz Tabela 33 pokazuju da je u 123 slučaja (32,62 %) javni tužilac vodio pregovore o primeni načela oportuniteta u prostorijama javnog tužilaštva, a da je u 90 slučajeva (23,87 %) to činio uz istovremeno prisustvo osumnjičenog i oštećenog lica. Podaci o ovim okolnostima nisu poznati u 162 slučaja (42,97 %). Mišljenja smo da je istovremeno prisustvo osumnjičenog i oštećenog veoma korisno i značajno doprinosi efikasnoj primeni načela oportuniteta u slučajevima kada je zakonodavac predvideo pristanak oštećenog. Smatramo da je razgovor sa oštećenim od značaja i u ostalim slučajevima radi pravilne procene javnog tužioca da li je u konkretnom slučaju celishodna primena načela oportuniteta, odnosno koju meru iz čl. 236. st. 1. ZKP-a treba naložiti učiniocu.

Tabela 33

Pregovori o primeni oportuniteta					
grad	0-nema podataka	1a, 2a-u prostorijama javnog tužilaštva istovremeno sa osumnjiženim i oštećenim	1a, 2b-u prostorijama javnog tužilaštva ali ne istovremeno sa osumnjiženim i oštećenim	1a-u prostorijama javnog tužilaštva	svega
bg	12			38	50
jg				27	27
kr	50				50
pa	1	40	1	8	50
pi				50	50
so	49		1		50
va		50			50
vr	50				50
pn				50	50
ne		39		11	50
kg				50	50
svega	162	90	2	123	377

Pregovori o primeni oportuniteta

Grafikon 29

10. Odluka o primeni oportuniteta krivičnog gonjenja

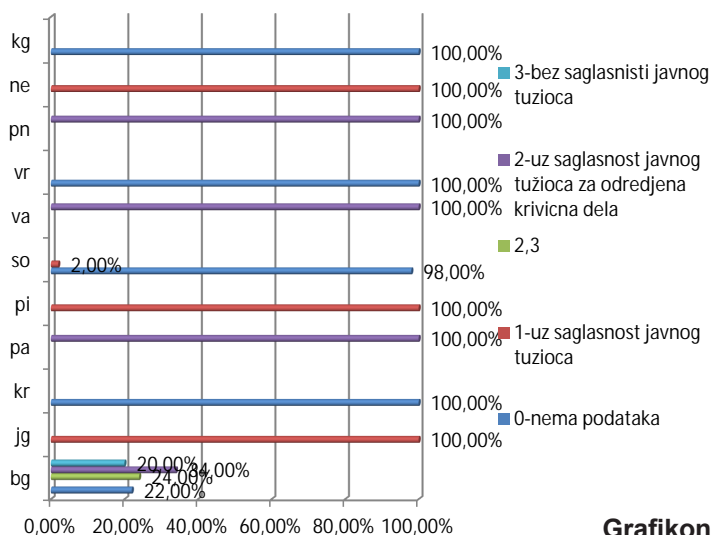
Istraživanje pokazuje neujednačenost u postupanju javnih tužilaca prilikom donošenja odluke o primeni načela oportuniteta, jer ne postoji jedinstven stav o tome da li zamenik javnog tužioca odluku o primeni ovog načela donosi samostalno ili uz prethodnu saglasnost javnog tužioca. Saglasnost javnog tužioca može se odnositi na sva ili pojedina krivična dela.

Iz Tabela 34 proizlazi da je u 20,69 % slučajeva zamenik javnog tužioca doneo odluku o primeni načela oportuniteta uz saglasnost javnog tužioca, dok je saglasnost javnog tužioca za određena krivična dela data u 31 % slučajeva. Odluku bez saglasnosti javnog tužioca zamenici su doneli u 42,4 % slučajeva. Podatak da je najveći broj odluka o primeni načela oportuniteta donet bez saglasnosti javnog tužioca govori o samostalnosti zamenika javnih tužilaca u radu, s tim da smatramo da taj procenat treba da bude i veći budući da je smisao načela oportuniteta diskreciono pravo obrađivača predmeta. Mišljenja smo da zamenik javnog tužioca odluku o primeni načela oportuniteta treba da donosi samostalno, shodno svojim zakonskim ovlašćenjima, a samo izuzetno uz prethodnu saglasnost javnog tužioca.

Tabela 34

Načelo hijerarhije i oportunitet krivičnog gonjenja						
Grad	0-nema podataka	1-uz saglasnost javnog tužioca	2,3	2-uz saglasnost javnog tužioca za određena krivična dela	3-bez saglasnosti javnog tužioca	svega
Bg	22,00 %		24,00 %	34,00 %	20,00 %	100 %
Jg		100,00 %				100 %
Kr	100,00 %					100 %
Pa				100,00 %		100 %
Pi		100,00 %				100 %
So	98,00 %	2,00 %				100 %
Va				100,00 %		100 %
Vr	100,00 %					100 %
Pn				100,00 %		100 %
Ne		100,00 %				100 %
Kg	100,00 %					100 %
svega	42,44 %	20,69 %	3,18 %	31,03 %	2,65 %	100 %

Načelo hijerarhije i oportunitet krivičnog gonjenja

Grafikon 30

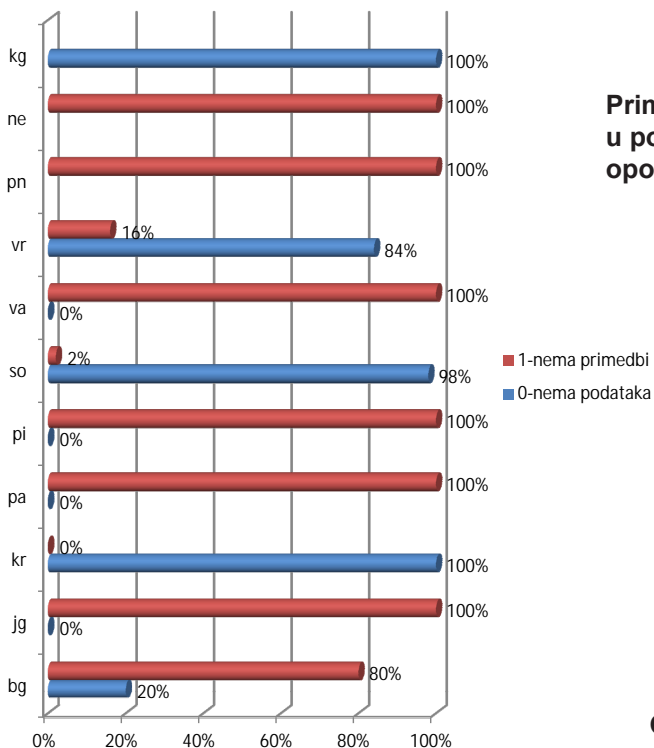
11. Primedbe oštećenog na postupanje javnog tužioca odnosno suda u primeni načela oportuniteta

Imajući u vidu da zakonodavac u članu 236. stav 4. ZKP-a predviđa da je pristanak oštećenog neophodan u slučaju kada se učiniocu nalaže da određeni novčani iznos plati u korist humanitarne organizacije, fonda ili ustanove, kao i kod obavljanja određenog društveno korisnog ili humanitarnog rada, pitanje primedbi oštećenog, po pravilu, odnosi se na ove slučajeve. Naime, u takvim slučajevima javni tužilac je obavezan da pozove oštećenog i da od njega uzme izjavu o tome da li pristaje da se prema učiniocu primeni institut odlaganja krivičnog gonjenja. Tom prilikom javni tužilac upoznaje oštećenog s pravnom prirodom instituta odlaganja krivičnog gonjenja i predočava mu posledice primene ovog instituta, posebno da se odredba člana 61. ZKP-a u slučaju njegovog pristanka neće primenjivati, odnosno da oštećeni u konkretnom slučaju ne može preduzeti krivično gonjenje.

Prema prikupljenim podacima, proizlazi da oštećeni u pogledu primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja nisu imali primedbe u 60 % slučajeva, dok za preostalih 40 % nemamo podatke. Razlozi zbog kojih oštećeni iznose primedbe mogu biti različiti. Najčešće su to subjektivni razlozi zbog kojih oštećeni smatra da učinilac mora da odgovara za izvršeno krivično delo, sa obrazloženjem da se primenom načela oportuniteta ne može zadovoljiti pravda. Interesantno je da oštećeni ostaje pri takvoj tvrdnji i u slučaju kada mu se objasni da imovinskopravni zahtev može ostvariti u parničnom postupku. Smatamo da su javni tužioci u obavezi da oštećenom predoče pravo na imovinskopravni zahtev, iako to zakonom nije predviđeno. Činjenica da oštećeni u 60 % slučajeva nisu imali primedbe na primenu načela oportuniteta ukazuje da su oštećeni u većini slučajeva spremni da daju pristanak, što za posledicu ima efikasnije postupanje javnih tužilaca i omogućava širu primenu instituta odlaganja krivičnog gonjenja.

Tabela 35

Primedbe oštećenog u postupku primene oportuniteta			
grad	0-nema podataka	1-nema primedbi	svega
bg	20 %	80 %	100 %
jg	0 %	100 %	100 %
kr	100 %	0 %	100 %
pa	0 %	100 %	100 %
pi	0 %	100 %	100 %
so	98 %	2 %	100 %
va	0 %	100 %	100 %
vr	84 %	16 %	100 %
pn		100 %	100 %
ne		100 %	100 %
kg	100 %		100 %
svega	40 %	60 %	100 %

Grafikon 31

IV

PRIMENA OPORTUNITETA IZ RAZLOGA PRAVIČNOSTI (čl. 237. ZKP)

Odredbom člana 237. ZKP-a propisano je da javni tužilac, u slučaju krivičnih dela iz čl. 236. ZKP-a, može odbaciti krivičnu prijavu ako je osumnjičeni, zbog stvarnog kajanja, sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već nadoknadio, a okolnosti slučaja ukazuju na to da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično. Primena načela oportuniteta iz čl. 237. ZKP-a, koji se u praksi naziva „čist“ ili „pravi“ oportunitet, značajno doprinosi racionalizaciji krivičnog pravosuđa i omogućava rasterećenje sudova i ima za cilj efikasno i pravično postupanje prema određenim učiniocima krivičnih dela. Međutim, i pored ukazanog značaja načela oportuniteta iz čl. 237. ZKP-a, može se zaključiti da je broj takvih slučajeva, to jest predmeta u kojima je javni tužilac doneo rešenje kojim se odbacuje krivična prijava iz ovih zakonskih razloga veoma mali. Prikupljeni podaci iz tabele ukazuju na to da je oportunitet iz člana 237 ZKP-a primenjen samo u 16 % slučajeva, dok u 84 % slučajeva nije konstatovana primena ovog vida oportuniteta. Izuzetak predstavlja Javno tužilaštvo u Somboru, koje je čl. 237. ZKP-a primenilo u 48 slučajeva. Imamo li u vidu da je istraživanje sprovedeno po metodi slučajnog uzorka, smatramo da se prava slika o primeni ovog člana može jasno sagledati na osnovu podataka iz godišnjeg izveštaja Republičkog javnog tužilaštva, prema kome su u periodu od 1. 1. do 31. 12. 2011. godine osnovna i viša javna tužilaštva na području Republike Srbije član 237. ZKP-a primenila u 1.095 slučajeva.

Mišljenja smo da nedovoljnoj primeni čl. 237-ZKP-a doprinosi više faktora. Pre svega, za primenu ovog vida oportuniteta potrebno je da su svi zakonom propisani uslovi kumulativno ispunjeni (stvarno kajanje, sprečavanje ili nadoknada štete i pravičnost), kao i da ovi pojmovi nisu jasno definisani, tako da javni tužilac donosi odluku

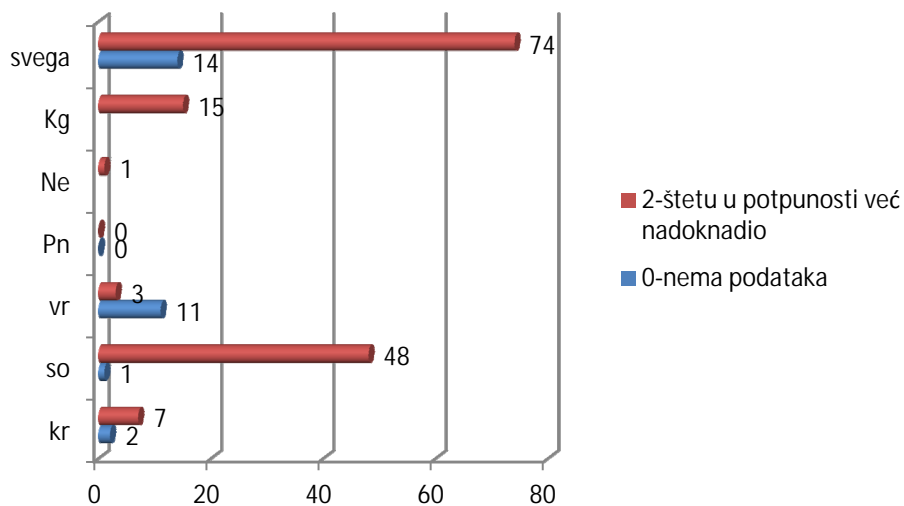
na osnovu sopstvene procene okolnosti i ličnog zapažanja u svakom konkretnom slučaju, bez objektivnih kriterijuma koji mu mogu poslužiti kao smernica u primeni diskrecionog prava. To zahteva veći stepen odgovornosti i takva odluka javnog tužioca nosi veći rizik u odnosu na primenu čl. 236. ZKP-a. S tim u vezi treba imati u vidu činjenicu da zakonodavac u članu 237. ZKP-a ne navodi da se odredba čl. 61. ZKP-a neće primenjivati, što ostavlja mogućnost tumačenja da oštećeni ima pravo da preduzme krivično gonjenje kao i drugim slučajevima kada se odbaci krivična prijava. Takođe, u praksi se kao sporno nameće pitanje da li se primena čl. 237. ZKP-a odnosi samo na krivična dela kod kojih je nastupila materijalna šteta, ili pojam štete treba šire tumačiti. Smatramo da je adekvatniji izraz „nastupanje posledice“ koji zakonodavac koristi kod Dobrovoljnog odustanka iz čl. 32. KZ-a jer ovaj pojam podrazumeva i materijalnu i nematerijalnu štetu. Preciziranjem zakonskog teksta otklonile bi se navedene dileme u praksi i olakšalo postupanje javnog tužioca, a samim tim i povećala primena načela oportuniteta iz člana 237. ZKP-a.

Takođe, zakonodavac nije jasno opredelio u odnosu na koja krivična dela se primenjuje čl. 237. ZKP-a, to jest da li se primenjuje samo na krivična dela iz čl. 236. st. 1. ZKP-a za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ili i na krivična dela iz stava 2 ovoga člana za koja je predviđena kazna zatvora preko tri godine, a do pet godina, što je okolnost od izuzetnog značaja za pravilnu primenu čl. 237. ZKP-a.

Tabela 36

Primena oportuniteta iz razloga pravičnosti (čl. 237)							
osnov / grad	kr	so	vr	Pn	Ne	Kg	svoga
0-nema podataka	2	1	11	0			14
2-štetu u potpunosti već nadoknadio	7	48	3	0	1	15	74
Svega	9	49	14	0	1	15	88

**Primena oportuniteta iz razloga pravičnosti
(čl. 234. ZKP)**

Grafikon 32

V

USLOVNO ODUSTAJANJE OD OPTUŽBE NA GLAVNOM PRETRESU

§1.

ZAKONSKA REGULATIVA

Ovaj vid načela oportuniteta krivičnog gonjenja u već započeto krivičnom postupku ustanovljen je poslednjom novelom srpskog procesnog zakonika iz 2009. godine. Načelno uzev, zakonske pretpostavke za primenu ovog vida oportuniteta iste su kao za vid oportuniteta u teoriji nazvan „uslovno odlaganje krivičnog gonjenja“, a samo postupanje pravosudnih organa prilagođeno fazi u kojoj se krivični postupak nalazi u momentu primene oportuniteta.

1. Zakonski uslovi za primenu oportuniteta na glavnom pretresu

Prema slovu zakona, kad se radi o krivičnim delima za koja je propisana *novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine*, javni tužilac može „odustati od krivičnog gonjenja“ pod sledećim uslovima:

- (a) da se „vodi glavni pretres“ pred nadležnim sudom,
- (b) da javni tužilac prethodno pribavi saglasnost „*suda* pred kojim se vodi glavni pretres“ i
- (c) da „*osumnjičeni* ispuni jednu ili više mera propisanih za uslovno odlaganje krivičnog gonjenja (236. st. 6. ZKP/01).

U slučajevima kad javni tužilac odustajanje od optužbe uslovljava izvršenjem obaveza iz člana 236. stava 1. tač. 2. i 3. ZKP/01, potrebna je i „*saglasnost oštećenog*“ ili odluka veća pozivnih sudija kojom se pod zakonskim uslovima nadomešta ta saglasnost.

Ukoliko se ispune svi ovi uslovi, pa javni tužilac odustane „od krivičnog gonjenja“, sud donosi presudu kojom se optužba odbija. Oštećeni nema pravo da preuzme optužbu u svojstvu supsidijarnog tužioca (čl. 236. st. 8. ZKP/01).

Osim što sadrži nedopustivo mnogo suštinskih i nomotehničkih grešaka, zakonska regulativa ovog oblika oportuniteta nepotpuna je, s prilično nejasnim pravilima o postupku primene, o čijem se toku može samo nagađati.

Pogrešno su zakonopisci označili da javni tužilac na glavnom pretresu može odustati od „krivičnog gonjenja“ ako „osumnjčeni“ ispunji jednu ili više mera. Nakon podizanja optužnog akta, a osobito posle početka glavnog pretresa, javni tužilac može odustati samo od optužnog akta, tj. od optužbe. Nedopustivo je da odredbama istog člana zakona (čl. 236), ali u različitim stavovima (st. 6. i 8), pa čak i u jednom stavu tog člana zakona (st. 8), bude predviđeno da tužilac na glavnom pretresu odustaje *od gonjenja* a da sud zbog toga donosi presudu kojom se *optužba odbija*. Ni lice protiv koga započne krivični sudski postupak nije *osumnjčeni*⁴⁵, a pogotovu to ne može biti na glavnom pretresu,⁴⁶ već optuženi ili okrivljeni u najširem smislu reči (saglasno članu 221. st. 3. i 5. ZKP/01). Pored rečenog, u zakonskoj normi pogrešno je predviđeno da je javnom tužiocu potrebna saglasnost suda da odustane od optužbe, umesto saglasnosti da se okrivljenom nalože neke od mera za uslovno odlaganje gonjenja. Ne sme se gubiti iz vida da je po optužnom načelu optužba u potpunoj vlasti tužioca, pa sud zato nema nikakvog uticaja na odustanak od optužbe – ni kad se javni tužilac rukovodi načelom legaliteta ni kad se rukovodi načelom oportuniteta. Ustanovljavanje saglasnosti suda na odustajanje javnog tužioca od optužbe suprotno je optužnom načelu i načelu mutabiliteta, na kojima je uređen srpski krivični postupak. Zato je trebalo propisati da

⁴⁵ Prema autentičnom tumačenju u samom zakonu, „osumnjčeni je lice prema kome je *pre pokretanja krivičnog postupka* nadležni državni organ preduzeo neku radnju zbog postojanja osnova sumnje da je izvršilo krivično delo“ (čl. 221. st. 1. ZKP Srbije).

⁴⁶ Očito, norma se odnosi na optuženog na glavnom pretresu, jer da je osumnjčenom javni tužilac ranije naložio izvršenje kakvih obaveza i da ih je on u roku izvršio, javni tužilac ne bi ni podizao optužni akt, već bi odbacio krivičnu prijavu pozivajući se na stav 4. člana 236.

je javnom tužiocu potrebna saglasnost suda da se okrivljenom nalože neke od zakonom predviđenih obaveza, kako bi, za slučaj da ih okrivljeni izvrši, odustao od optužbe jer bi to bilo celishodnije sa stanovišta javnog interesa. *Sudska odluka je potrebna da bi se zastalo sa krivičnim postupkom dok okrivljeni ne izvrši naložene obaveze.*

2. Postupak uslovnog odustajanja od optužbe

Iz zakonskog teksta ne može se dokučiti koncepcija odustajanja javnog tužioca od optužbe na glavnom pretresu po osnovu oportuniteta, postupak je nepotpuno uređen, a oni njegovi segmenti koji su propisani nejasno su ili pogrešno uređeni. U vezi s tim, u zakonu nema odgovora na neka pitanja: Koji sudski organ daje saglasnost? Koji državni organ nalaže okrivljenom mere – sud ili javni tužilac? Kakva je sudbina glavnog pretresa dok teče rok ostavljen okrivljenom za izvršenje naloženih mera?

Da bi se javni tužilac rukovodio načelom oportuniteta na glavnom pretresu, prema slovu zakona, potrebna mu je saglasnost „suda“ pred kojim se vodi glavni pretres. Nejasno je o kom sudskom organu je reč. Moguće je da tu saglasnost daje veće pozivnih sudija ili sudija pojedinac, pošto je reč o krivičnim delima sa zaprećenom kaznom zatvora do tri godine, za koja se vodi sumarni krivični postupak. Da se ne bi narušila arhitektonika započetog krivičnog postupka, uzimajući u obzir dikciju pravne norme koju najavljuje upotrebljeni izraz „*pred kojim se vodi glavni pretres*“, ispravnije je tumačiti da saglasnost daje sudija pojedinac, ali je to trebalo i reći. Ovakva interpretacija prihvaćena je i u pravosudnoj praksi, ali se razlikuje sadržina sudske saglasnosti. Najčešće, sudija pojedinac daje opštu saglasnost da javni tužilac primeni oportunitet krivičnog gonjenja, ne upuštajući se u vrstu i broj mera koje se nalažu optuženom.

U zakonu nije predviđeno ko nalaže okrivljenom da „ispuni“ mere propisane za uslovno odlaganje gonjenja, da bi javni tužilac odustao od optužbe. To bi mogla biti obaveza javnog tužioca posle dobijene saglasnosti sudije pojedinca ili ovlašćenje samog sudije pojedinca kad se prethodno saglasi s predlogom javnog tužioca da se okrivljenom nalože neke od mera iz člana 236. st. 1. ZKP/01. Teorijski

gledano, jedna mogućnost bi bila da se ovlašćenje dà sudu, budući da je sudski krivični postupak već pokrenut, a nalaganjem obaveza okrivljenom treba da se postigne ista svrha kao kad mu se izriče krivična sankcija. Nakon otpočetog glavnog pretresa na kome je trebalo da sud presudi krivičnu stvar, umesto krivične sankcije, prema optuženom se primenjuju mere koje se zbog svoje prirode i svrhe mogu označiti kao alternativne krivičnopravne mere, te bi stoga bilo primereno da ih nalaže sud. Drugo moguće objašnjenje bi bilo da se zahtev za sudsku saglasnost na primenu oportuniteta smatra inicijativom za skretanje u diverzioni postupak. Tako gledano, treba tumačiti da se nakon davanja sudske saglasnosti krivični postupak prekida, a da otpočinje diverzioni postupak, koji bi dalje tekao po opštim pravilima kojima je uređen, a u konkretnom slučaju, po opštim pravilima za uslovno odlaganje krivičnog gonjenja, prema kojima mere nalaže javni tužilac. U praksi se primenjuje ova duga mogućnost, izgleda, po inerciji istovetnog postupanja, a ne zbog kakvih doktrinarnih argumenata.

Nije rešeno ni šta će biti sa započetim glavnim pretresom kad se sudija pojedinac saglasi da se okrivljenom nalože neke od mera predviđenih za uslovno odlaganje gonjenja. U toj situaciji nastaje potreba za prekidom ili odlaganjem glavnog pretresa. Kako je za izvršavanje skoro svih obaveza predviđenih u čl. 236. st. 1. ZKP/01 potrebno duže vreme, glavni pretres treba odložiti, ali u odredbama o uslovnom odustajanju od optužbe kao razlog za odlaganje nije predviđeno izvršavanje naloženih obaveza, niti se to bez teškoća može podvesti pod neki od razloga predviđenih u opštoj normi o odlaganju glavnom pretresa⁴⁷. Budući da drugog zakonskog osnova nema, izvršenje obaveza od strane okrivljenog treba shvatiti kao smetnju za uspešno sprovođenje glavnog pretresa (čl. 308. st. 1. ZKP/01 *in fine*), uz sve primedbe koje bi se mogle uputiti ovakvom tumačenju.

Iz zakonskog teksta se ne vidi u kom trenutku javni tužilac treba da zatraži od okrivljenog izjavu da li prihvata da mu se nalože pojedine mere, a kad saglasnost oštećenog (u slučaju da se nalažu mere za koje je to po zakonu potrebno). Logično je da javni tužilac pribavi izjavu okrivljenog i saglasnost oštećenog pre nego što zatraži saglasnost suda. U suprotnom, ako bi to činio posle dobijene saglasnosti suda, moglo

⁴⁷ Vidi član 308. Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine.

bi se dogoditi da okrivljeni ne prihvati izvršenje obaveza, ili da se oštećeni ne saglasi s primenom mera (kad je njegova saglasnost po zakonu potrebna). Pošto njihove izjave očigledno mora pribaviti pre nego što zatraži saglasnost suda, nejasno je kad javni tužilac to treba da učini. Jedna od mogućnosti je da na samom glavnom pretresu javni tužilac predloži okrivljenom da prihvati mere iz člana 236. st. 1. ZKP/01, ili zatraži da se glavni pretres nakratko prekine, ali je tada uspeh neizvestan. Druga mogućnost je da stupi u kontakt sa okrivljenim, a kad je to potrebno i sa oštećenim, pre zakazanog ročišta za glavni pretres. Ova druga mogućnost osigurava javnom tužiocu da na glavnom pretresu zatraži saglasnost suda samo kad to dopuštaju izjave okrivljenog i oštećenog, pa će verovatno u praksi biti češće korišćena.

I pored ovako nepotpune zakonske regulative, sa brojnim pravnotehničkim nedostacima, zakon se u praksi morao primenjivati. S obzirom na pravila koja se odnose na uslovno odlaganje gonjenja, uz uvažavanje pređašnje interpretacije zakonskog rešenja novoustavnog uslovnog odustajanja od optužbe na glavnom pretresu, u krivičnoj procesnoj doktrini tumačilo se da se postupak sprovodi kroz sledeće etape:

- 1) Ocena celishodnosti daljeg vođenja krivičnog postupka;
- 2) Pribavljanje izjava okrivljenog i oštećenog;
- 3) Saglasnost sudije pojedinca;
- 4) Određivanje mera okrivljenom;
- 5) Odlaganje glavnog pretresa;
- 6) Obaveštavanje sudije pojedinca o izvršenju obaveza naloženih okrivljenom;
- 7) Ročište za nastavljanje glavnog pretresa.⁴⁸

(1) *Ocena celishodnosti daljeg vođenja krivičnog postupka.* Ovu ocenu javni tužilac može da izvrši nakon podizanja optužnog predloga a pre ročišta za glavni pretres, ili na samom glavnom pretresu kad se za tim ukaže potreba tek nakon izvođenja pojedinih ili svih dokaza.

⁴⁸ V. Đurđić – D. Subotić, *Procesni položaj javnog tužioca i efikasnost krivičnog postupka*, Beograd, 2010, str. 57-59.

(2) *Pribavljanje izjava okrivljenog i oštećenog.* Celishodno je da javni tužilac pre ročišta za glavni pretres pribavi izjavu okrivljenog da prihvata mere koje će mu biti naložene i pristanak oštećenog, kad je po zakonu potreban. Ako pak tek u toku glavnog pretresa oceni da dalje vođenje postupka ne bi bilo celishodno, javni tužilac može zatražiti pristanak okrivljenog na samom pretresu ili predložiti da se pretres prekine za kratko vreme, kad proceni da bi bez prisustva javnosti i učešća suda lakše ubedio okrivljenog. Ukoliko oštećeni kome je u potpunosti naknađena šteta bez opravdanih razloga odbija da na to dâ pristanak, javni tužilac treba da zatraži odluku veća pozivnih sudija koja će nadomestiti pristanak oštećenog. Pribavljanje odluke veća tek nakon započetog glavnog pretresa samo bi komplikovalo krivični postupak. Javni tužilac bi morao zatražiti prekid glavnog pretresa, koji bi trajao do odluke veća pozivnih sudija, ali ta odluka može glasiti da se odobrava ili ne odobrava nalaganje mera okrivljenom. Svaka negativna odluka veća odugovlačila bi postupak. Osim toga, pribavljanje odluke veća pozivnih sudija nije u zakonu predviđeno kao razlog za prekid glavnog pretresa, ali bi se ovaj slučaj mogao podvesti pod „pripremanje optužbe“ ako se shvati u najširem smislu.

(3) *Saglasnost sudije pojedinca.* Kad pribavi izjavu o prihvatanju okrivljenog i po potrebi pristanak oštećenog, nakon otpočinjanja glavnog pretresa javni tužilac treba da zatraži saglasnost sudije pojedinca da se okrivljenom nalože mere, obavezujući se da će odustati od optužbe ako okrivljeni u roku izvrši obaveze koje je prihvatio. Sudija pojedinac treba da donese odluku odmah, na samom glavnom pretresu. Budući da u zakonu o tome nema odredbe, sudska odluka bi morala biti u formi rešenja, imajući u vidu prirodu i sadržinu predmeta odluke. Protiv ovog rešenja nije dopuštena samostalna žalba budući da služi pripremanju presude (čl. 398. st. 3).

(4) *Određivanje mera okrivljenom.* Sudija pojedinac može odbiti predlog javnog tužioca, u kom slučaju nastavlja sa održavanjem glavnog pretresa, ili dati saglasnost, čime se stvaraju uslovi za dalji tok postupka uslovnog odustajanja od optužbe. U nedostatku zakonske regulative, u ovom drugom slučaju moguća su dva načina određivanja mera: prvi, da sudija pojedinac svojom odlukom dâ saglasnost a da

javni tužilac nakon toga svojom odlukom naloži mere okrivljenom; i drugi, da sudija pojedinac dâ saglasnost tako što će svojom odlukom naložiti mere okrivljenom. O tome zašto je ovaj drugi način primeniji, objašnjeno je u pređašnjem izlaganju o nedostacima zakonodavne regulative. U dispozitivu rešenja treba precizno navesti obaveze koje se okrivljenom nalažu i rok u kojem treba da ih izvrši. Treba tumačiti da sudija pojedinac ima ovlašćenje da okrivljenom naloži i druge mere pored onih koje predlaže javni tužilac jer se ovde u biti radi o jednom diverzionom modelu, u kome se primenjuju alternativne mere kojima treba da se postigne ista svrha kao i izricanjem krivičnih sankcija. Otuda je logično da upravo organ koji bi na osnovu ocene okolnosti konkretnog slučaja vršio izbor vrste i mere krivične sankcije prilikom njenog izricanja bude i organ koji će na osnovu iste te ocene naložiti alternativne mere. U prilog ovoj interpretaciji može se navesti da je započeti krivični postupak u sudskoj vlasti sve dok optužba javnog tužioca postoji, pa sve odluke o upravljanju donosi sud. Kako se rešenjem o nalažanju alternativnih mera okrivljenom, u stvari, uslovno odlaže presuđenje krivične stvari, to je, po svojoj prirodi, radnja upravljanja postupkom. U obrazloženju treba navesti predlog javnog tužioca, razloge zbog kojih je celishodnije da se okrivljenom nalože mere nego da se nastavi krivični postupak, kao i razloge za izbor vrste i visine obaveza koje okrivljeni treba da izvrši, te naznačenje da oštećeni nema pravo da preuzme optužbu u svojstvu supsidijarnog tužioca u slučaju da javni tužilac odustane od optužbe zato što je okrivljeni izvršio naložene mu obaveze.

(5) *Odlaganje glavnog pretresa.* Pošto svojim rešenjem naloži izvršenje obaveza okrivljenom, sudija pojedinac mora da donese rešenje o odlaganju glavnog pretresa. Glavni pretres može biti odložen na neodređeno ili određeno vreme, u kom slučaju odlaganje treba da bude usklađeno s rokom ostavljenim okrivljenom da izvrši naložene obaveze.

(6) *Obaveštavanje sudije pojedinca o izvršenju obaveza naloženih okrivljenom.* Bilo bi celishodno da javni tužilac, nakon isteka roka ostavljenog okrivljenom, izvesti sudiju pojedinaca da li je okrivljeni izvršio naložene obaveze. To po zakonu nije obavezno, ali je celishod-

no da bi sudija pojedinac zakazao glavni pretres odložen na neodređeno vreme i kako bi se blagovremeno pripremio za nastavak glavnog pretresa ako se nisu stekli uslovi za odustajanje javnog tužioca od optužbe. Sudiji pojedincu treba dostaviti i izveštaje državnih organa i druge isprave koji se odnose na izvršavanje obaveza okrivljenog.

(7) *Ročište za nastavljajanje glavnog pretresa.* Kako će se nastaviti glavni pretres, zavisi od činjenice da li je okrivljeni izvršio obaveze u ostavljenom roku. Posle otvaranja zasedanja najpre javni tužilac treba da saopšti da li je okrivljeni izvršio sve obaveze i da ukaže na isprave i druge dokaze kojima se to potvrđuje. Za slučaj da okrivljeni nije izvršio prihvaćene obaveze, tok glavnog pretresa dalje teče po opštim pravilima za odloženi glavni pretres – nastavlja se ili počinje iznova (čl. 308). Ako je okrivljeni blagovremeno izvršio sve obaveze koje je prihvatio, javni tužilac mora izjaviti da odustaje od optužbe, zbog čega je sudija pojedinac obavezan da donese presudu kojom se optužba odbija. Prema izričitoj zakonskoj zabrani, po donošenju ove presude oštećeni nema pravo da podnese supsidijarnu tužbu (čl. 236. st. 8).

Za objašnjeni novoustanovljeni slučaj primene oportuniteta, označen kao *uslovno odustajanje od optužbe*, zakonom je postavljen limit da važi za krivična dela s propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. Međutim, zakonom je dopušteno da se ovaj oblik oportuniteta primeni i na krivična dela *sa zaprećenom kaznom zatvora do pet godina*, pod jednim uslovom – da veće pozivnih sudija svojom odlukom to odobri. Iako je ovo naizgled jednostavno zakonsko rešenje, uvedeno najpre za slučaj uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja, ono izaziva pažnju s principijelnog i praktičnog stanovišta. Principijelno se može postaviti pitanje zašto se odluka o upravljanju postupkom poverava nekom drugom sudskom organu, a ne onom pred kojim teče glavni pretres. Da je reč o prethodnom postupku, uvođenje ovog sudskog organa u upravljanje postupkom možda bi se moglo i razumeti (po uzoru na uređenje neslaganja između javnog tužioca i istražnog sudije), ali na glavnom pretresu ti argumenti gube snagu. Osim ovog narušavanja arhitektonike, dubiozno je kakvo dejstvo može imati odobrenje ovog veća – kakvo dejstvo ima po zakonu, a kako će faktički uticati na sudiju pojedinca.

Naime, pitanje je da li ova odluka veća supsumira odluku suda kojom se na glavnom pretresu daje saglasnost na uslovno odlaganje odustajanja od optužbe. Ako je odgovor negativan, pa se tumači da sudija pojedinac tek nakon odobrenja veća treba da donese odluku da li se saglašava s nalaganjem alternativnih mera okrivljenom, otvaraju se dalja pitanja – da li sudija pojedinac može prethodno učestvovati u radu veća i kakav će faktički uticaj imati odluka veća na njegovu odluku o davanju saglasnosti. Razlozi i okolnosti zbog kojih veće treba da odobri primenu načela oportuniteta na glavnom pretresu za teža krivična dela ne mogu biti neki drugi nego isti oni na koje će se javni tužilac na glavnom pretresu pozvati u predlogu sudiji pojedincu da se okrivljenom nalože neke od mera propisane za uslovno odlaganje gonjenja. Pošto se ti razlozi, po logici stvari, ne mogu razlikovati, zato se i postavlja pitanje svrhe odluke sudije pojedinca nakon odobrenja veća pozivnih sudija. Da bi imale smisao, te odluke treba tumačiti po principu odnosa opšteg i posebnog: zbog visine zaprećene kazne, veće svojom odlukom treba uopšteno da odobri primenu mera prema nekom okrivljenom, a sudija pojedinac da svojom odlukom okrivljenom naloži primenu pojedinih, tačno određenih mera i da odredi rok za njihovu primenu. Izgleda da se u praksi dešava obrnuto od pravno logičnog: sudija pojedinac daje načelnu saglasnost, a veće pozivnih sudija odobrava primenu tačno određenih mera kojima se uslovljava primena oportuniteta u konkretnom slučaju!?

I pored nedostataka zakonske regulative, oportunitet na glavnom pretresu i za dela sa zaprećenom kaznom do pet godina zatvora morao se tumačiti tako da u praksi bude primenljiv i bez većih teškoća, te da postigne svrhu zbog koje je i ustanovljen. Sled radnji koje javni tužilac i sud preduzimaju treba da osigura kontinuitet postupka i da stvori realne pretpostavke za primenu i uspeh svake od tih radnji, preduzetih u cilju primene načela oportuniteta na glavnom pretresu.⁴⁹

Na kraju, osim što se teorijski dovodi u pitanje čitava koncepcija načela oportuniteta na glavnom pretresu i što tumačenje nejasnih i nepotpunih zakonskih pravila izaziva nemale teškoće, pretila je opasnost da u praksi javni tužioci prevale odgovornost na sud za odustajanje od optužbe. Umesto da sami primene načelo oportuniteta u

⁴⁹ *Amplius*: V. Đurđić – D. Subotić, *op. cit.*, str. 59.

pretkrivičnom postupku i sami donesu odluku o uslovnom odlaganju krivičnog gonjenja, moglo se dogoditi da češće podignu optužni akt, pa tek nakon toga, u tim istim slučajevima i iz istih razloga, zatraže „saglasnost suda za odustanak od optužbe“, što je daleko manji rizik za javnog tužioca, a odgovornost je podeljena. Izgleda da se ta opasnost nije u većoj meri obušila na primenu oportuniteta krivičnog gonjenja u pretkrivičnom postupku, budući da je zastupljenost ovog oportuniteta ispod deset odsto u istraživanom uzorku za trogodišnji period.

Uslovno odustajanje javnog tužioca od optužbe na glavnom pretresu kao vid oportuniteta nije imalo dug vek, ukinuto je nakon dve godine. Zakonik o krivičnom postupku iz 2011. godine (ZKP/11)⁵⁰ ne predviđa, sasvim opravdano, ovaj oblik oportuniteta. Tome su sigurno doprinele doktrinarnе kritike, ali i činjenica da u većem obimu nije primenjivan u pravosudnoj praksi, o čemu će nadalje biti reči.

§2.

PRAVOSUDNA PRAKSA

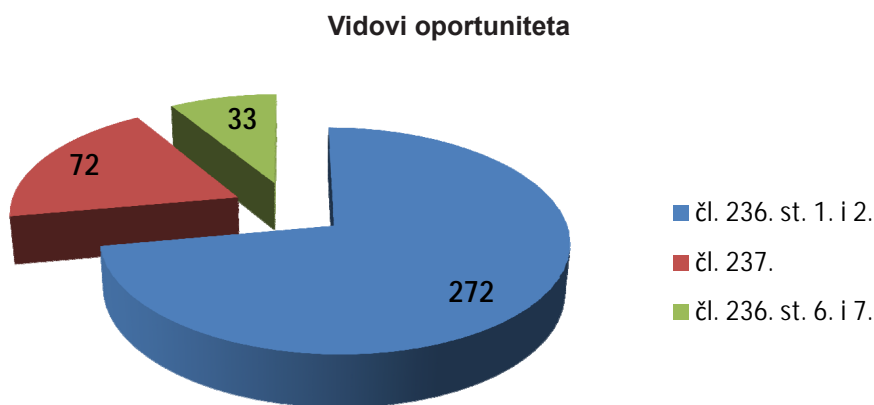
1. Obim primene uslovnog odlaganja optužbe na glavnom pretresu

Empirijsko istraživanje je pokazalo da se od svih zakonom propisanih oblika oportuniteta uslovno odlaganje optužbe najređe koristi u pravosudnoj praksi. Uzrok tome zasigurno nisu doktrinarnе kritike, o kojima je bilo reči, već neki drugi, mislimo, vanpravni faktori koji empirijskim istraživanjem nisu obuhvaćeni. U vezi s tim, kao logično, nameće se pitanje kad će to javni tužilac doći u situaciju da se tek na glavnom pretresu koristi oportunitetom krivičnog gonjenja, pošto je tu mogućnost imao još u pretkrivičnom postupku, a za krivična dela sa zaprećenom kaznom do tri godine zatvora, čak je bio dužan (čl. 236. st. 9. ZKP/01) da pre pokretanja krivičnog postupka ispita postoji li mogućnost za primenu oportuniteta. Razumno je da javni tužilac na glavnom pretresu odustane od optužbe iz razloga celishodnosti,

⁵⁰ Vidi čl. 283. Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. godine (*Sl. glasnik RS* br. 72/2011).

u slučajevima kad ti razlozi nastanu tek u ovoj fazi krivičnog postupka. To mogu biti razlozi koji se navode kao opravdanje za primenu oportuniteta, čiju primenu ćemo kasnije analizirati, ali i sasvim drugi razlozi. Rezultati istraživanja pokazuju da se iste okolnosti, po pravilu više njih, uzimaju kao razlog za primenu oportuniteta i u pretkrivičnom postupku i na glavnom pretresu, samo se zastupljenost pojedinih okolnosti unekoliko razlikuje (vidi Tabela 30, str. 124).⁵¹ Sledi da neki drugi faktori dovode do primene oportuniteta tek u fazi glavnog pretresa, a ne okolnosti kojima se pravda, zabeležene u spisima predmeta. Čini se verovatnim da bi to mogla biti inicijativa optuženog ili njegovog branioca prilikom njihovog prvog susreta, neposredno pre početka ročišta za glavni pretres.

Kad se uporede statistički podaci dobijeni empirijskim istraživanjem, učestalost pojedinih vidova oportuniteta izgleda ovako: najmanje je primenjivan oportunitet na glavnom pretresu, samo u 33 slučaja, što čini 8,75 % od ukupnog uzorka; nešto više je primenjivan oportunitet iz razloga pravičnosti, u 72 slučaja (19,10 %); najčešće je primenjivano uslovno odlaganje krivičnog gonjenja, u 272 slučaja, što je bezmalo tri četvrtine ili, tačnije, 72,15 % od ukupnog uzorka koji čine svi vidovi oportuniteta (vidi Grafikon 33).

Grafikon 33

⁵¹ Budući da u zakonu nema propisanih razloga za primenu oportuniteta, u praksi se kod oba ova vida oportuniteta kao opravdanje navode okolnosti za odmeravanje kazne.

U praksi se ovaj vid oportuniteta različito prihvata u pojedinim sudovima, što se vidi iz Tabela 37. Najviše je primenjivan u Osnovnom sudu u Pančevu (14), kako za lakša krivična dela (9) tako i za teža dela. U postupcima pred osnovnim sudovima u Kraljevu, Somboru i Vranju, odustanak od optužbe na glavnom pretresu, kao vid oportuniteta, uopšte nije primenjivan u periodu obuhvaćenom istraživanjem (2008-2011).

Tabela 37

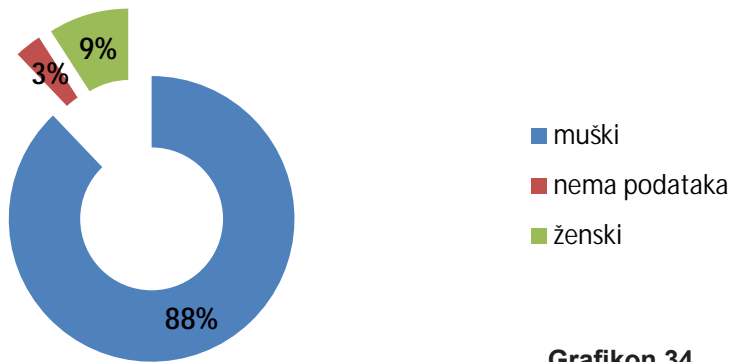
Odustanak od optužbe na glavnom pretresu									
	bg	jg	kr	pa	pi	so	va	vr	svoga
čl. 236. st. 6.	8	3	*	9	4	*	2	*	26
čl. 236. st. 7.	1	1	*	5	*	*		*	7
ukupno	9	4	*	14	4	*	2	*	33

Za teža krivična dela oportunitet je primenjen samo u 7 krivičnih predmeta, što znači da se približno svaki peti slučaj primene oportuniteta na glavnom pretresu odnosi na teža krivična dela, preciznije rečeno, u ukupnom obimu na glavnom pretresu, oportunitet za teža krivična dela čini 21,21 %.

2. Karakteristike primene oportuniteta na glavnom pretresu

U praksi je ovaj vid oportuniteta češće primenjivan prema učionicima muškog pola. U ukupnom broju ovog vida oportuniteta, uzimajući u obzir i lakša i teža krivična dela za koja je dopušten, odustanak javnih tužilaca od optužbe prema ženama čini svega 9 % (vidi Grafikon 34).

Odustanak od optužbe na glavnom pretresu prema polu

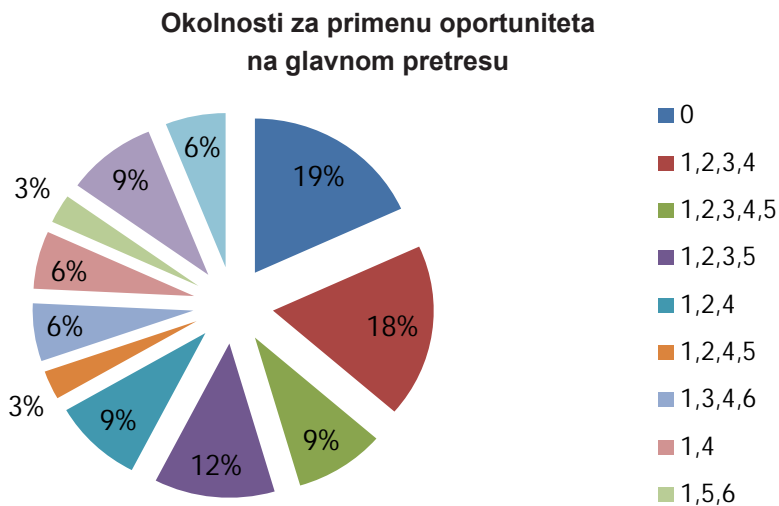
Grafikon 34

Za istraživanje okolnosti koje su opredeljivale javne tužioce da primene neki oblik oportuniteta krivičnog gonjenja, u istraživačkom upitniku ponuđeno je šest odgovora. Budući da u procesnom zakoniku nisu propisani uslovi za primenu oportuniteta, niti je propisana njegova svrha,⁵² norme procesnog prava nisu mogle poslužiti za bliže određivanje razloga za primenu oportuniteta. Drugim rečima, u procesnom zakoniku ne može se naći pravni osnov koji bi trebalo obrazložiti faktičkim razlozima prilikom primene oportuniteta. S obzirom na doktrinarno shvatanje načela oportuniteta krivičnog gonjenja i njegove svrhe, u upitniku su navedene neke od okolnosti koje se u praksi uzimaju prilikom odmeravanje kazne ili donošenja odluke o oslobađanju od kazne (čl. 54, 58. i 59. KZ). Kao okolnosti koje javni tužioci cene prilikom odlučivanja da primene oportunitet, u upitniku su navedene: (1) vrsta i težina učinjenog krivičnog dela, (2) lične i porodične prilike učinioca, (3) držanje učinioca posle izvršenog krivičnog dela, (4) osuđivanost učinioca, (5) priznanje krivičnog dela i (6) ostalo.

Prilikom donošenja odluke da primene oportunitet na glavnom pretresu, javni tužioci su, po pravilu, uzimali u obzir više okolnosti. Za opravdanje odustanka od optužbe iz razloga celishodnosti tek na glavnom pretresu, javni tužioci su u najvećem broju slučajeva navodili sve okolnosti (navedene u istraživačkom upitniku), izuzev priznanja

⁵² *Amplius*: Vojislav Đurđić, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u krivičnom postupku Srbije”, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 2-3/2011, str. 213-215.

okrivljenog, bez dodavanja drugih okolnosti koje su u upitniku označene kao kategorija „ostalo“. Ti slučajevi su na grafikonu označeni sa (1,2,3,4 i učestvuju sa 18 % u ukupnom obimu primene oportuniteta na glavnom pretresu (vidi Grafikon 35). Sledeću grupu čine predmeti u kojima su javni tužioci kao razloge za primenu oportuniteta u konkretnom slučaju navodili sve okolnosti izuzev neosuđivanosti učinioca, bez dodavanja drugih okolnosti što su u upitniku označene kao kategorija „ostalo“. Te sve okolnosti, bez neosuđivanosti učinioca, javni tužioci naveli su za 12 % odustanaka od optužbe na glavnom pretresu. Prilikom primene oportuniteta na glavnom pretresu javni tužioci su u najmanjem broju slučajeva (3 %) zajedno navodili vrstu i težinu krivičnog dela i priznanje učinioca, dodajući i neku okolnost izvan onih navedenih u istraživačkom upitniku.

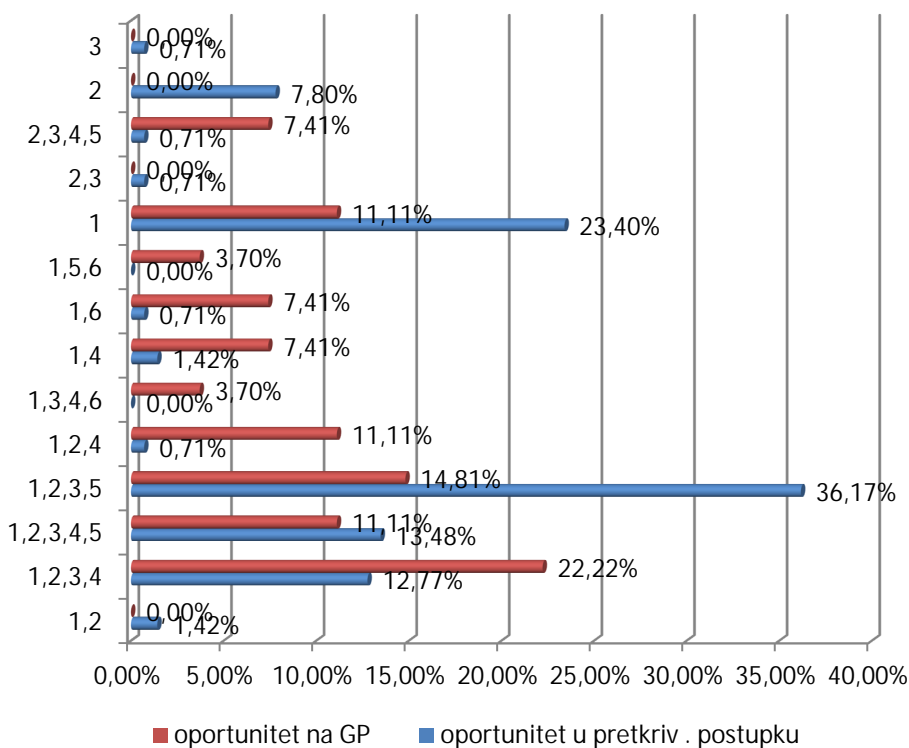

Grafikon 35

<i>legenda</i>	
(0) nema podataka	(4) osuđivanost učinioca
(1) vrsta i težina učinjenog krivičnog dela	(5) priznanje krivičnog dela
(2) lične i porodične prilike učinioca	(6) ostalo
(3) držanje učinioca posle izvršenog krivičnog dela	

Za sagledavanje politike primene načela oportuniteta, interesantno je uporediti razloge za primenu oportuniteta u pretkrivičnom postupku i na glavnom pretresu. Da bi poređenje bilo egzaktno, potrebno je da o tome postoje statistički podaci za sve predmete u istraživanom uzorku, što nije slučaj. Međutim, i kad se posmatraju samo krivični predmeti kod kojih su navedene okolnosti za primenu oportuniteta, rezultati poređenja mogu biti indicija o politici primene oportuniteta pre i posle pokrenutog krivičnog postupka.

Poređenje okolnosti za primenu oportuniteta

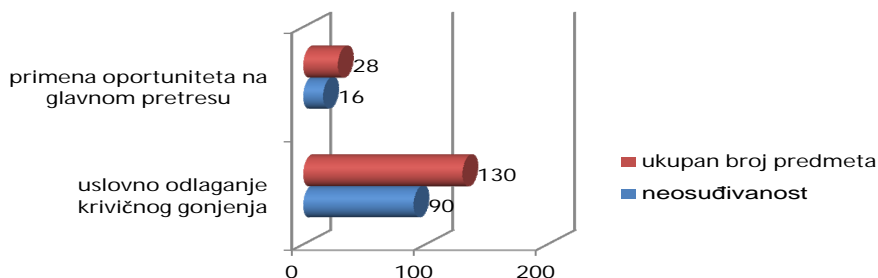

Grafikon 36

Iz podataka prikazanih na Grafikon 36 odmah se može uočiti da javni tužioci u većini slučajeva praktikuju da navode više okolnosti za odluku o primeni oportuniteta i pre i posle pokrenutog krivičnog postupka, izuzev okolnost vrste i težine krivičnog dela. Postoje, međutim, i očigledne razlike u obimu primene pojedinih grupa okolnosti. U prekrivičnom postupku javni tužioci su najčešće navodili sve okolnosti osim neosuđivanosti (36,17 %) kao razlog za primenu oportuniteta u konkretnom slučaju, na grafikonu označene sa 1,2,3,5 (vidi Grafikon 36). Ta varijabla, tj. kombinacija ovih okolnosti na glavnom pretresu, zastupljena je sa 14,81 %, što je više nego dvostruko manje. Za razliku od prekrivičnog postupka, na glavnom pretresu najbrojniji su slučajevi odustajanja od optužbe u kojima su javni tužioci pravdali primenu oportuniteta navodeći sve okolnosti izuzev priznanja okrivljenog da je izvršio krivično delo, što čini 22,22 % ovog vida oportuniteta. Ova varijabla je u prekrivičnom postupku zastupljena sa 12,77 %. Budući da u prvoj varijabli nedostaje „neosuđivanost” a u drugoj „priznanje krivičnog dela” kao okolnost za primenu oportuniteta, nameću se pitanja zašto je javnim tužiocima u prekrivičnom postupku manje važno da li je učinilac ranije osuđivan za krivična dela, a na glavnom jeste, što bi se iz ovih podataka moglo zaključiti, te zašto je na glavnom pretresu priznanje krivičnog dela češće izostavljano kao okolnost za primenu oportuniteta u slučajevima kod kojih su sve ostale okolnosti navedene kao opravdanje.

U traganju za odgovorom na postavljena pitanja, prikazaćemo podatke koliko je ukupno svaka od ovih okolnosti uzeta u razmatranje, bez obzira koje su još okolnosti navedene u konkretnom slučaju. Najpre o neosuđivanosti. Statističkih podataka o okolnostima za primenu oportuniteta bilo je u 130 predmeta u kojima je primenjeno uslovno odlaganje krivičnog gonjenja, te 28 predmeta u kojima je primenjen oportunitet na glavnom pretresu, što je na Grafikon 37 označeno kao „ukupan broj predmeta”.

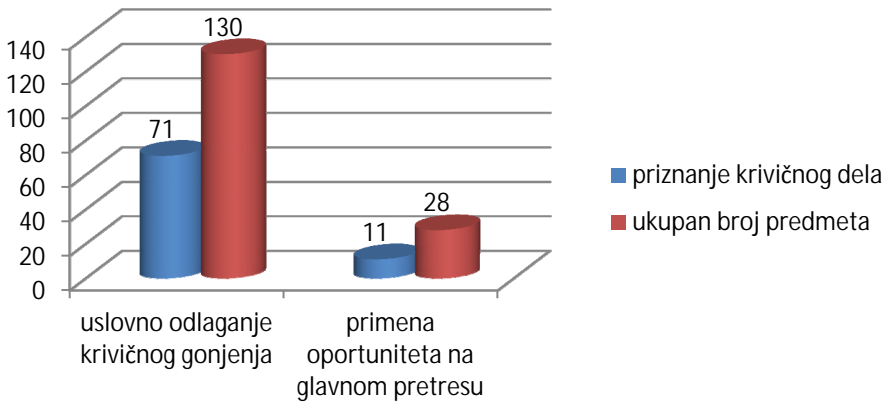
Neosuđivanost kao okolnost za primenu oportuniteta

Grafikon 37

Neosuđivanost je prilikom uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja u prekrivičnom postupku uzeta u obzir u 90 predmeta od ukupno 130, što čini 69,23 %, a na glavnom pretresu u 16 predmeta, od ukupno 28, što predstavlja učešće od 57,15 %. Budući da je neosuđivanost procentualno više uzimana kao okolnost za primenu uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja u prekrivičnom postupku nego za primenu oportuniteta na glavnom pretresu, ne može se reći da je javnim tužiocima manje važna ova okolnost u prekrivičnom postupku nego na glavnom pretresu, u kom je pravcu napred postavljeno pitanje. S druge strane, ne bi se moglo reći ni da je ova okolnost jednako zastupljena kod oba vida oportuniteta, jer je procentualna razlika njene učestalosti ≈ 12 %.

Priznanje krivičnog dela kao okolnost za primenu oportuniteta

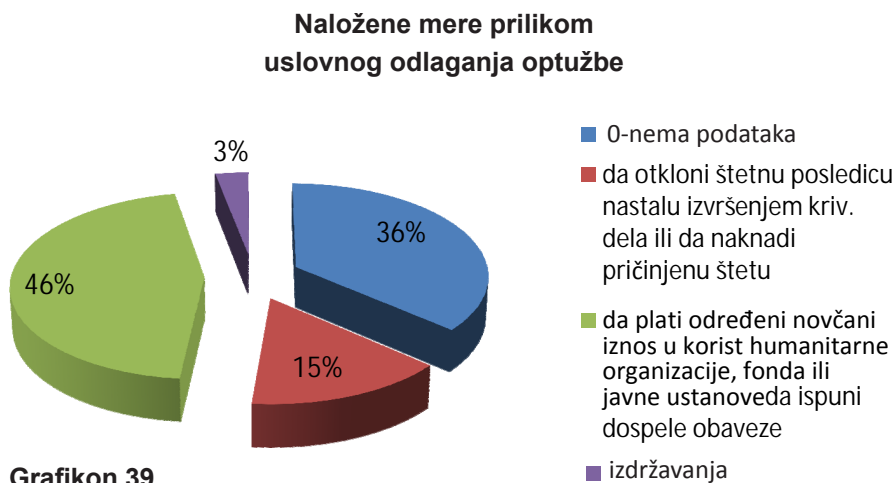

Grafikon 38

Priznanje krivičnog dela navedeno je kao opravdanje uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja u 71 predmetu, od ukupno 130, i to uvek s nekim drugim okolnostima, što čini 54,61 %, dok je na glavnom pretresu uzeto u obzir 11 predmeta, od ukupno 28, te je njegova zastupljenost 39,28 %. Procentualna razlika učestalosti primene ove okolnosti između navedenih vidova oportuniteta nije zanemarljiva i iznosi ≈ 15 % u korist uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja. I ovi podaci, dobijeni empirijskim istraživanjem, potvrđuju da se priznanje krivičnog dela manje uzima u obzir na glavnom pretresu nego u pretkrivičnom postupku. Zbog toga što u postupku primene oportuniteta na glavnom pretresu učestvuje i sud, mogao se očekivati sasvim suprotan zaključak jer priznanje krivičnog dela sud uvek uzima kao olakšavajuću okolnost prilikom odmeravanja kazne. Zašto je stanje takvo, rezultati istraživanja su nedostadni da bi se dao odgovor na ovo pitanje.

3. Nalaganje mera prilikom primene oportuniteta na glavnom pretresu

Prema zakonskim odredbama, prilikom primene oportuniteta na glavnom pretresu, primenjuju se iste mere kao kod uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja.

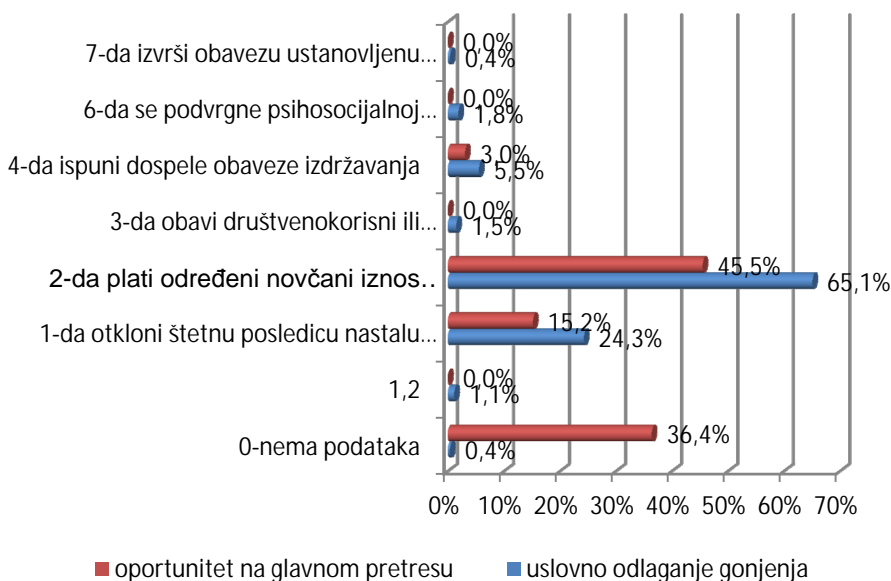
Grafikon 39

Iz podataka navedenih u Grafikon 39, može se videti da se primena oportuniteta uslovljava izvršenjem samo četiri od ukupno osam, predviđenih u čl. 236. st. 1. ZKP/01. Najčešće se optuženom nametala obaveza da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove. Od ukupno 33 slučaja primene oportuniteta na glavnom pretresu, ova mera naložena je u 46 % slučajeva. Primena oportuniteta na glavnom pretresu u najmanjem broju slučajeva uslovljena je nalaganjem obaveze optuženom da ispuni dospelu obavezu izdržavanja. U ukupnom obimu oportuniteta na glavnom pretresu zastupljena je sa 4 %.

Ovi podaci ujedno pokazuju razlike u primeni ovih mera kod uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja, kod kojih se primenjuje sedam od ukupno osam zakonom propisanih. Kad se posmatra učestalost samo onih mera koje se primenjuju na glavnom pretresu, može

se reći da se približno jednako primenjuju kod oba vida oportuniteta (vidi Grafikon 40). Kao mere koje dominiraju prilikom uslovljavanja primene oportuniteta, kod oba vida postoje dve mere: a) plaćanje određenog novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije (u pretkrivičnom postupku zastupljena je sa 65,1 % a, na glavnom pretresu sa 45,5 %) i b) otklanjanje štetne posledice (u pretkrivičnom postupku zastupljena je sa 24,3 %, a na glavnom pretresu sa 15,2 %).

Poređenje mera kojima se uslovljava primena oportuniteta

Grafikon 40

Empirijsko istraživanje pokazuje da primena oportuniteta na glavnom pretresu nije zaživela u pravosudnoj praksi i da je karakterišu i prate nelogičnosti u primeni. Ako se ovaj opšti zaključak poveže s kritikom da je zakonsko uređenje ovog oblika oportuniteta konceptijski nekoherentno, nepotpuno i pogrešno uređeno, sve to zajedno podupire i opravdava njegovo ukidanje.

VI

USLOVI ODLAGANJA KRIVIČNOG GONJENJA KAO MOGUĆI ELEMENT SPORAZUMA O PRIZNANJU KRIVICE

Jedna od posebnih specifičnosti koje je doneo proces reforme srpskog krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije jeste i ozakonjenje instituta sporazuma o priznavanju krivice. S obzirom na nesporan značaj instituta sporazuma kao instrumenta efikasnosti krivičnog postupka po Zakonu o izmenama i dopunama ZKP iz 2009. godine,⁵³ dolazi, i u srpskom krivičnom procesnom zakonodavstvu, do ozakonjenja ovog instituta kao jedne od dominantnih formi pojednostavljenog postupanja u krivičnim stvarima uopšte.⁵⁴ Reč je o institutu čija se suština ogleda u prethodnom pregovaranju o priznavanju krivičnog dela između tužioca i okrivljenog, te naknadnom prihvatanju ili neprihvatanju od strane suda tako postignutog sporazuma između tužioca i okrivljenog. Ozakonjenje instituta sporazuma o priznanju krivičnog dela u ZKP Srbije rezultat je skoro jedinstvenog stava naše stručne javnosti o sporazumu kao veoma važnom i nadasve korisnom instrumentu povećanja efikasnosti borbe protiv kriminaliteta uopšte⁵⁵. Međutim, još pre ozakonjenja instituta (odmah po usvajanju ZKP iz 2006. godine čija je jedna od osobenosti bila i ozakonjenje sporazuma⁵⁶) kao i u kasnijem procesu rada na reformi krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije, institut sporazuma o priznavanju krivice skupa, sa načelom oportuniteta

⁵³ *Sl. glasnik RS*, br. 72/09

⁵⁴ Nikolić, D, *Sporazum o priznanju krivice*, Beograd, 2009. god.

⁵⁵ Zaključci XLVII redovnog godišnjeg savetovanja Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu (Zlatibor, 26. septembra 2010. god.)

⁵⁶ Bejatović, S, „Sporazum o priznanju krivice i druge pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije kao instrument normativne efikasnosti krivičnog postupka”, *Zbornik Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope*, Pravni fakultet Kragujevac, 2009. god, Knjiga IV, str. 85-106.

krivičnog gonjenja kod punoletnih učinilaca krivičnih dela, bio je, a i dalje je predmet intenzivnih rasprava naše stručne javnosti.⁵⁷ Skoro da nije bilo nijedne stručne rasprave posvećene procesu reforme krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije a da u centru njenog fokusa nisu bila i pitanja vezana za ovaj institut. Međutim, skoro da nijedna od njih nije dovela pod znak pitanja njegovu kriminalno-političku opravdanost. Naprotiv. Rasprave su vođene i vode se u pravcu iznalaženja rešenja za njegovo normiranje i primenu u skladu s kriminalno-političkim razlozima koji su doveli do njegovog ozakonjenja u krivičnom procesnom zakonodavstvu uopšte, pa i kod nas.⁵⁸ Među najdiskutabilnijim pitanjima kada je reč o ovom institutu jesu pitanja koja se tiču obima njegove primene (da li za sva krivična dela dozvoliti mogućnost njegove primene ili ne?); uslova zaključenja sporazuma; vrste i iznosa krivične sankcije u usaglašenom sporazumu; zaštite prava oštećenog lica.⁵⁹ S obzirom na njihovu aktuelnost i razliku u stručnom pristupu, njihova normativna razrada je, u nemalom, različita u još uvek važećem ZKP i novousvojenom ZKP iz 2011. godine. Posmatrano sa aspekta teme ovog rada, osnovne karakteristike instituta sporazuma o priznavanju krivice, prema još uvek važećem ZKP-u, ogledaju se u sledećem:

Prvo, mogućnost zaključenja sporazuma postoji za jedno ili više krivičnih dela u sticaju s propisanom kaznom zatvora do 12 godina.

Drugo, jedan od sasvim opravdanih elemenata teksta sporazuma može da bude i obavezivanje okrivljenog da ispuni jednu ili više obaveza pod kojima, u smislu čl. 236. Zakonika, javni tužilac može da koristi načelo oportuniteta krivičnog gonjenja putem njegovog odlaganja. Reč je o sledećim obavezama okrivljenog: da otkloni štetnu posledicu

⁵⁷ Vidi časopis *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 2/2006 (u celosti posvećen problematici ovog zakonskog projekta).

⁵⁸ Vidi: Nikolić, D, *Sporazum o priznanju krivice*, Beograd, 2009. god; Bejatović, S, „Sporazum o priznanju krivice i druge pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije kao instrument normativne efikasnosti krivičnog postupka”, *Zbornik Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope*, Pravni fakultet Kragujevac, 2009. god, Knjiga IV, str. 85-106

⁵⁹ Bejatović, S., „Sporazum o priznanju krivice i druge pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom zakonodavstvu Srbije kao instrument normativne efikasnosti krivičnog postupka”, *Zbornik Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope*, Pravni fakultet Kragujevac, 2009. god, Knjiga IV, str. 85-106

nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu; da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove; da obavi određeni društveno korisni ili humanitarni rad; da ispuni dospele obaveze izdržavanja; da se podvrgne odvikavanju od alkohola ili opojnih droga; da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji; da izvrši obavezu ustanovljenu pravnosnažnom odlukom suda, odnosno poštuje ograničenje utvrđeno pravnosnažnom sudskom odlukom; da položi vozački ispit, obavi dodatnu vozačku obuku ili završi drugi odgovarajući kurs. Predlog za ovaj element sporazuma može da potekne kako od okrivljenog i njegovog branioca tako i od javnog tužioca. O usvajanju predloga teksta sporazuma čiji je i ovo jedan od elemenata, kao i uopšte, odlučuje sud na ročištu kome prisustvuje javni tužilac, okrivljeni i branilac, s tim da se o tome obaveštava oštećeni i njegov punomoćnik. I pored toga što to nije izričito navedeno u Zakoniku, prilikom odlučivanja o ovom elementu sporazuma posebna pažnja se mora posvetiti stavu oštećenog u vezi sa istim, i to u onim slučajevima kada se konkretna obaveza tiče njega. Ovo proizlazi iz odredbe čl. 282v st. 8. tač. 5. Zakonika, kojom je propisano da će sud usvojiti sporazum o priznanju krivice ako, pored ostalog, utvrdi „da sporazumom o priznavanju krivice nisu povređena prava oštećenog ili da on nije protivan razlozima pravičnosti.” Pored ovog, zakonodavac postavlja još jedan uslov za prihvatanje ovog elementa sporazuma. To je da je okrivljeni, „s obzirom na prirodu obaveze u mogućnosti da je ispuni do podnošenja sporazuma o priznanju krivice sudu, odnosno da do podnošenja sporazuma započne sa ispunjavanjem obaveza⁶⁰.” Dalje, u prilog ispravnosti stava prema ulozi oštećenog po ovom elementu sporazuma govori i odredba čl. 282g st. 2. Zakonika, prema kojoj protiv rešenja suda o usvajanju sporazuma o priznanju krivice žalbu mogu izjaviti oštećeni i njegov punomoćnik. U vezi sa ovakvim rešenjem Zakonika mora se postaviti pitanje: koje su posledice neispunjavanja ovako preuzetih obaveza okrivljenog? Ovako postavljeno pitanje rezultat je stava zakonodavca da je za prihvatanje teksta sporazuma od strane suda dovoljno da okrivljeni do podnošenja sporazuma o priznanju krivice započne sa ispunjavanjem obaveze ili obaveza. Ako se ovome doda i činjenica da u sporazumu o priznavanju krivice, čiji je

⁶⁰ Čl. 282bst. 4. ZKP

sastavni deo i ovaj element, ne mora da bude preciziran ni krajnji rok izvršenja preuzete obaveze – što je inače obaveza u slučaju odlaganja krivičnog gonjenja kao vida oportuniteta⁶¹ – onda postavljeno pitanje još više dobija na aktuelnosti.

Ako se navedeno pitanje posmatra sa aspekta novog ZKP, onda se može zaključiti sledeće: i u novom zakoniku o krivičnom postupku ovaj institut, sasvim opravdano, jeste zadržan. Međutim, u njegovoj normativnoj razradi, stav je autora rada, nije se dovoljno vodilo računa o stavovima stručne javnosti u vezi sa istim i rešenjima prisutnim u kompetentnom komparativnom krivičnom procesnom zakonodavstvu. U novousvojenom zakoniku zadržan je ovaj institut, ali ne samo sa izmenjenim nazivom, već i izmenjenom sadržinom njegove normativne razrade u odnosu na rešenja prisutna u još uvek važećem ZKP,⁶² i to po krucijalnim pitanjima njegovog obeležja. Novine se ogledaju u sledećem:

Prvo, promenjen je njegov naziv. Umesto naziva „Sporazum o priznanju krivice” uzet je naziv „Sporazum o priznanju krivičnog dela”. Ovakvo rešenje je ispravnije i u skladu je s koncepcijom pojma krivičnog dela iz čl. 14. st. 1. KZ RS, prema kojoj je krivica sastavni, bitan elemenat krivičnog dela.

Drugo, umesto normativno ograničene mogućnosti primene instituta, predviđena je mogućnost primene sporazuma kod svih, pa i najtežih krivičnih dela.

Treće, odsustvo propisivanja minimuma krivične sankcije koja se može predložiti u ponuđenom tekstu sporazuma o priznanju krivičnog dela. Umesto toga, propisano je samo „da je kazna ili druga krivična sankcija, odnosno druga mera u pogledu koje su javni tužilac i okrivljeni zaključili sporazum, predložena u skladu s krivičnim ili drugim zakonom” (čl. 317. st. 1 tač. 4. novog ZKP).

Četvrto, odluka o sporazumu o priznanju krivičnog dela donosi se na ročištu na koje se pozivaju javni tužilac, okrivljeni i njegov branilac. Za razliku od još uvek važećeg ZKP, o ročištu na kojem se odlučuje o sporazumu oštećeni se i ne obaveštava.

⁶¹ Shodno čl. 236. st. 3. ZKP „Osumnjičeni je dužan da prihvaćenu obavezu izvrši u roku koji ne može biti duži od šest meseci.”

⁶² Uporedi odredbe čl. 282a-282d. važećeg ZKP i odredbe čl. 313-319. novog ZKP.

Peto, jedan od mogućih elemenata sporazuma o priznavanju krivičnog dela i po novom ZKP je, sasvim opravdano, i „izjava okrivljenog o prihvatanju obaveza” pod kojima može da dođe do odlaganja krivičnog gonjenja od strane javnog tužioca, pod uslovom „da priroda obaveze omogućava da se započne s njenim izvršenjem pre podnošenja sporazuma sudu”. Pored ovog, kada je reč o ovom mogućem elementu sporazuma o priznavanju krivičnog dela u novom ZKP, njega karakteriše kako modifikacija obaveza tako i odsustvo bilo kakvog uticaja oštećenog na odlučivanje suda o ovom elementu i pregovaranje stranaka o istom. Naime, broj mogućih obaveza je smanjen,⁶³ a sadržaj jedne obaveze je promenjen.⁶⁴ Dalje, ukinuta je mogućnost pojave oštećenog kao titulara prava na izjavljivanje žalbe protiv presude o prihvatanju sporazuma o priznavanju krivičnog dela⁶⁵. Ne upuštajući se u prikaz drugih odredaba Zakonika o sporazumu koje se prema stavu autora u nemalom broju slučajeva mogu, sasvim opravdano, staviti pod znak pitanja, posebno ćemo istaći, kada je reč o predmetnom elementu sporazuma, neadekvatnost zaštite prava oštećenog lica u postupku pregovaranja o sporazumu o priznanju krivičnog dela. Iole detaljnija analiza položaja ovog subjekta u postupku sporazumevanja o priznanju krivičnog dela govori da je ovim zakonskim tekstom njegov položaj čak i pogoršan u odnosu na još uvek važeći ZKP. Na primer, još jednom ističemo sledeće. Prvo, o ročištu na kojem se odlučuje o sporazumu o priznanju krivičnog dela oštećeni se čak i ne obavestava. Drugo, oštećeni nije subjekt prava na izjavljivanje žalbe protiv odluke suda o sporazumu. Jednom rečju, Zakonik ne daje instrumente putem kojih oštećeno lice može uspešno da brani svoje interese u postupku sporazumevanja o priznanju krivičnog dela. Ako se ovome doda i takođe nesporna činjenica da su i ovde ostala nerešena prethodno analizirana pitanja ovog elementa sporazuma kao i u još uvek važećem Zakoniku, onda problem postaje još ozbiljniji. No i pored svega toga, ni ovaj element sporazuma, kao ni sporazum kao celina, ni u kom

⁶³ Brisana je još uvek moguća obaveza osumnjičenog „da položi vozački ispit, obavi dodatnu vozačku obuku ili završi drugi odgovarajući kurs”.

⁶⁴ Umesto obaveze „da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji” predviđena je kao moguća obaveza „podvrgavanja psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja”.

⁶⁵ Vidi čl. 319. novog ZKP

slučaju se ne sme stavljati pod znak pitanja. Naprotiv. Treba preduzeti mere za njegovu primenu u skladu s njegovom suštinom i kriminalno-političkim razlozima koji su doveli do njegovog ozakonjenja uopšte. Treba težiti da sporazum o priznavanju krivičnog dela, zajedno s načelom oportuniteta krivičnog gonjenja, budu i, praktično posmatrano, važniji elementi efikasnosti borbe protiv kriminaliteta i kod nas, što još uvek, i pored značajnog napretka, nije slučaj.

Na kraju u vezi sa zakonskom mogućnosti zaključenja sporazuma o priznanju krivice pod uslovom ispunjenja – započinjanja ispunjenja jedne ili više navedenih obaveza, pažnju zaslužuje i činjenica njene praktične realizacije. Kao što je to vidljivo iz Tabele br. 6, u celokupnom posmatranom periodu na prostoru 8 analiziranih tužilaštava nije zabeležen nijedan slučaj uslovljavanja zaključenja sporazuma o priznanju krivice ovim uslovima. Štaviše, u 377 analiziranih predmeta zaključenog sporazuma samo u jednom je navedeno da nijedan od mogućih uslova nije bio element zaključenja sporazuma. Razlog ovome treba tražiti pre svega u činjenici da je ovakva mogućnost novina u našem krivičnom procesnom zakonodavstvu. Imajući u vidu iznesene razloge koji govore u prilog njene opravdanosti, treba očekivati njenu adekvatnu primenu u vremenu pred nama.

Tabela 38

Obaveze učinioca po sporazumu o priznanju krivice (čl. 282b st. 4. ZKP)									
Da li se učinilac obavezao sporazumom o priznanju krivice?	bg	jg	kr	pa	pi	so	va	vr	svega
0-nema podataka	50	27	50	50	50	49	50	50	376
1-nije obavezan						1			1
svega	50	27	50	50	50	50	50	50	377

VII

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Projekat sadrži detaljnu analizu odredbi člana 236. i 237. važećeg zakonika o krivičnom postupku⁶⁶ i člana 283. i 284. novog zakonika o krivičnom postupku⁶⁷, kao i analizu statističkih podataka dobijenih na osnovu empirijskog istraživanja. Pored kritičkog osvrta na zakonske propise i ocene primene načela oportuniteta u pravosudnoj praksi, autori su izneli svoje primedbe i sugestije na osnovu kojih se mogu izvesti sledeći zaključci:

1. Odsustvo koncepcije načela oportuniteta u Zakoniku. Uvođenjem odredbi člana 236. i 237. u Zakonik o krivičnom postupku iz 2002. godine zakonodavac je zadovoljio samo formu propisivanjem uslova za primenu načela oportuniteta, a da pri tom nije suštinski osmislio pravnu prirodu načela oportuniteta, niti je opredelio ciljeve ovog načela. Mišljenja smo da je zakonodavac morao jasno definisati diskreciono ovlašćenje javnog tužioca u vršenju funkcije krivičnog gonjenja u skladu s Preporukom br. R (87) 18 Saveta ministara u vezi s pojednostavljenjem krivičnog pravosuđa od 17. 9. 1987. godine i Preporukom Rec. (2000) 19 o ulozi javnog tužioca u krivično pravnom sistemu od 6. 10. 2000. godine. Javni tužilac pri vršenju ovog ovlašćenja treba da se, u skladu s važećim zakonikom, rukovodi načelom jednakosti svih građana pred zakonom i individualizacijom krivice, a posebno težinom, prirodom, okolnostima i posledicama krivičnog dela, ličnošću učinioca, verovatnom odnosno izvesnom presudom suda, efektima mera na učinioca i položajem oštećenog/žrtve.

⁶⁶ *Službeni glasnik RS*, br. 72/09 od 3. 9. 2009. godine

⁶⁷ *Službeni glasnik RS*, br. 101/11 od 30. 12. 2011. godine

2. Nepotpuna i neprecizna zakonska regulativa načela oportuniteta. Ovo je direktna posledica odsustva koncepcije načela oportuniteta u našem zakonodavstvu. Dosadašnje izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku ne samo da nisu otklonile suštinske nedostatke na koje je ukazala stručna javnost, već je, naprotiv, svaka nova izmena i dopuna bila nedosledna u odnosu na prethodnu. Pravnotehnički, zakonodavac je odredbu člana 236. i 237. predvideo u Glavi XVIII Zakonika o krivičnom postupku pod nazivom Krivična prijava i ovlašćenje organa pretkrivičnog postupka, i time ovako značajno načelo jednostavno sveo na ovlašćenje javnog tužioca u postupanju s krivičnom prijavom. Novi zakonik o krivičnom postupku ide korak nazad i još više umanjuje značaj načela oportuniteta tako što važeći član 237. izostavlja kao samostalan i predviđa ga kao stav 3. člana 284, koji reguliše Odbacivanje krivične prijave, dok član 236. propisuje kao Odlaganje krivičnog gonjenja u članu 283, i to, po običaju, nedosledno prethodnom zakonskom rešenju.

3. Pitanje meritornosti odluke javnog tužioca kod primene načela oportuniteta i dvostepenosti postupka. Uskraćivanjem prava oštećenom da u smislu odredbe člana 61. st. 2.(čl. 51. st. 2.) ZKP-a preduzme krivično gonjenje protiv učinioca onemogućena je sudska kontrola odluke javnog tužioca. S obzirom na značaj odluke o primeni načela oportuniteta i činjenice da oštećeni nema pravo da preduzme krivično gonjenje, mišljenja smo da je opravdano da se uvede neki vid kontrole, to jest preispitivanja odluke javnog tužioca o nepokretanju krivičnog postupka. Pri tom mislimo na uslovljeno odlaganje krivičnog gonjenja učinioca za krivična dela za koja je propisana novačna kazna ili kazna zatvora do tri godine iz čl. 236. st. 1. ZKP-a, kao i u slučaju primene člana 237. ZKP-a, s obzirom na to da je odluka koju javni tužilac donese u takvim slučajevima konačna i ne postoji nijedan oblik institucionalne kontrole ispravnosti takve odluke. U ostalim slučajevima primene člana 236. ZKP-a zakonodavac je predvideo oblik sudske kontrole tako što je propisao odobrenje veća iz člana 24. stav 6. ZKP-a (st. 2, 5 i 7), odnosno saglasnost suda pred kojim se vodi glavni pretres (st. 6). Naime, moguća su dva oblika kontrole: unutrašnja, zasnovana na hijerarhijskoj strukturi javnotužilačkih organa, i spoljna,

to jest sudska, koja može biti prethodna ili naknadna, a na zakonodavcu je da se, na osnovu dosadašnje pravosudne prakse i ukazivanja stručne javnosti, opredeli za adekvatno i pravilno zakonsko rešenje.

4. Odsustvo smernica ili kriterijuma. Mišljenja smo da pored navedenih primedbi na zakonsko rešenje ključni problem u primeni načela oportuniteta predstavlja i nedostatak kriterijuma koji bi olakšali i usmerili rad javnih tužilaštava. Diskreciono pravo javnog tužioca u oceni celishodnosti krivičnog gonjenja nužno podrazumeva izvesnu slobodu u odlučivanju koja se ne sme poistovetiti sa samovoljom. Da bi se to izbeglo i onemogućila eventualna zloupotreba u postupanju javnog tužioca, potrebno je utvrditi kriterijume pomoću kojih se odluka javnog tužioca formira i tako izbeći stvaranje nejednakih merila pri oceni opravdanosti primene načela oportuniteta. Stoga tužilačka sloboda odlučivanja treba da se obavlja na način koji je objektivan, fer, transparentan i konzistentan kako bi se obezbedilo poverenje javnosti u krivično pravosuđe. Međutim, diskreciono ovlašćenje javnog tužioca, pored slobode odlučivanja, nosi i veliku odgovornost u postupanju, zbog čega je potrebno obezbediti adekvatne uslove kadrovske, organizacione i tehničke prirode, a pre svega samostalnost i funkcionalnu nezavisnost u postupanju.

5. Postupanje javnog tužioca prilikom primene načela oportuniteta. Kao što smo naveli, zakonodavac predviđa samo uslove za primenu načela oportuniteta u članu 236. i 237. ZKP-a i mere koje se nalažu učiniocu u članu 236. ZKP-a, a da pri tom ne reguliše formu, sadržinu i pravne posledice akata koje javni tužilac donosi prilikom primene načela oportuniteta, kao što su poziv, izjava učinioca krivičnog dela i oštećenog, rešenje odnosno naredba o odlaganju krivičnog gonjenja, odluka o daljem krivičnom gonjenju u slučaju neispunjenja mere i slično. Takođe, zakonodavac ne reguliše konkretne radnje koje javni tužilac preduzima u postupku primene načela oportuniteta, pravila razgovora sa učiniocem odnosno oštećenim, obavezu predočavanja pravnih posledica primene načela oportuniteta, vršenje nadzora nad izvršenjem, postupanje javnog tužioca u slučaju primene oportuniteta na glavnom pretresu i slično. Izmenama i dopunama Zakonika

o krivičnom postupku kojima bi se otklonili navedeni propusti, zakonodavac bi doprineo kvalitetnijoj i široj primeni načela oportuniteta u javnotužilačkoj praksi.

6. Neujednačena praksa pravosuđa. Nepotpuna i neprecizna pravna regulativa dovela je do različite primene ovog načela i neujednačenog postupanja u praksi, što za posledicu ima nejednakost građana pred zakonom i gubitak poverenja u pravosudni sistem. U prilog tome govori i činjenica da se u praksi najčešće primenjuje član 236. st. 1. tač. 2. Zakonika o krivičnom postupku na osnovu kojeg se učiniocu nalaže da uplati novac u humanitarne svrhe, što je dovelo do stvaranja predrasuda u javnosti da je načelo oportuniteta „privilegija bogatih“. Neujednačenu praksu javnih tužilaca moguće je otkloniti donošenjem smernica, odnosno utvrđivanjem kriterijuma za jednoobrazno postupanje javnih tužilaca ne dirajući u suštinu diskrecionog prava javnog tužioca.

7. Pravna priroda mera iz člana 236. Zakonika o krivičnom postupku. Formalnopravno, mere predviđene u članu 236. st. 1. ZKP-a nemaju karakter krivične sankcije, ali se njihovom primenom suštinski ostvaruje svrha krivičnih sankcija u smislu odredbe člana 4. Krivičnog zakonika. Naime, propisivanjem i nalaganjem navedenih mera takođe se utiče na suzbijanje dela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom. U prilog tome govori i činjenica da pojedine mere, kao što su naknada pričinjene štete i uplata novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove, kao i obavljanje društveno korisnog rada – imaju sličnosti s novčanom kaznom i kaznom Rad u javnom interesu iz čl. 52. KZ, dok mere podvrgavanja odvikavanju od alkohola ili opojnih droga i psihosocijalnoj terapiji imaju sličnosti s merama bezbednosti medicinskog karaktera, kao što su Obavezno lečenje narkomana iz čl. 83. KZ, Obavezno lečenje alkoholičara iz čl. 84. KZ i Obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi iz čl. 82. KZ. Učinilac naloženu meru neretko doživljava kao sankciju i osudu za učinjeno krivično delo, za razliku od oštećenog, koji neopravdano naloženu meru shvata kao privilegiju učinioca. Kako se navedenim merama, poput izrečenih

krivičnih sankcija, izražava društvena osuda za krivično delo, jača moral i učvršćuje obaveza poštovanja zakona, smatramo da se mera iz čl. 236. st. 1. ZKP-a ostvaruje i svrha kažnjavanja propisana odredbom čl. 42. KZ u smislu specijalne i generalne prevencije. Od značaja za primenu ovih mera jeste odredba člana 283 novog zakonika o krivičnom postupku, koja uređuje način kontrole izvršenja naloženih obaveza tako što predviđa da nadzor nad izvršenjem obaveza obavlja poverenik iz organa uprave nadležnog za poslove izvršenja krivičnih sankcija, u skladu s propisom koji donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa.

8. Neregulisan položaj oštećenog. Za razliku od saglasnosti učinioca, koja je uvek potrebna za primenu člana 236. ZKP-a, pristanak oštećenog traži se samo za izvršenje mera iz stava st. 1. tač. 2 i 3. ovog člana. S tim u vezi, ukazujemo na nepreciznost zakonskog teksta jer zakonodavac traži pristanak oštećenog za izvršenje već određene obaveze iako bi bilo logično da se pristanak oštećenog kao opšti uslov za primenu ove odredbe traži upravo prilikom određivanja pojedine obaveze, a ne prilikom njenog izvršenja. Nasuprot zakonskim rešenjima pojedinih zemalja koja predviđaju saglasnost oštećenog kao opšti uslov za primenu načela oportuniteta u skladu s konceptom restorativne pravde, novi zakonik o krivičnom postupku potpuno neopravdano i nejasno izostavlja pristanak oštećenog kao uslov za primenu instituta odlaganja krivičnog gonjenja. Mišljenja smo, iako to Zakonom nije propisano, da je javni tužilac dužan da oštećenog upozori da u slučaju pristanka na primenu mere gubi pravo da preduzme krivično gonjenje kao supsidijarni tužilac, kao i da imovinskopравни zahtev može ostvariti u parničnom postupku.

9. Opravdanost načela oportuniteta. Brojne primedbe na koje smo ukazali nijednog trenutka nisu dovele u pitanje kriminalno-političku opravdanost načela oportuniteta.

Naime, mišljenja smo da problem nije samo u (ne)kvalitetu zakonskih propisa, već da veliku odgovornost za nedovoljnu primenu

načela oportuniteta snose upravo javni tužioci. U prilog tome govore i statistički podaci da su pojedina javna tužilaštva pokazala da se i pored svih nedostataka i nepreciznosti zakonskog teksta na koje smo ukazali, oportunitet može veoma uspešno primenjivati. Osim izmena zakonske regulative, široj primeni načela oportuniteta može doprijeti pre svega menjanje svesti kako pravosudnih organa tako i šire javnosti, što podrazumeva edukaciju stručnih kadrova i upoznavanje građana o smislu, značaju i prednostima načela oportuniteta i drugih novih instituta u krivičnom procesnom zakonodavstvu. Javni tužioci treba da pokažu posebnu otvorenost ka novim idejama, da se stručno usavršavaju, a onda svojim ličnim stavom doprinesu razvoju te široj i kvalitetnijoj primeni načela oportuniteta.

VIII

ANEX I

PRIMENA NAČELA OPORTUNITETA I IZAZOVI U NJEGOVOJ PRIMENI

ISTRAŽIVANJE

za period od 1.01.2008.god. do 31.12.2010

Istraživač: _____

Datum _____

Mesto _____

UPITNIK

1. Osnovno / Više javno tužilaštvo _____

2. Broj predmeta (tužilaštva i suda zavisno od faze postupka)

PODACI O OSUMNJIČENOM/OKRIVLJENOM

3. Pol

(1) muški

(2) ženski

4. Starost

- (1) od 18 do 21 godine
- (2) od 21 do 30 godina
- (3) od 31 do 40 godina
- (4) od 41 do 50 godina
- (5) preko 50 godina

5. Obrazovanje

- (1) bez obrazovanja
- (2) nepotpuna osnovna škola
- (3) osnovna škola
- (4) srednja škola ili gimnazija
- (5) viša škola ili fakultet
- (6) magistratura ili doktorat

6. Zanimanje

- (1) nezaposlen
- (2) učenik ili student
- (3) radnik
- (4) službenik
- (5) zemljoradnik
- (6) privatni preduzetnik
- (7) ostali

7. Imovno stanje učinioca

- (1) nema podataka
- (2) veoma loše
- (3) slabo
- (4) srednje
- (5) dobro
- (6) veoma dobro

8. Bračno stanje

- (1) živi u braku
 - (2) ne živi u braku
- alternativa:
- (1) oženjen/udata
 - (2) razveden/a
 - (3) udovac/ica
 - (4) vanbračna zajednica

9. Broj maloletne dece

- (1) nema dece
- (2) jedno dete
- (3) dvoje ili više

10. Da li je osuđivan za krivična dela?

- (1) nije osuđivan
- (2) jeste osuđivan (navesti koja krivična dela) _____

11. Da li je prekršajno kažnjavan?

- (1) nije kažnjavan
- (2) jeste kažnjavan (navesti za koje prekršaje) _____

12. Da li je prema osumnjičenom već primenjivan oportunitet (čl. 236 ili 237. ZKP) prema podacima iz evidencije Republičkog javnog tužilaštva ?

- (1) nije primenjivan
 - (2) jeste primenjivan (navesti za koja krivična dela)
- _____

PODACI O UČINJENOM KRIVIČNOM DELU

13. Naziv i član učinjenog krivičnog dela:
(napomena - da li navesti pravnu kvalifikaciju
krivičnog dela iz krivične prijave ili kvalifikaciju
koju odredi tužilac)

14. Stadijum izvršenja krivičnog dela:

- (1) u pokušaju
- (2) svršeno delo

15. Da li postoji sticaj?

- (1) ne
- (2) dva dela u sticaju
- (3) više dela u sticaju

16. Da li je delo učinjeno u saučesništvu?

- (1) nema saučesnika
- (2) u pitanju je izvršilac, ali je imao saučesnike
 - a. imao je jednog saučesnika
 - b. imao je dva ili više saučesnika

17. Oblik saučesništva

- (1) saizvršilaštvo
- (2) podstrekavanje
- (3) pomaganje

PODACI O PRETKRIVIČNOM POSTUPKU

18. Koliko je vremena proteklo od učinjenog krivičnog dela do podnošenja krivične prijave?

- (1) do sedam dana
- (2) do mesec dana
- (3) preko jednog meseca
- (4) preko tri meseca
- (5) preko šest meseci
- (6) preko godinu dana

19. Odluka javnog tužioca po krivičnoj prijavi

- (1) odbačena krivična prijava
- (2) primenjen oportunitet gonjenja
 - a. uslovno odlaganje krivičnog gonjenja (čl. 236)
 - b. odbacivanje krivične prijave iz razloga pravičnosti (čl. 237)
- (3) zahtevano pokretanje krivičnog postupka
 - a. podnesen zahtev za sprovođenje istrage
 - b. podnesen optuzni predlog
 - c. podignuta optužnica

20. Predlog za primenu oportuniteta je dao:

- (3) javni tužilac
- (4) osumnjičeni ili njegov branilac

21. Naložena mera kod uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja (čl. 236)

- (1) da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu,
- (2) da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove,

- (3) da obavi društveno-korisni ili humanitarni rad,
- (4) da ispuni dospele obaveze izdržavanja,
- (5) da se podvrgne odvikavanju od alkohola ili opojnih droga, i
- (6) da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji.
- (7) da izvrši obavezu ustanovljenu pravosnažnom odlukom suda, odnosno poštuje ograničenje utvrđeno pravosnažnom sudskom odlukom.
- (8) da položi vozački ispit, obavi dodatnu vozačku obuku ili završi drugi odogovarajući kurs.

22. Uplaceni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove:

- (1) od 1.000 do 10.000 din.
- (2) od 10.000 do 50.000 din.
- (3) od 50.000 do 100.000 din.
- (4) 100.000 din. i više

23. Naziv humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove kojoj je novčani iznos uplaćen

24. Obavljen društveno-korisni ili humanitarni rad

- (1) broj časova obavljenog rada
- (2) naziv ustanove, institucije ili organizacije gde je obavljen rad

25. Vreme ispunjenja mere

- (1) do jednog meseca
- (2) od 1 do 3 meseca
- (3) od 3 do 6 meseci

**26. Osumnjičeni je izvršio naloženu meru u roku
(čl. 236. st. 3)**

- (1) nije izvršio
- (2) izvršio u roku – odbačena krivična prijava
- (3) delimično izvršio u roku (napomena – navesti odluku tužioca)

**27. Saglasnost oštećenog na uslovno odlaganje
krivičnog gonjenja (čl. 236. st. 1. tač. 2. i 3)**

- (1) oštećeni nije dao saglasnost
- (2) oštećeni dao saglasnost

**28. Javni tužilac je zatražio da veće iz člana 24. stav 6 ZKP.
svojim rešenjem odobri izvršenje obaveza iz stava 1. tačka 2
i 3 člana 236 ZKP jer je ocenio da oštećeni kome je u pot-
punosti naknađena načinjena šteta, iz očigledno neoprav-
danog razloga ne pristaje da osumnjičeni izvrši naložene
obaveze. (Član 236 stav 5)**

- (1) nije zatražio
- (2) jeste zatražio

**29. Primena načela oportuniteta kod krivičnog dela
neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246 a
stav 1 KZ (shodno uputstvu RJT)**

- (1) prema neosuđivanom licu
- (2) prema osuđenom licu

PODACI O GLAVNOM PRETRESU

30. Javni tužilac je, uz saglasnost suda pred kojim se vodi glavni pretres, do završetka glavnog pretresa odustao od krivičnog gonjenja, ako je osumnjičeni / okrivljeni ispunio jednu ili više mera (član 236 stav 6 ZKP)

- (1) nije odustao
- (2) jeste odustao (navesti koje mere je osumnjičeni ispunio)
- (3) oštećeni nije dao saglasnost u slučaju mera iz stava 1 tačka 2 i 3 člana 236 ZKP
- (4) oštećeni dao saglasnost u slučaju mera iz stava 1 tačka 2 i 3 ovoga člana
- (5) sud nije dao saglasnost
- (6) sud dao saglasnost

31. Javni tužilac je odustao od krivičnog gonjenja uz odobrenje veća iz člana 24 stav 6 ZKP u smislu odredbe člana 236 stav 7 ZKP

- (1) jeste odustao
- (2) nije odustao
- (3) veće nije odobrilo
- (4) veće odobrilo

32. Javni tužilac je ispitao postojanje mogućnosti za odlaganje krivičnog gonjenja u smislu odredbe člana 236 stav 9 ZKP i o tome sastavio službenu belešku

- (1) jeste sastavio
- (2) nije sastavio

33. Okolnosti koje je javni tužilac cenio kod primene načela oportuniteta

- (1) vrstu i težinu učinjenog krivičnog dela
- (2) lične i porodične prilike osumnjičenog
- (3) držanje okrivljenog posle izvršenog krivičnog dela
- (4) osuđivanost osumnjičenog
- (5) priznanje krivičnog dela
- (6) ostalo

PRIMENA ČLANA 237 ZKP

34. Javni tužilac je odbacio krivičnu prijavu ako je osumnjičeni usled stvarnog kajanja:

- (1) sprečio nastupanje štete
- (2) štetu u potpunosti već nadoknadio

PRIMENA MERA IZ ČLANA 236 STAV 1 ZKP KOD SPORAZUMA O PRIZNANJU KRIVICE

35. Okrivljeni je sporazumom o priznanju krivice obavezan na ispunjenje mera iz člana 236 stav 1 ZKP (član 282b stav 4)

- (1) nije obavezan
 - (2) jeste obavezan (navesti koje mere)
-

36. Načelo oportuniteta nije primenjeno i pored postignutog dogovora u smislu odredbe člana 236 ZKP

- (1) zbog odustanka osumnjičenog u vezi izvršenja naložene mere
- (2) zbog odustanka oštećenog u vezi date saglasnosti

**37. Pregovore o primeni načela oportuniteta
zamenik javnog tužioca vodi**

- (1) u prostorijama javnog tužilaštva da ne
- (2) istovremeno sa osumnjicenicima i oštećenima da ne

**38. Odluku o primeni načela oportuniteta
zamenik javnog tužioca donosi**

- (1) uz saglasnost javnog tužioca
- (2) uz saglasnost javnog tužioca za određena krivična dela
- (3) bez saglasnosti javnog tužioca

**39. Primedba oštećenog lica na postupanje javnog tužioca
(suda) u primeni načela oportuniteta**

- (1) nema primedbi
 - (2) ima primedbi (navesti koje)
-

G | M | F

The German Marshall Fund
of the United States

STRENGTHENING TRANSATLANTIC COOPERATION

Embassy of the Kingdom of The Netherlands